

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาบทบาทของห้องสมุดของเล่นในสถานรับเลี้ยงเด็ก ที่มีต่อความ-
พร้อมทางภาษา และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกตามลำดับ หัวข้อต่อไปนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวข้องในด้านพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 12 - 36 เดือน
 - 1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับภาษา
 - 1.2 ความหมายของความพร้อมทางภาษา
 - 1.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น
 - 1.4 กิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็กอายุ 12 - 36 เดือน
 - 1.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับศิลปะ
 - 1.6 กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมสำหรับเด็กอายุ 12 - 36 เดือน
2. ความรู้เกี่ยวกับผู้ปกครองในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก
 - 2.1 ความสำคัญของผู้ปกครอง
 - 2.2 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก
 - 2.3 บทบาทของผู้ใหญ่
 - 2.4 โครงการเกี่ยวกับการให้ความรู้ผู้ปกครอง
3. ความสำคัญของห้องสมุดของเล่น
 - 3.1 ความหมายของห้องสมุดของเล่น
 - 3.2 ตัวอย่างห้องสมุดของเล่นในโรงเรียนอนุบาล 4 แห่ง
 - 3.3 ตัวอย่างห้องสมุดของเล่นในต่างประเทศ
 - 3.4 หลักในการจัดห้องสมุดของเล่น
4. ความเหมาะสมของการเลือกวัสดุอุปกรณ์เพื่อจัดห้องสมุดของเล่น
 - 4.1 หนังสือ
 - 4.2 ของเล่น
 - 4.3 อุปกรณ์ศิลปะ

4.4 กิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครอง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในด้านพัฒนาการของเด็กปฐมวัยอายุระหว่าง 12 เดือนถึง 36 เดือน

1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับภาษา สามารถแยกได้ 2 แนว ดังนี้

1.1.1 ทฤษฎีว่าด้วยพัฒนาการทางภาษา

(Theories of Language Development)

ชอมสกี (Chomsky :1968) กล่าวว่า พัฒนาการทางภาษาเป็นปรากฏการณ์ทางพันธุกรรมโดยเชื่อว่า สมองของมนุษย์ได้ถูกกำหนดให้มีความสามารถที่จะสร้างและเข้าใจภาษา ซึ่งเรียกกระบวนการของสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาษานี้ว่าเป็น Language Acquisition Device (LAD) และเน้นความสำคัญของประโยคโดยวิเคราะห์ประโยคต่าง ๆ ว่าประกอบด้วย 2 ส่วน คือ โครงสร้างส่วนผิว (Surface structure) จะถูกควบคุมโดยกฎไวยากรณ์ และโครงสร้างส่วนลึก (Deep Structure) จะเป็นความหมายของประโยคนั้น โดยเด็กจะเรียนรู้ภาษาโดยใช้ความสามารถของตนเองมาเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างส่วนผิวกับโครงสร้างส่วนลึก เรียกว่า Transformation

ตัวอย่าง ประโยค ก เช่น ประโยคที่ 1 เด็กเปิดหน้าต่าง

ประโยคที่ 2 หน้าต่างถูกเปิดโดยเด็ก

โครงสร้างส่วนผิวของ 2 ประโยคนี้ ต่างกันโดยกฎไวยากรณ์ ประโยคที่ 1 ประธานเป็นผู้ทำกริยา (active voice), ประโยคที่ 2 กรรรมเป็นผู้ถูกกระทำ (passive voice) กรรรมในที่นี้คือ หน้าต่าง ๆ

โครงสร้างส่วนลึก เหมือนกันโดยความหมายของประโยค

ตัวอย่าง ประโยค ข เช่น ประโยคที่ 1 ดินสอมากมายอยู่บนโต๊ะ

ประโยคที่ 2 ดินสอมากมายอยู่บนโต๊ะ

โครงสร้างส่วนผิวของ 2 ประโยคนี้ เหมือนกันโดยรูปประโยค ส่วนประโยคที่ 2 เน้นการออกเสียง คำว่า :มากมาย

โครงสร้างส่วนลึก ต่างกันโดยการเน้นเสียงของคำว่า "มากมาย" ในประโยค

เบรน (Braine, in Langue, 39, 1963 :1-13) ศึกษาคำพูดซึ่งเป็นคำผสม ที่เด็กใช้จากคำพูดของเด็กอายุ 18 เดือน พบว่า คำ 2 คำ ที่เด็กนำมาผสมกันมี 2 ประเภท คือ คำ พิวอท (Pivot word) และคำเปิด (Open word) คำ พิวอท คือ คำที่ใช้เติมหรือ หลังคำเปิด คำพวกนี้มีอยู่มากอาจถูกใช้ซ้ำ ๆ กัน เช่น คำว่า no, more ส่วนคำเปิดก็คือคำ ที่นำผสมกับคำพิวอท พบว่า คำผสมที่เด็กใช้เป็นคำที่ผู้ใหญ่ไม่เคยพูดมาก่อน เช่น คำว่า "no down" หมายถึง อ้าวางฉัน "no mama" หมายถึง ฉันไม่ไปหาแม่ เขาจึงตั้งข้อสังเกต ว่า เด็กจะสร้างคำผสมตามความเข้าใจของตนเอง และมีโครงสร้างใกล้เคียงกับที่เด็กได้ยิน ซึ่งแสดงว่า เด็กมีโครงสร้างทางไวยากรณ์ของตนจึงผสมคำใหม่ ๆ ได้

1.1.2 ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforament Theovy)

สกินเนอร์ (Skinner in Brown, 1980) ผู้นำแห่งทฤษฎีการเรี้นรู้ภาษาเป็นการเรี้นรู้ จากการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ การที่เด็กได้คำศัพท์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นนั้น เพราะคำเหล่านั้น ได้รับการเสริมแรง เช่น จากคำชมเชยของพ่อแม่ การตบมือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังตอบสนอง ต่อความต้องการของเด็ก การเรี้นรู้คำต่าง ๆ ตามแนวคิดของสกินเนอร์ มีการเสริมแรงเป็น เงื่อนไขสำคัญที่สุดในการเพิ่มอัตราการพูดของเด็ก ทำให้การพูดของเด็กมีแนวโน้มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสิ่งแวดล้อมมีบทบาทต่อการเรี้นรู้ภาษาของเด็กมากกว่าความสามารถของเด็กเอง และถ้า เสริมแรงไม่เหมาะสมหรือน้อยเกินไป รวมทั้งภาษาของผู้ใหญ่ที่จะให้เด็กเลียนแบบไม่เพียงพอ แล้วจะทำให้การเรี้นรู้ภาษาของเด็กไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ทฤษฎีการเรี้นรู้ภาษาทั้ง 2 แนวนี้ ถึงแม้เหตุผลต่างกันในเรื่องทฤษฎีแล้ว ผู้วิจัยมีความ เห็นว่าการเรี้นรู้ภาษาของเด็กนั้นต้องอาศัยหลักการซึ่งกันและกัน เด็กสามารถนำคำต่าง ๆ มา สร้างประโยคหรือสามารถเข้าใจประโยคที่มีไวยากรณ์ต่าง ๆ กันได้นั้น ก็โดยโครงสร้างภายใน เกี่ยวกับความสามารถในการรับรู้กฎเกณฑ์ทางภาษา ตามแนวทฤษฎีที่ว่าด้วยพัฒนาการทางภาษา แล้วนั้นเด็กจะเรี้นรู้ภาษาได้เร็วและถูกต้องจากบุคคลที่ใกล้ชิด ได้แก่ พ่อแม่ ซึ่งเป็นผู้ให้แบบ

อย่างที่ดี และให้การเสริมแรงที่เหมาะสม ตามทฤษฎีของการเสริมแรง

ภาษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดในขณะที่ยังออกเสียงพูดไม่ได้ แต่สามารถใช้การออกเสียงอื่น ๆ เช่น การร้องไห้ สีหน้าท่าที ฯลฯ เพื่อจะสื่อความหมายของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจ และที่สำคัญก็คือเด็กยังเรียนรู้ภาษาจากผู้ใกล้ชิด คำพูดต่าง ๆ เสียงและสายตา ตลอดจนรอยยิ้มของแม่ เด็กเรียนรู้โลกรอบตัวด้วยวิธีการสำรวจ (exploration) ทันทีที่เด็กเกิดทักษะและเข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นพูดกับตน เด็กจะเริ่มใช้ภาษาเป็นเครื่องมือขยายประสบการณ์ของตน ซึ่งมีพัฒนาการทางภาษา ดังนี้

ขั้นตอนพัฒนาการทางภาษา (Stages of Language Development) ใน
สรีรวิทยา-ประภัสสร นิยมธรรม (2519: 13-10)

1. ขั้นปฏิภิกวิสาสะท้อน (Reflexive Vocalization) เกิดขึ้นกับทารกในระยะแรกเกิดจนถึงประมาณ 1 เดือนครึ่ง เสียงที่เด็กเปล่งออกมาในระยะนี้ (crying) การร้องไห้อินี้ไม่มีความหมายแน่นอนแต่ ก็ใช้เป็นการสื่อภาษาอย่างหนึ่งเพื่อบอกให้ทราบความต้องการ เสียงร้องประกอบกับท่าทางการเคลื่อนไหวจะบ่งบอกถึงสภาวะทางร่างกายที่เด็กกำลังเผชิญอยู่ เช่น ความหิว ความหนาว ความเจ็บปวด ฯลฯ

นอกจากเสียงร้องไห้แล้ว ในระยะต่อมาเด็กจะทำเสียงที่บ่งบอกถึงความพอใจด้วย เช่น เสียงหัวเราะเอิ๊กอ๊ากของเด็ก ทั้งเสียงที่เกิดจากสภาพความพอใจและไม่พอใจ ล้วนแต่เป็นการเริ่มภาษาพูด เสียงเหล่านี้ไม่ใช่ภาษา เพราะไม่มีระบบหรือสัญลักษณ์ หากเกิดโดยบังเอิญจากการเคลื่อนไหวของอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียง ซึ่งพบว่าเป็นเสียงสระมากกว่าพยัญชนะ ระยะนี้เด็กเริ่มหันไปหาเสียงพูดที่เด็กเริ่มได้ยิน

2. เสียงอ้อแอ้ (Babbling Stage) เกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุได้ 3-4 เดือน โดยอวัยวะในการฟังเสียงและเปล่งเสียงได้แก่ หู ปาก ลิ้น เริ่มพัฒนามากขึ้น ระยะนี้เด็กจะได้ยินทั้งเสียงของผู้อื่นและเสียงของตนเอง เด็กจะค้นพบวิธีการเคลื่อนไหวนิ้วมือ นิ้วเท้า พร้อมกับที่พบว่าตัวเองเป็นผู้ทำเสียงที่ตนได้ยิน เด็กจะสนุกกับการเล่นเสียงของตัวเอง ซึ่งสังเกตได้จากการที่เด็กอ้อมหรือหัวเราะในขณะที่เล่นเสียง เด็กจะเลือกออกเสียงที่ตัวเองมีความสุข และจะออกเสียงนั้นซ้ำ ๆ กันเพื่อความพอใจ การเปล่งเสียงในระยะนี้มีความสำคัญต่อ

พัฒนาการทางการพูด โดยก่อให้เกิดทักษะในการออกเสียง เพราะเด็กจะลองทำเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน

3. ขั้นเลียนเสียง (Lalling Stage) เริ่มเมื่อเด็กอายุได้ 6 เดือน ซึ่งเป็นระยะที่ประสาทรับฟังเสียงและประสาทตาพัฒนาขึ้นจนสามารถจับเสียงที่ผู้อื่นพูดได้ พร้อม ๆ กันนั้นประสาทตาจะสังเกตการเคลื่อนไหวของริมฝีปากของผู้ที่พูดด้วย เด็กจึงสามารถจะเลียนเสียงของตัวเองได้

4. ขั้นเลียนเสียงผู้อื่น (Echolalia) เริ่มเมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 9 เดือน เด็กจะลดการเลียนเสียงตัวเอง แต่จะเลียนเสียงผู้อื่นมากขึ้น และถูกต้องยิ่งขึ้น เพราะระยะนี้เด็กจะเริ่มให้ความสนใจต่อคำที่เด็กคุ้นเคยบางคำ และเริ่มสนใจต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่อยู่ภายในบ้านมากขึ้น

5. ขั้นการพูดเป็นคำ (True Speech) เริ่มเมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 1 ขวบ คำแรกของเด็กมักจะเกิดขึ้นโดยบังเอิญ เช่น การเปล่งเสียงคำว่า มามา หรือ ปาปา พ่อแม่ และผู้ใกล้ชิดเด็กมักจะเป็นผู้ให้ความหมายแก่เสียงที่เด็กเปล่งออกมา การสนองตอบจากผู้ใหญ่รวมทั้งการให้รางวัล การทำโทษ ทำให้เกิดเกิดการเรียนรู้ในด้านการพูดในการพูดเป็นคำนี้สามารถแบ่งได้เป็นขั้น ๆ จากลักษณะการพูดดังนี้

5.1 คำคำแรก (The First Word Stage หรือ Holophrase Stage) เด็กส่วนมากจะเริ่มพูดเมื่อมีอายุ 12-18 เดือน คำที่เด็กพูดในระยะนี้จะเป็นคำนามหรือคำกริยา การพูดเป็นคำเดียวนี้อาจสื่อความทั้งประโยค เช่น นม อาจหมายความว่า นมอร่อย หรือ นมอยู่บนโต๊ะ การเข้าใจความหมายคำเดียวของเด็กนี้ต้องอาศัยการฟังน้ำเสียง สีหน้าท่าทางของเด็กประกอบกับการตีความหมายไปด้วย

5.2 คำสองคำ (The Two - Word Stage) เด็กจะพูดในลักษณะนี้ได้เมื่อมีอายุ 18 เดือน โดยการนำคำสองคำมาต่อกันเป็นประโยคสั้น ๆ ง่าย ๆ ได้ เด็กมีความรู้เกี่ยวกับกฎของการนำคำมารวมกัน (syntax) ตั้งแต่อายุยังน้อย ลักษณะประโยคของเด็กจะประกอบด้วยคำสองประเภท คือ คำหลัก (pivot words) และคำอื่น ๆ (open class words) คำหลักจะเป็นคำรับและจะพัฒนาขึ้นกว่าคำที่นำมาต่อ

5.3 ประโยคโทรเลข (Telegraphic Sentences) เป็นประโยคที่พัฒนาขึ้นหลังจากการพูดในลักษณะคำสองคำ โดยประโยคโทรเลขนี้จะประกอบด้วย คำนาม และกริยา สามารถสื่อความหมายได้เหมือนประโยคโทรเลขของผู้ใหญ่

นอกจากนี้ โทแกน และโทแกน (Logan & Logan 1974) ได้แบ่งพัฒนาการทางภาษาออกเป็น 7 ขั้นตอนดังนี้

1. ระยะเวลาปะปะ (Random Stage หรือ Prelinguistic Stage) อายุแรกเกิด ถึง 6 เดือน

ในระยะนี้เป็นระยะที่เด็กจะเปล่งเสียงดัง ๆ ที่ยังไม่มี ความหมาย การเปล่งเสียงของเด็กก็เพื่อบอกความต้องการของเขา และเมื่อได้รับการตอบสนองเขาจะรู้สึกพอใจ ตัวอย่างเช่น เด็กจะร้องเมื่อถูกปล่อยให้อยู่คนเดียว เมื่อรู้สึกหิว ฉี่ ฯลฯ หรือเพราะรู้สึกเป็นสุขที่ได้ส่งเสียงออกมา

เมื่อเด็กอายุได้ 6 เดือน จะเริ่มออกเสียง อ้อ-แอ้ และเริ่มเปล่งเสียงต่าง ๆ ซึ่งไม่มีผู้ใดเข้าใจหรือแยกแยะได้ นอกจากนักภาษาศาสตร์ ในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่ดีของการสนับสนุนให้เด็กพัฒนาการทางการพูด และเด็กที่มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ จะมีโอกาสพัฒนาทางภาษาได้ดีกว่าเด็กที่ไม่สบาย เจ็บป่วย ร้องไห้โยเย

2. ระยะเวลาแยกแยะ (Jargon Stage) อายุ 6 เดือน ถึง 1 ปีหลังจาก 6 เดือนขึ้นไปเด็กจะเริ่มเข้าสู่ระยะที่ 2 ซึ่งเด็กจะสามารถแยกแยะเสียงต่าง ๆ ที่เขาได้ยิน และเด็กจะรู้สึกพอใจที่จะได้ส่งเสียงและถ้าเสียงใดที่เขาปล่อยออกมาได้รับการตอบสนองในทางบวก เขาก็จะเปล่งเสียงนั้นซ้ำอีก ในบางครั้งเด็กจะเสียงเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ที่มีคนพูดคุยกับเขา

3. ระยะเวลาเลียนแบบ (Imitation Stage) อายุ 1-2 ขวบ ในระยะนี้เด็กจะเริ่มเลียนเสียงต่าง ๆ ที่เขาได้ยิน เช่นเสียงของพ่อแม่ ผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เสียงที่เปล่งออกมาอย่างไม่มี ความหมายจะค่อย ๆ หายไป และเด็กจะเริ่มรับฟังเสียงที่ได้รับการตอบสนองซึ่งนับว่าพัฒนาการทางภาษาจะเริ่มต้นอย่างแท้จริงที่ระยะนี้

4. ระยะเวลาขยาย (The Stage of Expansion) อายุ 2-4 ขวบ ในระยะนี้เด็กจะหัดพูด โดยจะเริ่มจากการหัดเรียกชื่อ คน สัตว์ และสิ่งของที่อยู่ใกล้ตัวเขาจะเริ่มเข้าใจ

ถึงการใช้สัญลักษณ์ ในการสื่อความหมาย ซึ่งเป็นการสื่อความหมายในโลกของผู้ใหญ่ การพูดของเด็กในระแยะแรก ๆ จะเป็นการออกเสียงคำนามต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง นก แมว หมา ฯลฯ และคำคุณศัพท์ต่าง ๆ ที่เขาเห็น รู้สึกและได้ยิน ซึ่งในวัยต่าง ๆ เขาจะสามารถพูดได้ดังนี้

อายุ 2 ขวบ เด็กจะเริ่มพูดเป็นประโยคจะสามารถใช้คำนามได้ 20%

อายุ 3 ขวบ เด็กจะเริ่มพูดเป็นประโยคได้

อายุ 4 ขวบ เด็กจะเริ่มใช้คำศัพท์ต่าง ๆ และรู้จักการใช้คำเต็มหน้า และลงท้ายอย่างกับผู้ใหญ่ใช้กัน

5. ระยะโครงสร้าง (Structure Stage) อายุ 4-5 ขวบระยะนี้เด็กจะเริ่มพัฒนาความสามารถในการรับรู้ และการสังเกต เด็กจะเริ่มเล่นสนุกกับคำและรู้จักคิดคำและประโยคของตนเอง โดยอาศัยการผูกจากคำวลี และประโยคที่เขาได้ยินคนอื่น ๆ พูด เด็กจะเริ่มคิดกฎเกณฑ์ในการประสมคำ และหาความหมายของคำและวลีโดยเด็กจะเริ่มรู้สึกสนุกกับการเปล่งเสียง โดยเขาจะเล่นเป็นเกมกับเพื่อน ๆ หรือสมาชิกในครอบครัว

6. ระยะตอบสนอง (Responding Stage) อายุ 5-6 ขวบ ในระยะนี้ความสามารถในการคิดและพัฒนาการทางภาษาของเด็กจะสูงขึ้น เขาจะเริ่มพัฒนาภาษาไปสู่ภาษาที่เป็นแบบแผนมากขึ้น และใช้ภาษาเหล่านั้นกับสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว

การพัฒนาทางภาษาของเด็กในวัยนี้จะเริ่มต้นเมื่อเขาเข้าเรียนในชั้นอนุบาล โดยเด็กจะเริ่มใช้ไวยากรณ์อย่างง่ายได้ รู้จักใช้คำที่เกี่ยวข้องกับบ้านและโรงเรียน

ภาษาที่เด็กใช้ในการสื่อความหมาย สื่อความหมายในระยะนี้จะเกิดจากสิ่งที่เขามองเห็น และรับรู้

7. ระยะสร้างสรรค์ (Creative Stage) อายุ 6 ปี ขึ้นไป

ในระยะนี้ได้แก่ระยะที่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียน เด็กจะเล่นสนุกกับคำ และหาวิธีสื่อความหมายด้วยตัวเลข เด็กในระยะนี้จะพัฒนา วิเคราะห์และสร้างสรรค์ ทักษะในการสื่อความหมายโดยใช้ถ้อยคำสำนวนการเปรียบเทียบและภาษาพูดที่เป็นนามธรรมมากขึ้น และเขาจะรู้สึกสนุกกับการแสดงความคิดเห็นโดยการพูดและการเขียน

จากขั้นตอนดังกล่าวถ้าเราสามารถส่งเสริมให้เด็กมีทักษะในการใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์ เด็กก็จะมีเครื่องมือที่จะใช้ในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม ซึ่งถ้าเราสามารถส่งเสริมเด็กได้อย่างเหมาะสมก็อาจจะช่วยให้เด็กกลายเป็นนักเขียน นักเล่านิทาน หรือนักวิจารณ์วรรณคดีในอนาคต แต่ครูจะต้องหาวิธีส่งเสริมการคิดอย่างสร้างสรรค์ และความสามารถในการสื่อความหมายที่เหมาะสม รู้จักวิเคราะห์แก้ปัญหา และรู้จักใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาให้กับเด็ก

ภาษาเป็นไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการสื่อความหมายเท่านั้น แต่เป็นแนวทางในการแสดงความคิดริเริ่ม ภาษาจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตมนุษย์ การส่งเสริมให้เด็กรู้จักใช้ภาษาที่ถูกต้องจะช่วยให้เด็กสามารถแสดงความคิด ความเข้าใจของตนให้ผู้อื่นเข้าใจได้

นอกจากนี้ ฟรานซิส (Francis 1977) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นพัฒนาการทางภาษาไว้ดังนี้

1. ระยะคาม เป็นระยะระหว่าง 1-2 ขวบ เป็นการพูดเลียนแบบโดยไม่เข้าใจความหมาย และจะค่อย ๆ พัฒนาคำศัพท์ที่เป็นประโยชน์ต่อคนขึ้น คำแรกของเขาจะเป็นคำนามที่ใช้ในความหมายทั่ว ๆ ไป เช่น ผู้ชายทุกคนคือ "พ่อ" และผู้หญิงทุกคนคือ "แม่" หรือบางครั้งเด็กจะใช้สัญลักษณ์แทนโดยสมชั้ทำทางประกอบ เช่น แทนที่จะเรียก "ค้าง" (ชื่อสุนัข) ให้หมา เด็กก็อาจจะออกเสียงว่า "บ๊อบบ๊อ" พร้อมกับยกมือ เด็กสามารถชี้ หู ตา จมูก ผม ตามคำสั่งได้ นักจิตวิทยาได้ให้ชื่อขั้นนี้ว่า เป็นขั้น One-word sentence หรือ Single Sentence Stage หรือ Holophrase

2. ระยะคิด หรือ Early Sentence Stage เป็นระยะประมาณ 2-3 ขวบ เด็กเริ่มเข้าใจความหมายมากขึ้น และสามารถพูดโดยใช้คำคำเดียวหรือ 2 คำในความหมายแทนประโยคทั้งประโยคได้ แม้จะยังไม่มีรูปไวยากรณ์แต่อย่างใด ประโยคเดียวกันนี้จะมีความหมายต่าง ๆ กันในแต่ละโอกาส เช่น เมื่อเด็กพูดว่า "ไป" อาจมีความหมายว่าให้ผู้ฟังออกไปห่าง ๆ หรืออาจหมายความว่า เด็กอยากจะไปเที่ยว ซึ่งสังเกตได้จากกริยาท่าทางของเด็กที่ใช้ประกอบการพูดในขณะนั้น ชนิดของคำที่เด็กใช้พูดในระยะแรกนี้ประกอบด้วย คำนาม

สรรพนาม กริยา แต่อยู่ในขอบเขตจำกัด

3. ระยะคิด หรือ Short Sentence Stage เป็นระยะระหว่างอายุ 3-5 ขวบ เด็กเริ่มคิดที่จะลองพูดคำที่รู้จัก วงศัพท์ของเด็กขยายมากขึ้น ซึ่งมีผลให้เด็กสามารถพูดโต้ตอบให้เข้าใจได้ ขั้นนี้เด็กสามารถใช้คำคุณศัพท์ที่บอกลักษณะได้ เช่น คุณศัพท์บอกสี ขนาด จำนวน ความรู้สึก ดี เลว ชน สวย และคำกริยาวิเศษณ์ เช่น เคี้ยวนี้ พุ่งนี้ เมื่อวานนี้ ที่นั่น ที่นี้ เร็ว ช้า รวมทั้งคำกริยา ปิด เปิด ขึ้น ลง

4. ระยะค้น หรือ Complete Sentence Stage เป็นระยะระหว่างอายุ 5-8 ขวบ เด็กในวัยนี้สามารถค้นคิดคำที่ตนรู้จักมาผูกเป็นประโยคยาว ๆ ได้ โดยที่เด็กเองก็เข้าใจในสิ่งที่ตนพูด ประโยคจะประกอบด้วยคำประมาณ 6-8 คำ ลักษณะของประโยคถูกต้อง ความรูปแบบไวยากรณ์ที่ใช้อยู่ในชุมชนที่เด็กอาศัยอยู่ คำที่ใช้ในประโยคจะพบคำสรรพนาม บุพบท สันธาน และคำนำหน้านาม

5. ระยะปน เป็นระยะระหว่าง 6-8 ขวบ ความคิดของเด็กจะขยายออกไป ซึ่งทำให้การพูดของเด็กสับสนบ้างในบางครั้ง

6. ระยะโปร่ง เป็นระยะตั้งแต่ 9 ขวบขึ้นไป ความรู้เกี่ยวกับศัพท์ของเด็กขยายกว้างออกไป ทำให้สามารถคิดและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น เด็กเริ่มใช้ภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว ประโยคเพิ่มความซับซ้อนและมีความหมายมากขึ้นและกว้างขึ้น

จากทฤษฎีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตั้งแต่เด็กยังเล็ก ก็มีวิธีการที่ใช้สื่อสารความต้องการของตัวเองให้ผู้อื่นรับรู้ความต้องการของตัวเองได้ จึงจำเป็นต้องให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์รู้สิ่งแวดล้อมล้อมรอบตัว ด้วยการเตรียมประสบการณ์ทางภาษาให้กับเด็ก

(เขาวภา เดชะคุปต์ : 2528) กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมทางภาษาไว้ดังนี้

การเตรียมความพร้อมในการฟัง โดยให้เด็กมีประสบการณ์ทางภาษาดังนี้

- ชื่นชมและสนุกสนานกับหนังสือและวรรณกรรมที่ดีต่าง ๆ
- รับฟังขณะที่มีผู้อื่นพูด
- ชื่นชมและสนุกสนานกับบทหรือกรอ
- สร้างประสบการณ์ในการรับฟังผู้อื่น

การเตรียมความพร้อมในการพูด โดยให้เด็กมีประสบการณ์ทางภาษา ดังนี้

- แยกความแตกต่างของคำพูดได้
- สนทนา/อภิปรายเกี่ยวกับนิทานที่ได้รับฟัง
- พูดด้วยถ้อยคำที่ชัดเจน กระฉ่าง
- เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น
- ถามคำถามที่สมบูรณ์ได้
- พัฒนาการใช้ประโยค

การเตรียมความพร้อมในการอ่าน โดยให้เด็กมีประสบการณ์ทางภาษา ดังนี้

- ฝึกการรับฟัง สร้างประสบการณ์ในการรับฟัง
- ฝึกการแยกความแตกต่างและความเหมือนกันของเสียง
- ฝึกการแยกความแตกต่างระหว่างการเห็นกับการได้ยิน
- เพิ่มพูนคำศัพท์ใหม่
- ชยษา/อธิบายความคิดรวบยอด
- สร้างความสนใจในหนังสือและการอ่านหนังสือ

การเตรียมความพร้อมในการเขียน โดยให้เด็กมีประสบการณ์ทางภาษา ดังนี้

- รู้จักคุณค่าของการเขียน

1.2 ความหมายของความพร้อมทางภาษา

ความพร้อมทางภาษาในที่นี้ประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน

การเขียน

รัฐจวน อินทรกำแหง (2517:26-27 ในเขาวพา:2528) ได้กล่าวว่า

"ความพร้อม" คือ ความรู้สึกเต็มใจที่จะรับฉะนั้นขณะที่เด็กเกิดความรู้สึกว่ายินดีและเต็มใจที่จะฟังและอ่านเรื่องจากหนังสือ นั้นแสดงว่าเขาพร้อมแล้วที่จะรับหนังสือ เป็น "ความจำเป็น" อย่างหนึ่งในชีวิต ปกติเด็กอายุ 4-7 ปี จะอยู่ในระยะเริ่มอ่านและอ่านออก

สิ่งที่เป็นปัจจัยในความพร้อมของเด็กมี 4 ประการ คือ

1. ความสามารถทางร่างกาย ได้แก่ สายตา มีความแข็งแรง และทนทานที่จะเพ่งตัวหนังสือได้นานพอสมควร ลำแขนมีกำลังพอที่จะหยิบยกหนังสือได้
2. ความสามารถในการอ่าน ได้แก่ การอ่านได้ตามลำดับชั้นเรียน อ่านได้ถูกต้องรวดเร็ว แม่นยำ ตามลำดับวัยและชั้นเรียน
3. ความเข้าใจในการอ่าน คือ ความสามารถทางสมอง ในการเข้าใจเรื่องราวที่อ่านได้ตามลำดับวัยและประสบการณ์
4. ด้านจิตใจ มีความยินดี เต็มใจ และรู้สึกเพลิดเพลินจากการอ่านหนังสือ

การฟัง

เคนเนดี (Kennedy, 1975) ได้จัดประเภทของการฟังไว้ 7 ประเภทคือ

1. การฟังทั่ว ๆ ไปในชีวิตประจำวัน (Simple Listening) เช่น การฟังการสนทนา การฟังทางโทรศัพท์
2. การฟังเพื่อจำแนกเสียง (Discriminative Listening) เช่น การฟังเสียงสัตว์ เสียงฆาตฆาน เสียงที่แสดงความรู้สึก
3. การฟังเพื่อเป็นการพักผ่อน (Listening for Relaxation) เช่น การฟังบทกลอน การฟังเรื่องราวและนิทานต่าง ๆ
4. การฟังเพื่อเอาสาระสำคัญ (Listening for Information) เช่น การฟังประกาศ การฟังความคิดเห็น และการฟังเพื่อตอบคำถาม
5. การฟังเพื่อเอาความคิด (Listening to Organize Ideas) เช่น การฟังการอภิปราย และการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ
6. การฟังอย่างพินิจพิเคราะห์ (Critical Listening)
7. การฟังเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (Creative Listening) เช่น การฟังดนตรี และการแสดงต่าง ๆ

การพูด

พัฒนาการทางการพูดของเด็กนั้นจะเริ่มจากการฟังผู้อื่นพูด แล้วจึงเลียนเสียงที่ได้ยินจนกระทั่งสามารถพูดได้เป็นพยางค์หรือคำโดด ๆ พร้อม ๆ กับที่ความเข้าใจของเด็กในด้านคำศัพท์ต่าง ๆ และประโยคพัฒนาขึ้นไป เด็กจะนำคำเหล่านั้นมาเรียงกันเป็นวลี และประโยค

โดยในระยะแรกเด็กจะสร้างประโยคง่าย ๆ ขึ้นก่อนแล้วจึงเพิ่มความซับซ้อนขึ้น โดยมีคำขยายเข้ามาใช้ในประโยคมากขึ้น ประโยคถูกต้องตามรูปไวยากรณ์และเด็กสามารถสนทนาโต้ตอบกับผู้อื่นได้อย่างเข้าใจ

จะเห็นว่าพัฒนาการทางการพูดของเด็กนั้น จะเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางร่างกาย การรับรู้ทางสังคม การที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจได้ เด็กจะต้องเข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นพูดให้ฟังก่อน ซึ่งแอสเชอร์ (Asher ใน อ้อยทิพย์ 2524) เชื่อว่า "ความเข้าใจในด้านการฟังของเด็กไม่เพียงแต่ดีกว่าทักษะในการพูดเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาทักษะทางการพูดอีกด้วยที่เป็นเช่นนี้ เพราะสมองและระบบประสาทสามารถเรียนรู้การฟังก่อนการพูด"

การพูดของเด็กในระยะนี้พูดเป็นคำ ๆ แต่ละคำนั้นอาจมีหลายความหมาย คำที่เด็กใช้ก็สามารถแบ่งเป็นชนิดของคำได้ดังนี้

ความหมายของคำและชนิดของคำ

มีผู้แบ่งความหมายของคำไว้ดังนี้

เดลาคาโต (Delacato, 1958) ได้แบ่งความหมายของคำออก

เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ความหมายที่บอกลักษณะทั่ว ๆ ไปของสิ่งของ (Denotative Meaning)
2. ความหมายที่ให้ข้อมูลรายละเอียดและความรู้สึก (Connotative Meaning)
 - 2.1 ความหมายที่บอกรายละเอียด (Informative Meaning)
 - 2.2 ความหมายที่บอกความรู้สึกในใจ (Affective Meaning)

Denotative Meaning เป็นความหมายของสิ่งของหรือสิ่งที่อ้างอิงโดยทั่ว ๆ ไปอาจเป็นชื่อของสิ่งต่าง ๆ ที่เฉพาะเจาะจงลงไปก็ได้ เช่น สุนัข แทน สัตว์ที่มีสี่ขา มีขน รอบตัวเป็นสัตว์เลี้ยงไว้เฝ้าบ้าน หรือไว้ทำประโยชน์อย่างอื่น มีลักษณะเฉพาะที่แสดงว่าเป็น สุนัข ความหมายชนิดนี้จึงคลุมสุนัขทุกชนิดที่มีอยู่ในโลก บางทีก็เป็นคำนามธรรม และอ้างอิง สุนัขที่อาจไม่มีจริง ๆ ในโลกด้วยก็ได้ เช่น เจ้าบ็อกซ์ หรือเรียกชื่อสัตว์อื่นซึ่งแทนสัตว์นั้น ๆ โดยเฉพาะ เช่น เจ้าจ้อ (ลิง) เจ้าเหมียว (แมว) เป็นต้น

Connotative Meaning เป็นความหมายที่มีมากกว่าชื่อของสิ่งของเท่านั้น เช่น คำ "สุนัข" ถ้าจะใช้ความหมายตามแบบที่สองนี้อาจเรียกคลุมไปถึง "สัตว์กินเนื้อ" "สัตว์บ้าน" ในลักษณะที่เป็น informative meaning ถ้าจะเรียกให้มีลักษณะเป็น affective meaning ก็อาจเรียกเป็น "สัตว์เพื่อนเล่น" "สัตว์ที่ดุร้าย" "สัตว์ที่น่ารัก" "สัตว์เชื่องค่อม" เป็นต้น ซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดรวบยอดอันเนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละคน

เรามักจะได้ยินเด็กในระดับอนุบาลเรียก "หมาใจดี" "เจ้าเสือร้าย" "หนูสกปรก" "กระต่ายน้อย" ในลักษณะที่เป็น affective meaning คือ มีความรู้สึกรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้ เพราะเด็กเกิดมีมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอดในสิ่งนั้น ๆ จากการได้ยินได้ฟังผู้ใหญ่บอก ซึ่งอาจมาจากนิทานหรือเรื่องเล่าแล้วเรียกตามความรู้สึกที่ฝังใจมา เด็กอนุบาลส่วนมากจะชอบเรียกชื่อสัตว์ในลักษณะ Denotative Meaning เช่น เจ้าจ้อ เจ้าเจียก ลูกเจียบ ลูกจ๊ีบ เจ้าอู๊ด เจ้าบ็อก และเมื่อครูเรียกชื่อสัตว์เหล่านี้เหมือนกับเขา เขาก็เข้าใจได้ทันทีว่า เจ้าจ้อนั้นหมายถึงอะไร ซึ่งทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่า ครูกับเด็กพูดกันรู้เรื่อง

ในทฤษฎีของสแตนส์ (Stants, 1968) นั้น ได้แบ่งลักษณะความหมายของคำ ละเอียดย่อยไปอีกถึง 4 ลักษณะด้วยกันคือ

1. Evaluative Meaning หมายถึง คำที่มีความหมายอยู่ในตัวมันเอง ซึ่งอาจคิดมาจากการวางเงื่อนไขในตอนแรกทีคนได้เรียนรู้คำมา คำพวกนี้ผู้พูดมักสอดใส่อารมณ์เป็นการ คอบสนองร่วมออกมาด้วย เช่น สุนัข อืม ชอบ หัวเราะ หอม งาม ดี ซึ่งผู้พูดจะมีอารมณ์ทาง บวกผสมอยู่ขณะที่ออกเสียงคำดังกล่าว แต่ในทางกลับกันเมื่อเอ่ยคำว่า เกลียด เส่ร้า กลุ้ม ปวด ทรมาน สกปรก เหม็น มักจะมีความรู้สึกทางลบแอบแฝงอยู่ด้วยเสมอ

2. Denotative Meaning เป็นความหมายที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของแต่ละคนเป็นสำคัญ อันเนื่องมาจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลนั่นเอง เช่น คำ "ฟ้าผ่า" ในความรู้สึกของคนหนึ่งอาจเฉย ๆ แต่อีกคนหนึ่งอาจมีอารมณ์กลัว ตกใจ แสดงออกมาให้เห็นด้วย หรือคำ "หิมะ" จากปากของเด็กตะวันตกที่เคยเห็นมามากแล้วไม่ได้แสดงความรู้สึกยินดีเท่าใดนัก บางครั้งอาจจะแสดงให้เห็นถึงความเบื่อหน่าย ความกลัว ในขณะที่เด็กทางแถบตะวันออกบางคนอาจจะรู้สึกตื่นเต้นยินดีเมื่อได้ยินคำนี้เพราะไม่เคยเห็นมาก่อน ในทำนองเดียวกันเมื่อเอ่ยคำว่า "แผ่นดินไหว" เด็กไทยอาจรู้สึกเฉย ๆ ในความรู้สึกของเด็กที่อยู่ภาคเหนือ ภาคอีสานก็ย่อมต่างไปจากเด็กที่อยู่ภาคใต้โดยเฉพาะในจังหวัดต่าง ๆ ที่ใกล้ทะเล เป็นต้น

3. Motor Response Meaning คือความหมายของคำที่ใช้กริยาท่าทางประกอบผสมอยู่ด้วย ขณะพูดทั้งนี้เนื่องมาจากสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับที่ไม่ได้วางเงื่อนไขนั่นเอง เช่น คำว่า "ปิด" มีแนวโน้มว่าผู้พูดมักจะแสดงท่าทางประกอบเสมอ ทั้งนี้เพราะสิ่งเร้าที่เห็นอยู่คือ ประตูเปิดอยู่และคำพูดที่สั่งให้คนอื่นทำกริยานั้น จึงเป็นการตอบสนองคำสั่งและสภาพที่เป็นอยู่ซึ่งเป็นสิ่งเร้าร่วมกันสองอย่างนั่นเอง คำประเภทนี้ได้แก่ หลบ ปา ชก ทูบ เหวี่ยง พาด กระโดด

4. Number Response Meaning คือความหมายที่ได้จากจำนวนซึ่งต้องอาศัยการนับประกอบคำพูด เช่น เมื่อเด็กพูดคำว่า "สาม" หรือเห็นเลข "3" เด็กอาจจะหยุดนับให้แน่ใจว่าเป็นสาม เมื่อมีคนถามว่า "1 บวก 2 เป็นเท่าไร" เด็กอาจต้องหยุดคิดแล้วแสดงท่าทางประกอบการนับใช้สัญลักษณ์ (ซึ่งอาจใช้นิ้วมือ) แทนจำนวน 1 และ 2 จึงบอกได้ว่าเป็น 3 เช่นนี้ เป็นต้น ความหมายของคำแบบนี้ผู้ให้ความหมายมักตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามจำนวนที่พบซึ่งได้ยินและได้อ่านมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตอนที่เรารู้จำนวนใหม่ ๆ ผู้สอนอาจจะให้สิ่งเร้าทางสัญลักษณ์แทนจำนวนพร้อมกับวิธีการเรียนรู้ความหมายของคำนั้น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งเร้าร่วมกันก็ได้ จึงเป็นผลให้เด็กตอบสนองแบบนี้เมื่อพบจำนวนดังที่เขารู้จักมา

ชนิดของคำที่เด็กใช้

คำศัพท์ที่เด็กใช้อยู่พอจะแบ่งได้เป็น 2 พวก คือ คำศัพท์ทั่วไปและคำศัพท์เฉพาะ

1. คำศัพท์ทั่วไป แบ่งย่อยออกเป็น 5 ชนิด คือ

คำนาม เป็นคำพวกแรกที่เด็กใช้โดยเริ่มจากพยางค์เดี่ยวก่อน

กริยา เป็นคำกลุ่มต่อมาที่เด็กเรียนรู้โดยเฉพาะคำกริยาที่แสดงอาการได้ชัดเจน เช่นคำว่า กิน นอน วิ่ง

คุณศัพท์ คำคุณศัพท์ที่เด็กเริ่มใช้มักจะเป็นคำพวก คี ไม่ดี ร้อน หนาว ฯลฯ ซึ่งใช้กับคนสัตว์และของเล่นเป็นส่วนมาก

กริยาวิเศษณ์ คำประเภทนี้ใช้กันมากพอ ๆ กับคำคุณศัพท์ คำกริยาวิเศษณ์ ที่เด็กเริ่มใช้มักเป็นคำว่า ที่ไหน ที่นี้

บุพบทและสรรพนาม คำประเภทนี้เป็นคำชุดหลังที่เด็กเลือกใช้ เพราะค่อนข้างยากสำหรับเขา เด็กจะรู้สึกงงในการใช้คำว่า ฉัน เธอ เขา เด็กเลยเลี่ยงใช้การเรียกชื่อตัวเองและบุคคลอื่นแทนสรรพนามไปเลย เช่น "ตุ๊กตานั้นของป้อม ตัวนั้นของปุก(แทนที่จะบอกว่าตัวนั้นของฉัน ตัวนั้นของเธอ) คำสรรพนามแทนบุรุษที่ 1 ตัวแรกที่เด็กใช้เป็น คือคำว่า "หนู" เช่น คุณแม่ชาหนูหัว

2. คำศัพท์เฉพาะ คำศัพท์เฉพาะที่เด็กนำมาใช้พูดกันมักเป็นคำคุณศัพท์ที่เกี่ยวกับสี สีจำนวน เวลา เงินตรา รวมทั้ง คำแสดง คำที่เป็นความลับทั้งหลาย เช่น สีแดง, 3 อัน 6 โมงเช้า 2 บาท หนู ไม่สน จู๋

จากการศึกษาของ โกลดินมีโดว์ (Glodin-Meadow, 1976) พบว่าเด็กเรียนรู้คำนามได้ก่อนคำกริยาส่วน การ์ดเนอร์ (Gardner, 1964) เห็นพ้องกับเฮอร์ล็อก (Hurlock) ที่ว่า"คำ ๆ แรก ๆ ที่เด็กใช้พูดมักเป็นคำนาม" ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่าการกระตุ้นของพ่อแม่ส่วนใหญ่ใช้คำนามและเป็นคำที่ง่ายต่อการออกเสียงของเด็ก การ์ดเนอร์ (Gardner) เห็นพ้องกับเฮอร์ล็อก (Hurlock) ที่ว่าการเรียนรู้คำศัพท์เพื่อพูดสื่อภาษาของเด็กมีการพัฒนาคำศัพท์เป็น 2 ด้าน คือ การพัฒนาด้านความเข้าใจคำศัพท์ และการพัฒนาด้านการพูดคำศัพท์

1. การพัฒนาด้านความเข้าใจคำศัพท์

เด็กจะพัฒนาความเข้าใจ ความหมายของคำจากการเชื่อมโยงคำพูดที่ได้ยินกับสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็น สัมผัส คมกลิ่น หรือชิมรส ก่อนที่จะใช้คำพูดนั้นได้อย่างถูกต้อง ผู้ที่ทำการศึกษา เช่น เทมพลิน (Templin 1952,) เบนเนดิก (Benedict, 1977)

สรุปผลตรงกันว่า จำนวนคำในระยะแรก ๆ ที่เด็กเข้าใจจะมีมากกว่าจำนวนคำที่เด็กพูดได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการเรียนรู้คำบางคำของเด็กทุกวัยนั้นอาจไม่จำเป็นต้องนำมาใช้พูด แต่เมื่อเด็กได้ยินคนอื่นพูดบ่อย ๆ เด็กจะเข้าใจคำนั้น เบนเนดิก (Benedict, 1977) พบว่าอัตราการเรียนรู้ความเข้าใจคำศัพท์ของเด็กอายุ 9 - 20 เดือน เป็น 2 เท่าของอัตราการเรียนรู้การใช้คำศัพท์ เนลสัน (Nelson 1978 : 960-968) พบว่า เด็กอายุ 13 เดือน เข้าใจคำศัพท์ประมาณ 50 คำ แต่พูดได้เพียง 10 คำ

พัฒนาการด้านความเข้าใจคำศัพท์จะเริ่มจากการฟัง และจากการใช้สายตา ร่วมกับการได้ยิน โดยเด็กจะแสดงว่าสนใจการพูดของผู้อื่นด้วยการมองสบตากับผู้พูด ข้อสังเกตนี้ จะเห็นได้จากการที่ทารกเริ่มสนใจจ้องหน้าแม่ขณะพ่อแม่พูดด้วย ในระยะช่วง 1 เดือน สมประสงค์ ปิ่นจินดา (2516 : 74) พบว่าทารกจะรู้จักฟังเสียงและเริ่มกวาดสายตามองสิ่งต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวจับตามดูสิ่งที่มีสีจุดด่างตอบสนองต่อเสียงที่ได้ยินด้วย ระยะแรกเด็กจะตอบสนองต่อเสียงที่ดังมาก ๆ ด้วยการแสดงอาการต่าง ๆ เช่น ร้องไห้ สดุ้ง พวา หรือกระพริบตา การตอบสนองต่อเสียงจะมีความไวมากขึ้นตามลำดับจนสามารถตอบสนองต่อเสียงเบา ๆ ได้และจะพัฒนาจนเด็กสามารถแยกเสียงต่าง ๆ ได้ โดยอาศัยการได้ยินอย่างเดียว

การพัฒนาความสามารถในการฟังและ แยกเสียงเริ่มจากการที่เด็กรับรู้เสียงและสนใจต่อเสียงคนพูดเมื่ออายุประมาณ 5-6 สัปดาห์ โมเอริก (Moerk 1977, ใน Garrow-Woolfolk and Lynch 1982) เมื่อเด็กได้ยินเสียงนั้นซ้ำ ๆ กับการได้มองเห็นรูปร่างลักษณะของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเสียง หรือร่วมกันได้สัมผัสจับต้องสิ่งเหล่านั้น เด็กก็สามารถเชื่อมโยงเสียงที่ได้ยินกับรูปร่างหน้าตา หรือรูปลักษณะของสิ่งของต่าง ๆ ได้ ต่อมาแม้ว่าจะไม่ได้เห็นสิ่งนั้น ๆ เพียงแต่ได้ยินเสียงเด็กก็จะสามารถจำได้ว่าเป็นเสียงของใคร หรือเสียงอะไร และสามารถบอกได้ว่าเสียงเหล่านั้นมีต้นกำเนิดมาจากไหนด้วย เช่น เมื่อเด็กได้ยินเสียงของแม่ ร่วมกับได้เห็นรูปร่างหน้าตาของแม่ และการที่ได้รับการสัมผัสอย่างนุ่มนวลจากการที่แม่อุ้มบ่อย ๆ เด็กก็สามารถเชื่อมโยงเสียงของแม่กับหน้าตาและการสัมผัสที่ได้รับได้ ต่อมาเมื่อเด็กได้ยินเสียงของแม่เพียงอย่างเดียวก็จะสามารถระลึกได้ว่าเป็นเสียงของแม่ รวมทั้งบอกได้ว่าเป็นเสียงของแม่จากทิศทางใด หรือเด็กสามารถเรียนรู้ความหมายของคำว่า "แม่" ได้โดยการเชื่อมโยงหน้าตาและอาภักภริยาของ

แม้กับคำว่า "แม่" ซึ่งเด็กได้ยินทุกครั้งที่แม่ปรากฏตัว การพัฒนาการแยกเสียงจะเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงขวบแรกของชีวิต เพราะเป็นช่วงที่เด็กได้ข้อมูลใหม่ ๆ จากการได้ยินอย่างมาก ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเข้าใจสิ่งที่ได้ยินและการพัฒนาคำศัพท์ต่อไป

เมื่อเด็กสามารถแยกเสียงได้แล้วเด็กก็สามารถเรียนรู้การเข้าใจคำศัพท์ โดยการเชื่อมโยงคำพูดที่ได้อินกับความคิดรวบยอด (ภาพที่ 1) การเรียนรู้คำศัพท์โดยการเชื่อมโยงนี้อาจเกิดขึ้นได้ 2 กรณีคือ การได้ยินคำศัพท์มาก่อน แล้วเกิดความคิดรวบยอดขึ้นทีหลังหรือเกิดความคิดรวบยอดขึ้นมาก่อนแล้วมีการได้ยินคำศัพท์ทีหลัง

แบบจำลองการเรียนรู้ความเข้าใจคำศัพท์ของเด็กจาก เนลสัน (Nelson 1978 : 965)

ในกรณีที่เด็กเคยได้ยินคำศัพท์นั้นมาก่อน ต่อมาเด็กอยู่ในเหตุการณ์ที่มีการใช้คำศัพท์คำนั้น ซึ่งเด็กได้ยินทั้งคำพูดและเห็นตัวผู้พูด กริยาท่าทางของผู้พูดและผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนลักษณะของสิ่งของที่บ่งชี้ถึงสิ่งที่กำลังพูด ทำให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคำศัพท์คำนั้นขึ้นและทำให้เด็กเข้าใจศัพท์คำนั้นได้ เช่น เด็กได้ยินคำศัพท์คำว่า นก มาก่อน ต่อมาเมื่อเด็กเห็น

นกตัวหนึ่งกำลังบินมาและมีคนพูดว่า คูซิ! "นกบินมาแล้ว" พร้อมกับวิ่งไปโบกมือ จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดของคำว่า นก ขึ้น แต่เด็กได้ยินคนพูดคำว่า นก ซ้ำอีก จึงเกิดการเชื่อมโยงระหว่างคำว่า นก ที่ได้ยินกับความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นทำให้เด็กเกิดความเข้าใจคำว่า นก ได้

อีกกรณีหนึ่ง คือเด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคำศัพท์คำนั้น จากการที่เด็กอยู่ในสถานการณ์ที่มีการใช้คำพูดคำนั้นมาก่อน ทำให้เด็กได้ยินได้เห็นตัวผู้พูด กิริยาอาการของผู้พูด กิริยาอาการของผู้ที่เกี่ยวข้องขณะพูด ตลอดจนรูปร่างลักษณะที่บ่งถึงสิ่งที่ถูกพูดนั้น เด็กก็จะระลึกได้ว่าเป็นคำที่เคยได้ยินมาแล้ว เมื่อได้ยินคำพูดนั้นอีก เด็กก็สามารถเชื่อมโยงความคิดรวบยอดกับคำศัพท์ที่ได้อินนั้น ทำให้เด็กเกิดความเข้าใจคำศัพท์คำนั้นได้ เช่น ขณะที่นกกำลังบินมาเด็กได้ยินคำพูดว่า "นก" และเห็นเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น เด็กจะมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคำว่า "นก" เกิดขึ้น ต่อมาเด็กได้ยินคำว่า "นก" เด็กจะระลึกได้ว่าเคยได้ยินมาแล้ว เมื่อเด็กได้ยินคนพูดว่า "นก" ซ้ำอีกจึงเกิดการเชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นกับคำว่า "นก" ที่เคยได้ยิน ทำให้เกิดความเข้าใจคำว่า "นก" ได้

2. การพัฒนาด้านการพูดคำศัพท์

เนลสัน (Nelson, 1978) ได้สรุปว่าเด็กจะพูดเป็นคำอย่างมีความหมายเมื่ออายุ 8-10 เดือน เขาอธิบายถึงการเรียนรู้การใช้คำศัพท์อย่างมีความหมายว่า พัฒนาจากการเชื่อมโยงคำกับความคิดรวบยอดทำให้เด็กเกิดความเข้าใจคำศัพท์นั้น แล้วเด็กจะจดจำคำศัพท์นั้นไว้ ต่อมาเมื่อเด็กพร้อมที่จะออกเสียง ประกอบกับมีสถานการณ์ให้เด็กต้องใช้คำพูด เด็กก็จะพูดคำศัพท์คำนั้นออกมา หลังจากที่เข้าใจคำว่าเป็น "นก" แล้ว ซึ่งแสดงว่ามีการเชื่อมโยงคำ และความคิดรวบยอดอยู่ในความจำ ต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์เกี่ยวกับคำว่า นก และมีการใช้คำศัพท์มากขึ้น จนในที่สุดเด็กจะพูดคำศัพท์คำนั้นได้เองโดยไม่ต้องอาศัยเหตุการณ์ต่าง ๆ มาประกอบ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพรูปแบบจำลองการเขียนรู้การพูดคำศัพท์จากเนลสัน (Nelson 1978 : 968)

การเพิ่มคำศัพท์ของเด็ก

เนื่องจากคำเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการสื่อสาร หากถือว่าการอ่านการพูดเป็นเครื่องมือของความคิด คำศัพท์ก็จะเป็นเครื่องมือของการอ่านหรือการพูดโดยปริยาย การพูดการอ่านที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการรู้จักเลือกใช้คำได้กระตือรือร้น ถูกต้อง แม่นยำและสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเด็กอนุบาลซึ่งเป็นช่วงของการมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เด็กไม่เพียงแต่เรียนรู้คำศัพท์จากบุคคลต่าง ๆ ภายในบ้านเท่านั้น เด็กยังได้พบกับคำศัพท์ใหม่ ๆ จากเพื่อน ครู และคนอื่น ๆ ที่โรงเรียนและที่เขาผ่านพบมาอีกด้วย การสื่อความหมายของเด็กในวัยนี้จึงจำเป็นต้องใช้คำศัพท์ในการพูดเป็นอย่างมาก การใช้คำศัพท์ได้ดีจะทำให้เด็กสามารถสื่อความหมายกับผู้อื่นได้เป็นที่เข้าใจ และจะช่วยให้การปรับตัวของเด็กสะดวกและง่ายดายขึ้น

แลร์ริค (Larrick 1958 : 51-52) กล่าวว่า งานหนักอย่างหนึ่งของครูอนุบาลคือ การนับจำนวนคำที่เด็กได้ยินได้ฟังจากคนอื่นแล้วนำคำนั้น ๆ มาใช้เป็นเครื่องมือสื่อความรู้สึกนึกคิดตามที่ตัวเองเข้าใจ เท่าที่อ่านรายงานซึ่งได้จากการสังเกตเด็กอเมริกันพบว่าในระยะไม่กี่ปีมานี้

เด็กรู้จักใช้คำศัพท์เพิ่มขึ้นจากเดิม ก่อนหน้านั้นไม่นานจำนวนคำที่เด็กในระดับอนุบาลนำมาใช้พูดกัน ประมาณ 800 คำ แต่ปัจจุบันเพิ่มขึ้นถึง 2,000 คำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้พัฒนาขึ้น เด็กมีโอกาสดูกับสิ่งแวดลอมหลาย ๆ ชนิด ประสบการณ์ต่าง ๆ จึงเพิ่มขึ้น คำศัพท์ก็เพิ่มตามมา ดังนั้นครูอนุบาลในปัจจุบันจึงไม่เพียงจะสอนให้เด็กเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ อย่างเดียว แต่ควรช่วยพัฒนาจำนวนคำศัพท์ที่เด็กมีอยู่เดิมให้ขยายกว้างออกไปอีกด้วย

การพัฒนาคำศัพท์เกิดขึ้นจากการสร้างคำ ส่วนความคิดเกี่ยวกับการสร้างคำนั้น เชื่อมกันไปคนละอย่าง จึงเกิดเป็นกลุ่มความคิดขึ้นมาหลายกลุ่มด้วยกัน บางกลุ่มเชื่อว่าการเรียนรู้คำเกิดจากการสะสม รวบรวมคำมาเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับการสะสมแสตมป์หรือเหรียญตรา ความรู้ได้มาเพราะความตั้งใจเป็นส่วนใหญ่ คำศัพท์ที่ได้มาก็เกิดจากการจดจำในสิ่งที่คนอื่นบอกมาเรื่อย ๆ หรือเกิดจากการเปิดพจนานุกรม บางกลุ่มเชื่อว่าการเรียนรู้ความหมายของคำเกิดจากประสบการณ์ ถ้ามีประสบการณ์มากขึ้นก็จะรู้คำศัพท์มากขึ้น กลุ่มนี้เชื่อว่าคำเป็นสัญลักษณ์แทนความหมายและแทนประสบการณ์ได้ด้วย ตามความคิดของคนกลุ่มนี้วิธีการเพิ่มคำศัพท์ก็จะหมายถึงการขยายประสบการณ์ให้กว้างขวางขึ้น คำจึงเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ไม่ได้เป็นการตั้งใจให้เกิดขึ้นเหมือนกับแนวคิดของคนกลุ่มแรก

คำศัพท์ที่ใช้กันอยู่อาจเพิ่มขึ้นได้จากวิธีการหลายอย่าง แลร์ริค (Larrick) กล่าวว่า "คำศัพท์อาจเพิ่มได้หลายด้าน คือ ด้านความยาว ความกว้าง ความลึกและระยะเวลา ความยาวของคำ หมายถึง จำนวนคำทั้งหมดที่มีความหมายพ้องกันเป็นความหมายเดียว ส่วนความกว้างของคำหมายถึงคำ 1 คำ ซึ่งสามารถแปลความออกได้หลายความหมาย เช่น คำว่า "ชัน" อาจหมายถึง ไก่ชัน ชันน้ำ หรือชันชะเนาะ เป็นต้น ความลึกของคำจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กเข้าใจคำมากขึ้นจนเข้าใจความหมายที่ลึกลงไปกว่าความหมายธรรมดาที่รู้จักอยู่แล้ว เช่น คำที่อยู่ในสำนวนเปรียบเทียบบ อุปมาอุปไมยซึ่งมีความหมายซ่อนเร้นอยู่และบางครั้ง ก็จะอยู่ในรูปแบบของฉันทลักษณ์

โดลช์ (Dolch 1958) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเพิ่มคำศัพท์ ว่า "การเพิ่มคำเกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ การเพิ่มคำศัพท์โดยไม่เพิ่มความหมายทางหนึ่ง เพิ่มความหมายจากคำศัพท์เดิมทางหนึ่ง และเพิ่มคำศัพท์จากประสบการณ์ใหม่อีกทางหนึ่ง

1. การเพิ่มคำศัพท์โดยไม่เพิ่มความหมายใหม่ (expanding vocabulary with out increasing meaning) หมายถึง การได้คำใหม่มาอธิบายคำที่รู้ความหมายอยู่ก่อนแล้ว เช่น คำว่า "โภชนา" แม้ว่าเป็นคำใหม่ก็จริงแต่ก็ยังหมายถึง "อาหาร" หรือคำ ปักซี ปักซา ปักซีฬ ก็ยังหมายถึง "นก" ซึ่งเป็นคำเดิมที่เด็กรู้จักอยู่ก่อนแล้ว การเพิ่มคำใหม่แบบนี้จึงไม่ได้เพิ่มความหมายใหม่แต่อย่างใด

2. การเพิ่มความหมายใหม่จากคำศัพท์เดิม (new meaning from old) เด็กจะเรียนรู้คำเหมือนคำคล้ายจากพจนานุกรมหรือคำอธิบายคำจากบุคคลใกล้เคียงโดยที่ไม่ได้เกิดความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นเพียงแต่ทราบว่าคำนี้เหมือนกับคำนั้น แต่ถ้าครูได้อธิบายเพิ่มเติมขึ้นไปอีกเด็กจะได้ความหมายใหม่ขยายจากความหมายเดิม เช่นคำว่า "โภชนา" ครูอาจอธิบายต่อไปอีกว่าหมายถึง อาหารที่บำรุงร่างกาย ก็จะทำให้เกิดความหมายกว้างออกไปอีกว่าไม่ใช่อาหารธรรมดาอย่างที่เข้าใจในตอนแรก วิธีการเพิ่มความหมายใหม่นี้ ครูอาจทำได้โดย

2.1 ทดสอบคำศัพท์ที่เด็กรู้จักมาก่อนแล้ว ก่อนที่จะสอนคำใหม่

2.2 เมื่อเด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคำอยู่แล้ว อาจทดสอบโดยการตั้งคำถามหรือโดยให้จัดจำพวก เพื่อนำความคิดแล้วอธิบายให้เด็กเข้าใจมากขึ้น เช่น เด็กที่มีความคิดรวบยอดของคำว่า "เกาะ" อยู่ก่อนแล้ว เมื่อครูถามเด็กว่า "ภูเกิดเป็นเกาะหรือไม่" เด็กก็ต้องคิดและอาจตอบไม่ได้ เพราะยังไม่เข้าใจคำนี้ลึกซึ้งมากนัก ครูก็จะใช้วิธีการซักถามโดยทำนองนี้ก็ได้ว่าเกาะเกิดจากการที่น้ำไปแยกแผ่นดินส่วนหนึ่งออกจากแผ่นดินใช่หรือไม่ เด็กแต่ละคนจะคิดกันไปคนละทาง คำถามของครูจึงทำให้เด็กเกิดประสบการณ์ใหม่ เกิดความหมายใหม่จากคำเดิมนั่นเอง

3. การเพิ่มคำศัพท์จากประสบการณ์ใหม่ (new experience from new meaning) การเพิ่มประสบการณ์ใหม่ ๆ มิได้หมายความว่าเพียงการนำวัสดุอุปกรณ์มาประกอบการแนะนำคำเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงการเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำหรือปฏิบัติจริง ๆ แล้วเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง การได้อ่าน ได้ฟังมาก ๆ เป็นการเพิ่มประสบการณ์และเพิ่มคำศัพท์ได้ด้วย สำหรับในเด็กเล็ก ๆ ระดับอนุบาลซึ่งอ่านหนังสือยังไม่ออก การอ่านให้ฟังบ่อย ๆ แล้วอธิบายคำที่คิดว่าเด็กไม่เข้าใจเป็นประจำจะช่วยขยายประสบการณ์ด้านคำศัพท์ของเด็กได้มากขึ้น

ที่เดียว การเพิ่มคำศัพท์แบบนี้เกิดขึ้นตามแต่โอกาสจะอำนวย ซึ่งอาจจะเป็นการพูดคุย
ถกเถียงขณะเล่นของเด็กนั่นเองเป็นการเรียนรู้คำศัพท์เพิ่มขึ้นด้วย

ความพร้อมในการพูดสำหรับเด็กนั้น มีองค์ประกอบดังนี้

1. ประสบการณ์ที่ได้จากการฟัง
2. ความเข้าใจความหมายของคำนี้ ทำให้พูดได้ถูกต้องตามอักขรวิธีและ
กาลเทศะ
3. การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคำเป็นการเพิ่มพูนคำศัพท์

การอ่าน

วิลเลียม เอส. เกรย์ (William S. Gray) ได้สรุปไว้ว่ากระบวนการอ่านมีองค์
ประกอบดังต่อไปนี้ (ถนนวงษ์ ล้ำยอดมรรคผล, 2529)

1. การรู้จักคำ การรู้จักคำกับการสะกดคำได้ไม่เหมือนกัน บางคนสะกดคำ
ได้โดยไม่ทราบความหมาย แต่การรู้จักคำ ผู้อ่านต้องรู้สึก และรู้จักคำที่ปรากฏนั้นดีพอที่จะ
เข้าใจความหมายได้เมื่ออ่าน

2. เข้าใจความหมายของคำ วลี และประโยค คือ เมื่อเห็นคำต่าง ๆ ซึ่ง
ประกอบเป็นข้อความแล้ว เข้าใจความหมายไปตามลำดับ โดยผู้อ่านต้องใช้ประสบการณ์เดิม
ของตนมาช่วยตีความหมายของคำในบริบทนั้น และต้องพิจารณาจุดประสงค์ อคติ หรือความรู้สึก
ของผู้เขียน ที่ต้องการสื่อออกมาด้วย

3. มีปฏิริยาต่อข้อความที่อ่าน คือ อ่านด้วยความมีสติ ปัญญา และความรู้สึก
จนประเมินได้ว่าคนมีความรู้สึกอย่างไรต่อข้อเขียนนั้น ยอมรับ หรือปฏิเสธ ด้วยเหตุผลใดจึง
ต้องใช้ประสบการณ์เดิมมาช่วยประกอบการพิจารณา จัดลำดับเรื่องราวใหม่ให้ตนเองเข้าใจดี
ยิ่งขึ้น เปรียบเทียบความสำคัญของแต่ละเรื่องแยกแยะได้ว่าเรื่องใดเป็นความจริง เรื่องใด
เป็นความคิดเห็น จนสามารถหาข้อสรุปเนื้อหาทั้งหมดได้

4. บุรณาการ ผู้อ่านต้องสามารถนำความหมายจากข้อความที่อ่านมาสร้างความคิดใหม่ได้ ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเปลี่ยนความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเกิดความสนใจเรื่องใหม่ขึ้นมา แล้วนำมาศึกษาโดยละเอียดต่อไป

ความพร้อมในการอ่านของเด็ก

โดยธรรมชาติเด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากสิ่งที่แวดล้อมตัวเขา หนังสือเป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยในการเรียนรู้ของเด็กได้เป็นอย่างมาก แต่ปัญหาประการสำคัญของพ่อแม่ครู และนักการศึกษา คือ ควรจะสอนให้เด็กเริ่มอ่านหนังสือเมื่อใด เด็กจึงจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้และรักการอ่านหนังสือ แต่เดิมวงการศึกษาคือเชื่อว่าเด็กจะเรียนได้ดีเมื่ออายุ 6 ปี จนกระทั่ง โดแมน (Doman) ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อความสำเร็จสูงสุดของศักยภาพมนุษย์ (The Institutes for The Achievement of Human Potential) และคณะได้ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการอ่านหนังสือของเด็กในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ ได้พบความจริงที่มหัศจรรย์ว่า เด็กจะเริ่มเรียนรู้ภายหลังการเกิดเพียงเล็กน้อย การให้เด็กอ่านหนังสือนั้น ถ้าเด็กอายุน้อยก็จะยิ่งเรียนได้ง่าย และสามารถอ่านหนังสือได้ดี เด็กจะสามารถอ่านหนังสือเป็นคำ ๆ ได้ตั้งแต่อายุ 1 ปี และจะอ่านเป็นประโยคได้ตั้งแต่อายุ 2 ปี และสามารถอ่านหนังสือได้ทั้งเล่มเมื่ออายุ 3 ปี เมื่ออ่านออกแล้วเด็กก็จะชอบอ่านหนังสือมากยิ่งขึ้น (โดแมน, 2530 : 7) ทั้งนี้เพราะมันสมองของมนุษย์มีขบวนการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมากตั้งแต่แรกปฏิสนธิ และการเจริญเติบโตนี้จะครบถ้วนสมบูรณ์เมื่อเด็กอายุครบ 6 ปี ซึ่งตรงกับหลักการการศึกษาของ มาซาร์ อิบูกะ (อิบูกะ, ม.ป.ป. : 4-12) ที่พบว่า เมื่อแรกเกิดสมองของเด็กจะหนักร้อยละ 11 ของน้ำหนักตัว แต่เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว สมองจะมีน้ำหนักเพียงร้อยละ 25 ของน้ำหนักตัวเท่านั้น เมื่อเด็กอายุ 5 ปี สมองของเด็กจะเติบโตร้อยละ 80 และเมื่ออายุ 6 ปี ขบวนการเจริญเติบโตของมันสมองจะครบถ้วนเต็มที่ ดังนั้น จากคำถามที่ว่า ควรจะสอนเด็กอ่านหนังสือเมื่อใดนั้น โดแมน (Doman) ได้

สรุปคำตอบไว้ให้ดังนี้

1. อายุ 1 ปี เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการสอนอ่านหนังสือให้เด็ก
2. เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี สามารถรับข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ได้มากมาย แต่ถ้าเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี ก็ยิ่งรับง่ายกว่า ได้ผลมากกว่า อายุต่ำกว่า 3 ปี ก็ยิ่งดีกว่า และต่ำกว่า 2 ปีจะดีที่สุด
3. เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี จะรับข้อมูลความรู้ได้ในอัตราที่รวดเร็วเป็นอย่างยิ่ง
4. เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี มีพลังงานมากมายมหาศาล
5. เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี สามารถรับข้อมูล ความรู้ต่าง ๆ ไว้ได้นานและแม่นยำ
6. เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะเรียนรู้
7. เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี สามารถเรียนรู้ภาษาพูด และภาษาเขียนได้มากมาย หลายภาษาโดยไม่จำกัด หากเขามีโอกาสได้เรียน

นอกจากนี้ ดร.โอ.เค.มัวร์ (Dr.O.K. Moore ใน อภานิตร, 2533) แห่งมหาวิทยาลัยเฮล ก็ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสอนหนังสือเด็กก่อนวัยเรียน และพบว่าเด็กอายุ 3 ปี สอนง่ายกว่าเด็กอายุ 4 ปี เด็กอายุ 4 ปี สอนง่ายกว่าเด็กอายุ 5 ปี และเด็กอายุ 5 ปี สอนง่ายกว่าเด็กอายุ 6 ปี

จากผลการค้นคว้า วิจัย ที่สอดคล้องกันดังกล่าวข้างต้น ส่อมเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า ทักษะขั้นพื้นฐานในการอ่านของเด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ตั้งแต่อายุ 1-3 ปี โดยเริ่มจากการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ชี้ให้เด็กดูภาพในหนังสือ เด็กจะเริ่มคุ้นเคยกับหนังสือมากขึ้นจนถึงขั้นติดหนังสือ และเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับ สัตว์ พืช ผัก ผลไม้ ของใช้ ฯลฯ จากภาพในหนังสือ และจดจำได้รวดเร็ว แม่นยำขึ้น ตัวอักษรที่ผสมกันเป็นตัว ๆ ซึ่งมีขนาดใหญ่ ชัดเจนประกอบภาพในหนังสือ จะทำให้เด็กจำค่าเหล่านั้นได้ แม้จะยังไม่เคยรู้จักตัวอักษรมาก่อนเลยก็ตาม

พัฒนาการในการอ่านของเด็ก

นักการศึกษาสาขาการอ่านที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่งกล่าวว่า หากเด็กทารกคนใดสามารถจำหน้าคนได้และเข้าใจภาษาที่ใช้พูดกันในครอบครัว เด็กคนนั้นก็มีความสามารถเพียงพอที่จะเริ่มหัดอ่านได้แล้ว (อัญชดี วงศ์หล้า, 2528 : 6) ทั้งนี้เพราะการหัดอ่านมีพัฒนาการที่เป็นไปตาม

ธรรมชาติ เช่นเดียวกับวิธีหัดพูดของเด็กทารก ฮิวอี้ (Huey) ผู้ได้รับการยกย่องในสหรัฐอเมริกาว่าเป็นบิดาของการอ่าน ได้กล่าวถึงการสอนให้เด็กอ่านหนังสือด้วยวิธีธรรมชาติ (naturalistic method) ว่าเด็กทารกเรียนรู้ความหมายของภาษาพูดที่ได้ยินจากน้ำเสียงและท่าทางของผู้พูด ตลอดจนสถานการณ์ที่ผู้พูดใช้คำนั้น ๆ และในที่สุดเด็กก็จะสามารถพูดภาษา นั้น ๆ ได้ โดยไม่ต้องมีใครสอน เช่นเดียวกันถ้าเด็กได้อยู่ในแวดวงของการอ่าน คือได้เห็น ผู้อ่านหนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือป้ายประกาศต่าง ๆ เขาก็จะเกิดความสนใจและเลียนแบบบ้าง ในตอนแรกเด็กจะยังไม่เข้าใจความหมายของตัวหนังสือที่เห็นเหมือนกับที่เด็กไม่เข้าใจ ภาษาพูดที่ได้ยินเป็นครั้งแรก แต่ถ้ามีคนอ่านหนังสือให้เด็กฟังบ่อย ๆ เขาก็จะชินตาและคุ้นเคยกับคำเหล่านั้น จนกระทั่งสามารถอ่านคำที่เคยเห็นบ่อย ๆ ได้ในที่สุด พร้อมกันนั้นเด็กจะทำความ เข้าใจกับความหมายของคำนั้น ๆ จากภาพประกอบ ใจความที่อ่าน และจากภาษาที่ เด็กพูด เหมือนกับที่เด็กทำความเข้าใจภาษาพูดจากน้ำเสียง ท่าทางของผู้พูด และสถานการณ์ ที่ผู้พูดใช้คำนั้น ๆ

อัญชลี วงศ์หล้า (2528 : 8-10) ได้สรุปพัฒนาการในการอ่านของเด็กไว้เป็น ลำดับขั้นดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 เด็กเริ่มเข้าใจว่าตัวหนังสือสามารถสื่อความหมายได้เหมือนภาษาพูด เด็กจะเลียนแบบที่ผู้ใหญ่อ่าน คือจะชี้ที่คำอ่านและอ่านหนังสือด้วยภาษาพูดของเขาเอง ซึ่งอาจ เป็นคนละใจความกับหนังสือที่อ่าน ตอนแรกเด็กจะชี้สะเปะสะปะไปที่คำต่าง ๆ ในขณะที่อ่าน และจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนสามารถชี้ได้ตามทิศทางที่ถูกต้อง คือ จากซ้ายไปขวาของบรรทัด แรก และเลื่อนลงมาอ่านที่คำทางซ้ายมือสุดของบรรทัดถัดไป อ่านเช่นนี้เรื่อยไปจนหมดหน้า กระดาษ แล้วจึงพลิกไปอ่านหน้าต่อไปโดยเริ่มจากซ้ายมือเช่นเดียวกัน

ระยะที่ 2 เด็กจะเริ่มหัดใช้ภาษาหนังสือในการบรรยายภาพในหนังสือ ซึ่งแต่ เดิมเด็กจะไม่ใช้คำเหล่านี้ในภาษาพูดเลย เช่น เข้าวันหนึ่ง... ครั้งหนึ่งยังมี... นานมา แล้วยังมี...

ระยะที่ 3 เด็กจะบรรยายภาพในหนังสือได้ถูกต้อง เด็กจะเริ่มเรียนรู้ว่าคำ บรรยายในแต่ละหน้าจะต้องสอดคล้องกับรูปภาพในหน้านั้น

ระยะที่ 4 เด็กจะจำประโยคต่าง ๆ ในหนังสือได้เกือบหมด ส่วนบางคำที่ยังจำไม่ได้ ก็จะใส่คำพูดของตนเองเข้าไปแทน แต่ยังไม่สามารถชี้คำอ่านเป็นคำ ๆ ได้ถูกต้องทุกคำ ต่อมาเมื่อเด็กจำคำทุกคำในหนังสือได้ การชี้คำอ่านของเด็กก็จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งสามารถชี้และอ่านออกเสียงได้ถูกต้องทุกคำ แต่จะยังไม่สามารถอ่านคำเหล่านี้ในหนังสือเล่มอื่นได้ เพราะพฤติกรรมกาอ่านของเด็กในระยะนี้เกิดจากการจดจำข้อความในหนังสือเล่มที่ตนชอบเป็นส่วนใหญ่

ระยะที่ 5 เมื่อเด็กอ่านและชี้คำในหนังสือเล่มนั้น ๆ บ่อยขึ้น ความสามารถในการอ่านของเด็กจะพัฒนาจากการใช้ความจำมาเป็นการวิเคราะห์คำ และสรุปหากฎเกณฑ์ในการอ่านคำนั้น ๆ ด้วยตนเอง และจะทดลองใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้อ่านคำต่าง ๆ ที่เขาสนใจจนสามารถอ่านหนังสือได้อย่างแท้จริงในที่สุด และเมื่ออ่านได้คล่องขึ้น เด็กก็จะเลิกชี้คำที่อ่านและเปลี่ยนมาอ่านในใจ

หลักสำคัญของการสอนอ่านด้วยวิธีธรรมชาติ (naturalistic method) คือให้เด็กหัดอ่านด้วยความสบายใจ สนุกสนาน เพลิดเพลิน ค่อยเป็นค่อยไป ตามความสามารถของเขาเอง เช่นเดียวกับกาหัดพูด ซึ่งเด็กทารกแต่ละคนจะเริ่มพูดในวัยที่ต่างกัน

กาเขียน

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1967) ได้แยกการฝึกความพร้อมในการเขียนเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. แบบที่ 1 ฝึกกล้ามเนื้อและฝึกบังคับกล้ามเนื้อมือที่ใช้เขียนให้เด็กได้มีการพัฒนากล้ามเนื้อเล็กด้วยการเล่นของเล่นต่าง ๆ เช่น โทรส์ฟท์ เล่นตุ๊กตา ตัดกระดาษด้วยกรรไกร เขียนภาพด้วยนิ้วมือ ปั้นดินเหนียว ถัก สาน และฝึกใช้ชอล์กเขียนบนกระดานหรือใช้สีเทียนเขียนบนกระดาษแผ่นใหญ่

2. แบบที่ 2 เพิ่มความสามารถในการใช้ภาษาให้แก่เด็ก พวกที่ฝึกแบบนี้ เชื่อว่าเป็นกาเรียนเขียน ก่อนที่จะสามารถอธิบายสิ่งที่เขาคิดได้ เด็กเริ่มเรียนจะต้องมีประสบการณ์อย่างมาก เพื่อที่จะแสดงความคิดเห็นด้วยตนเองได้เมื่อเด็กได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ ได้คุณภาพ

หรือได้ฟังเพลง ควรจะมีการกระตุ้นให้เด็กมีโอกาสสืบทอดวิชาการและออกความคิดเห็นได้โดยเสรี

3. แบบที่ 3 ให้การฝึกฝนเกี่ยวกับพื้นฐานในการเขียนโดยตรง เริ่มต้นด้วยการให้เขียนกระดานดำ เพื่อให้เด็กใช้กล้ามเนื้อใหญ่ ได้เข้าใจรูปร่างของตัวอักษรที่แท้จริง และรู้จักวิธีเขียน โดยเด็กจะได้รับการเขียนเป็นอันดับแรก โดยมีการกำหนดทิศทาง ที่เริ่มต้นเขียนให้ เช่น เขียนรูปนาฬิกา ชนกลม ๆ ลูกบอล ฟองสบู่ เป็นต้น ต่อจากนั้นก็เชื่อมโยงวงกลมกับเส้นตรง เช่น ให้อาณาจักรพระอาทิตย์ วาดภาพอมยิ้ม

พิสมัย จันทวิมล (2522 : 29) ได้กล่าวถึง พัฒนาการในเรื่องการเขียนของเด็กว่า พัฒนาการทางการเขียนนั้น จะแตกต่างกันออกไปตามอายุ เช่น เด็กที่มีอายุ 1 ขวบ อาจจะทำเส้นชุกชุกเท่านั้น คือเมื่อเด็กอายุได้ 1 ขวบครึ่ง จะสามารถขีดเขียนได้ แต่ก็ยังไม่เป็นรูปร่าง พออายุราว ๆ 3 ปี การเขียนจะเริ่มเป็นรูปร่างแต่ยังคงไม่ออก ทั้งนี้เนื่องจากกล้ามเนื้อที่ควบคุมการเขียนโดยเฉพาะนิ้วมือ ข้อมือ แขน ยังทำงานไม่ได้ดีจนกว่าจะถึง 6 ปีขึ้นไป และเด็กจะเริ่มเขียนได้ถูกต้องเมื่ออายุได้ 8 ปี และเมื่ออายุ 9 ปี เด็กแต่ละคนจะเริ่มมีแบบที่เป็นตัวของตัวเอง

ฟรานซิส อิลจ์ และหลุยส์เอเมส (Ilg และ Ames, 1965)

ได้ศึกษาถึงความสามารถในการเขียนรูปเรขาคณิตตามแบบจำนวน 6 รูป วงกลม, บวก, สี่เหลี่ยมจัตุรัส, สามเหลี่ยม, สี่เหลี่ยมผืนผ้าและสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ผลการวิจัยสรุปได้คือ รูปที่เขียนชากจากน้อยไปมาก คือ วงกลม สี่เหลี่ยมจัตุรัส สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมผืนผ้า และสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เด็กอายุ 3 ปี สามารถเขียนรูปวงกลมได้ถูกต้อง ซึ่งสามารถเรียงตามความชากจากน้อยไปมากได้ดังนี้

- อายุ 3 ปี เขียนได้ถูกต้อง
- △ อายุ 4 ปี ๗
- ◻ □ อายุ 6.6-7 ปี ๗
- ◇ อายุ 8-9 ปี ๗

แนวคิดของนักการศึกษาที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสอนทักษะการเขียนแก่เด็กเริ่มเขียน พอจะสรุปได้ว่า การสอนเกี่ยวกับทักษะการเขียนในเด็กเริ่มเขียนนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของเด็กทางร่างกาย และอารมณ์แล้ว ครูจะต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนมีความสามารถในการใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการสอนเด็กให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเขียนด้วยจากการศึกษาที่เกี่ยวกับความพร้อมทางภาษาทั้งในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาษา สามารถสรุปเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ได้ 4 ด้านดังนี้

1. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของความพร้อมทางภาษาในด้านการฟัง
 - เด็กสามารถรับฟังผู้อื่นในขณะที่ผู้อื่นกำลังพูด
 - เด็กสามารถรับฟังเรื่องราวอย่างใจจดใจจ่อ
 - เด็กแสดงสีหน้าคล้อยตามเรื่องที่ฟัง
 - เด็กสามารถรับฟังเรื่องราวได้อย่างเข้าใจ
 - เด็กสามารถฟังแล้วสามารถลำดับเรื่องราวได้จากภาพ
2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมความพร้อมทางภาษาในด้านการพูด
 - เด็กสามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจด้วยการแสดงสีหน้า กริยาท่าทาง
 - เด็กสามารถออกเสียงคำได้ถูกต้องชัดเจน เช่น คำว่า พ่อ
 - เด็กสามารถบอกความหมายของการยอมรับและปฏิเสธโดยกริยาท่าทางได้
 - เด็กสามารถบอกความหมายของการยอมรับและปฏิเสธโดยใช้คำพูดว่า ใช่, ไม่ใช่
ได้, ไม่ได้
เอา, ไม่เอา หรือ
อยาก, ไม่อยาก
 - เด็กสามารถพูดเป็นวลีสั้น ๆ ได้ เช่น กลับบ้าน ไปเที่ยว
 - เด็กสามารถพูดเป็นประโยคโดยสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้

เช่น แม่มาจับ

- เด็กสามารถเล่าเรื่องราวจากภาพให้ผู้อื่นเข้าใจได้
- เด็กสามารถเรียงคำประกอบภาพเป็นเรื่องราวให้ผู้อื่นเข้าใจได้

ทักษะการเรียนรู้ของเด็ก

ฉวีวรรณ จึงเจริญ (2527) กล่าวถึงทักษะการเรียนรู้ไว้ว่า

ทักษะการเรียนรู้เป็นกระบวนการภายในที่เกิดขึ้น ด้วยการใชรูปแบบการรับรู้ของประสาทสัมผัสทั้งห้า ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้จะค่อย ๆ ขยายกว้างออกไปตามวัยและขั้นของพัฒนาการเด็ก พฤติกรรมที่แสดงออกให้ปรากฏเห็นว่า จากการศึกษาของผู้ใหญ่

ทักษะการรับรู้ของเด็กอายุ 0-12 เดือน

- สามารถเคลื่อนสายตามวัตถุที่เคลื่อนไหวได้
- แยกความแตกต่างของหน้าตาคนที่รู้จัก-ไม่รู้จัก
- มีปฏิกิริยาต่อคนแปลกหน้าด้วยการจ้องมองดูและหรือร้องไห้เพราะแปลกหน้า
- มีปฏิกิริยาโต้ตอบและเลียนสีหน้าคนอื่นที่ตนจ้องดูได้
- มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อทิศทางที่ตนได้ยิน (เช่น เมื่อมีคนพูดว่า"นี่ นี่"ก็หันหน้ามอง)
- มีการแสดงเลียนท่าทางการแสดงออกบอกความรู้สึก (เช่น สิ้นหัวเวลาจะปฏิเสธไม่ยอมทำอะไรที่คนอื่นยื่นให้ หรือรู้จักเล่นจะเอ้ โบกมือ แกว่งมือ)
- หือบของด้วยความตั้งอกตั้งใจใส่ภาชนะเล่น

อายุ 1-2 ปี

- เลียนแบบท่าทาง พูดยตามผู้ใกล้ชิด
- รู้จักความหมายที่ได้รับคำสั่ง เช่น อ้อ่า หุคชิ เอ้า เอาไป ฯลฯ
- รู้จักจับของเหมือนกันเปรียบเทียบเข้าคู่กันได้
- ดูภาพจากหนังสือร่วมกันกับผู้ใหญ่ เช่น แม่หรือพี่เลี้ยงและเข้าใจเมื่อถูกถามเกี่ยวกับภาพ ซึ่งภาพตอบคำถามได้
- จำความแตกต่างได้ระหว่างตัวเด็กกับคนอื่น

- มีระยะเวลาหรือช่วงความสนใจสั้น ๆ
- มีความรู้สึกสับสนหวงในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังที่ผู้ใหญ่มักคิดว่าเด็กสนใจแต่ความจริงเขาอยากหรืออยากเห็นจริง

อายุ 2-3 ปี

- มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อคำสั่งง่าย ๆ เช่น เมื่อได้ยินว่า "ส่งแก้วน้ำให้หน่อย" ก็ส่งให้ได้
- รู้จักดูหนังสือภาพ เลือกหนังสือภาพตัวเอง เรียกชื่อสิ่งของจากที่มองดูได้ เรียกชื่อสิ่งของจากภาพที่เห็นได้ . และยังสามารถแยกแยะภาพหรือรูปภาพหลาย ๆ ภาพในหน้าเดียวกันได้ด้วย เช่น ภาพหนึ่งหน้าอาจมองเห็นว่ามี วัว เด็ก สุนัข ต้นไม้ ลูกฟุตบอล
- จับคู่สิ่งของได้โดยรู้จักความสัมพันธ์กัน เช่น ถูเท้าใช้คู่กับรองเท้า แปรงสีฟันใช้คู่กับยาสีฟัน
- เริ่มเรียนรู้ขนาดใหญ่ เล็ก
- จับภาพหน้าตาส่วนต่าง ๆ ของตนเอง จึงชอบส่องหน้าในกระจก
- สามารถบอกได้ว่า กำลังทำอะไรอยู่
- เริ่มชอบเลียนแบบการทำงานของผู้ใหญ่ เช่น อหากกวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า
- มีช่วงความสนใจระยะสั้น ๆ และยังอยากหรืออยากเห็น เรียนรู้ด้วยตนเอง
- เริ่มเข้าใจคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ รอบ ตัว เช่น ใช้ช้อนตักข้าว เริ่มเข้าใจส่วนต่าง ๆ ทั้งส่วนย่อยที่เป็นชิ้น ๆ และส่วนรวมที่นำมารวมกัน แม้แต่ตัวเอง ก็เริ่มเข้าใจว่ามีหัว มีหน้าตา ปาก จมูก แขน ขา เท้า ฯลฯ

การเล่นและทฤษฎีการเล่น

มณีวรรณ พรหมน้อย (2526) ได้กล่าวถึงการเล่น สรุปได้ว่า การเล่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยระบายความรู้สึกและอารมณ์ รวมทั้งช่วยหันเหความกังวลซึ่งเด็กอาจได้รับมาเป็นความเพลิดเพลินและสนุกสนาน การเล่นของเด็กต้องการการเรียนรู้ตามลำดับขั้น ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิด เช่น บิดามารดา และครู ในการจัดของเล่นและการเล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ในการเล่นควรจะปล่อยให้เด็กมีอิสระเต็มที่ในขณะที่เล่น เพราะการได้เล่นในสิ่งที่ตนเองชอบจะช่วยกระตุ้นการใช้สมองช่วยเด็กในการปรับตัวและทำให้เด็กรู้จักแก้ไขปัญหาที่เด็กได้พบในขณะที่เล่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตเด็กต่อไป

นพมาศ ชูวรวะช (2526) กล่าวว่า "เด็กกับการเล่นเป็นของคู่กัน การเล่นนำไปสู่การพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การเล่นของเด็กมักจะมีของเล่นหรือเครื่องเล่นเป็นอุปกรณ์ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน"

นิรมล ชยุตสาหกิจ (2524) กล่าวถึงการเล่นว่า "เป็นการกระทำที่เป็นผลรวมของพฤติกรรมทั้งหมดของเด็ก เป็นการปรับตัวเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจกับสิ่งรอบตัวและนำข้อมูลที่รู้และเข้าใจนั้นเข้าไปสะสมไว้ในโครงสร้างทางสติปัญญา เพื่อปรับขยายโครงสร้างเดิมให้กว้างใหญ่ขึ้น อันเป็นการเตรียมพร้อมที่จะรับการเรียนรู้ขั้นต่อไป" พร้อมทั้งได้เสนอความคิดของ เปียเจต์ (Piaget) ซึ่งศึกษาค้นคว้าเรื่องพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กแรกเกิดต่อเนื่องไปจนถึงภาวะสูงสุดของการคิดการเข้าใจ เฉพาะในส่วนของการปรับตัว สรุปได้ว่า การปรับตัวนั้น อาศัยกระบวนการพื้นฐาน 2 แบบ ซึ่งทำงานต่อเนื่องกัน และสนับสนุนซึ่งกันและกัน คือ Assimilation และ Accommodation

กระบวนการ Assimilation นั้นจะทำหน้าที่ เมื่อเรารับรู้ข้อมูลใด ๆ ก็ตามเกี่ยวกับสิ่งของหรือเหตุการณ์จากภายนอกตัวเรา เข้ามาตีความหมายตามระดับความสามารถเท่าที่เรามีอยู่ในตัว ตามระดับสติปัญญาของเรา พยายามที่จะนำเอาข้อมูลที่ได้รับจากสิ่งของและเหตุการณ์นั้นมาปรับให้เข้ากับความรู้เดิมที่มีอยู่ ดังนั้นถ้าข้อมูลใหม่นั้นแตกต่างมากเกินไป

จากข้อมูลเดิมที่เรามีสะสมอยู่ในโครงสร้างของสติปัญญา เราก็จะไม่สามารถเข้าใจข้อมูลใหม่นั้นได้ทั้งหมด ต้องปรับข้อมูลก่อน จึงจะรับเข้าไปในโครงสร้างของสติปัญญาได้

กระบวนการ Accommodation ทำหน้าที่ปรับโครงสร้างที่มีอยู่แล้วภายในให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอกได้ คือมนุษย์จะต้องปรับโครงสร้างความคิดหรือโครงสร้างทางสติปัญญาของตน ให้เหมาะสมกับประสบการณ์ที่จะรับเข้าไป

กระบวนการทั้งสองนี้ ทำงานร่วมกันอยู่ตลอดเวลา เพื่อช่วยรักษาความสมดุลและความสมดุลนั้นก็เกิดขึ้นชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น เมื่อกระบวนการทั้งสองอย่างนี้เกิดขึ้นในภาวะเท่า ๆ กัน ก็จะเกิดความสมดุลขึ้น อันแสดงถึงการรับข้อมูลจากภายนอกและการปรับโครงสร้างจากภายในให้เกิดความลงรอยกันพอดี

กระบวนการทั้งสองนี้ไม่จำเป็นจะต้องลงรอยสมดุลก็อยู่ตลอดไป กระบวนการหนึ่งในบางขณะอาจจะทำหน้าที่มากกว่าอีกกระบวนการหนึ่ง ในกรณีที่ Accommodation เกิดขึ้นมากกว่า เราจะสังเกตเห็นการแสดงพฤติกรรมจะออกมาในรูปแบบของการเลียนแบบ การเอาอย่าง การเอาความคิดของผู้อื่นมาเป็นของตนเองอย่างไม่เปลี่ยนแปลงเลย แต่เมื่อ Assimilation เกิดขึ้นมากกว่า พฤติกรรมจะแสดงออกมาในรูปแบบของการแสดงความรู้สึก ความนึกคิดของตนเองออกมา มีความแตกต่าง แปลกใหม่ออกไปบ้าง อันได้แก่ การมีจินตนาการ การคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

ประไพพรรณ ภูมิวิไลสาร (2526) ได้กล่าวถึง ผลที่ได้จากการเล่นว่า การเล่นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับเด็ก เด็กคนไหนไม่ชอบเล่นจะเป็นเด็กที่มีปัญหา นักปราชญ์ เช่น พลาโต (Plato) ได้เคยใช้การเล่นเป็นเครื่องช่วยในการสร้างความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์ให้แก่เด็ก เด็กวันนี้จึงควรได้เล่น ถ้าเด็กไม่ค่อยเล่นก็ควรชักชวนให้เล่น เนื่องจาก

1. การเล่นทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เด็ก ๆ เล่นสำรวจ ค้นหา ทดลองสิ่งใหม่ ๆ ที่อยู่รอบตัว จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ รู้จักสิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมที่เด็กเล่น
2. การเล่นช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็ก การที่เด็กได้มีโอกาสเล่นกับเพื่อน ๆ เด็กจะเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่กับเพื่อน เช่น รู้แพ้ รู้ชนะ รู้จักการแบ่งปัน รู้จักการเล่นร่วมกัน

3. การเล่นช่วยลดความเครียด ความวิตกกังวล และความคับข้องใจในเด็ก การเล่นทำให้เด็กได้ระบายอารมณ์ออกมา เช่น การเล่นเกมส้อมมุติ

4. การเล่นช่วยสร้างเสริมความมั่นใจในตนเองให้เด็ก การเล่นทำให้เด็กได้มีโอกาสชนะบ้าง แพ้บ้าง การประสบความสำเร็จเหล่านี้จะค่อย ๆ สร้างความมั่นใจให้แก่เด็กทีละน้อย จนในที่สุดเกิดเป็นความมั่นใจในตนเอง

5. การเล่นช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย เพราะขณะที่เด็กเล่นเด็กจะได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย กล้ามเนื้อจะแข็งแรงทำให้การเคลื่อนไหวมีประสิทธิภาพ

6. การเล่นช่วยพัฒนาด้านภาษา เวลาเด็กเล่นกัน เด็กต้องใช้ภาษาแม้แต่การเล่นตุ๊กตาคคนเดียว เด็กก็ยังพูดคนเดียวได้ในขณะที่เล่น

ประภาพรณ สุวรรณสุข (2525 : 124-127) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเล่นซึ่งสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเล่นแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 2 กลุ่มทฤษฎี คือ กลุ่มทฤษฎีการเล่นคลาสสิก (Classical Theories of Play) และกลุ่มทฤษฎีการเล่นร่วมสมัย (Contemporary Theories of Play)

1. ทฤษฎีการเล่นคลาสสิก (Classical Theories of Play)

ทฤษฎีการเล่นคลาสสิกนี้ได้พัฒนาขึ้นในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 19 ถึงช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 แต่เนื่องจากทฤษฎีเหล่านี้ไม่มีข้อมูลสนับสนุนจึงไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทฤษฎีเหล่านี้ได้แก่

1.1 ทฤษฎีพลังงานเหลือใช้ (Surplus Energy Theory) ทฤษฎีที่พัฒนาโดย คาร์ล กรอส (Karl Gross) ซึ่งได้แนวคิดเบื้องต้นจาก อริสโตเติล (Aristotle) แนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้เชื่อว่า อินทรีย์จะใช้พลังงานไปประกอบกิจกรรม เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการอันได้แก่ การทำงาน หรือเพื่อประกอบกิจกรรมที่ไม่มีเป้าหมายอันได้แก่ การเล่น แต่ที่ว่าการเล่นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่ออินทรีย์มีพลังงานเหลือใช้จากการประกอบการทำงาน นั่นคืออินทรีย์จะต้องใช้พลังงานในการทำงานก่อนแล้วจึงนำพลังงานที่เหลือมาใช้ในการเล่น

1.2 ทฤษฎีการผ่อนคลาย (Relaxation Theory) แพททริก (Patrik) พัฒนาทฤษฎีนี้โดยอาศัยแนวความคิดที่ว่า การเล่นมีเพื่อสนองความต้องการผ่อนคลายความเครียด

ทางอารมณ์โดยกล่าวว่า กิจกรรมการงานปัจจุบันต้องอาศัยความละเอียดอ่อน อีกทั้งมีการแข่งขันกันทำให้เกิดความเครียด ซึ่งไม่เหมือนกับสังคมสมัยโบราณ ทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยคล้ามเนื้อใหญ่ในชีวิต ได้แก่ การวิ่ง การกระโดด การปาของ กิจกรรมแบบนี้จึงกลับมาเป็นกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ แต่ทฤษฎีนี้ไม่ได้อธิบายการเล่นของเด็กอย่างชัดเจน เพราะถ้าการเล่นนั้นมีขึ้นเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานแล้ว ปกติเด็กไม่ได้ทำงาน ทำไมเด็กจึงต้องเล่นด้วย

1.3 ทฤษฎีการกระทำซ้ำ (Recapitulation Theory) ทฤษฎีนี้ได้รับแนวคิดมาจาก คาร์ล ดาร์วิน (Darwin) โดยความเชื่อที่ว่า มนุษย์มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์เซลล์เดียว จากแนวคิดนี้เองการเล่นของมนุษย์จึงถือได้ว่าเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของมนุษย์ เช่น การที่เด็กเล่นน้ำนั้นถือว่ามีบรรพบุรุษของมนุษย์มาจากทะเล การเล่นดินเล่นทรายของเด็กนั้นเป็นการแสดงถึงการขึ้นฝั่งครั้งแรกของบรรพบุรุษเป็นต้น แต่ทฤษฎีนี้ไม่สามารถอธิบายรูปแบบการเล่นใหม่ ๆ ของเด็ก ตลอดจนการเล่นตุ๊กตา เป็นต้น

1.4 ทฤษฎีการเล่นโดยสัญชาตญาณ (Instinct Practice Theory) คาร์ล กรอส ได้กล่าวว่า สัตว์มักจะเล่นเพื่อเตรียมตัวสำหรับชีวิตในอนาคต เป็นลักษณะของสัญชาตญาณ เพื่อที่จะฝึกให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสัตว์บางชนิดที่ต้องเป็นอิสระจากแม่ทันทีที่เกิด จากแนวคิดนี้ จึงถือว่า ประสบการณ์ในการเล่นจะมีผลต่อชีวิตในอนาคตของเด็ก

2. ทฤษฎีการเล่นร่วมสมัย (Contemporary Theories of Play) ได้แก่

2.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ความสนใจเกี่ยวกับธรรมชาติการเล่นของเด็กนั้นเริ่มมาจากการสังเกตของ ฟรอยด์ (Freud) ต่อมา โรเบิร์ต วอลเดอร์ (Robert Walder) ได้นำข้อสังเกตของฟรอยด์มารวมเข้าด้วยกันและ อีริก อีริกสัน (Erik Erikson) ได้นำทฤษฎีนี้มาปรับปรุงดังนี้

ฟรอยด์ กล่าวถึงการเล่นว่า เกิดจากการต้องการความพึงพอใจ เช่น การเล่นเป็นมนุษย์อวกาศ แข่งรถ พยาบาล ฯลฯ มีขึ้นเพื่อจะแสดงความต้องการที่จะทำให้ตนเองมีความพอใจ

วอลเตอร์ (Walter) ได้เสนอแนวคิดอีกรูปแบบหนึ่งของการเล่นว่า เป็นประสบการณ์ที่ไม่พึงพอใจอย่างช้า ๆ ชาก ๆ เช่น เมื่อเด็กมีประสบการณ์ที่ไม่พึงพอใจเขาไม่สามารถที่จะลดมันได้หมดทันทีในเวลานั้น แต่เขาต้องสร้างประสบการณ์นั้นซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อจะลดความเข้มข้นของประสบการณ์ที่ไม่พึงพอใจนั้น

อีวิกสัน ได้อธิบายการเล่นของเด็กว่า เป็นการพัฒนาตามขั้นตอน เขาแบ่งการพัฒนาการเล่นของเด็กออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเล่นเกี่ยวกับตนเอง การเล่นชนิดนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิด โดยที่ศูนย์กลางการเล่นนั้น อยู่ที่ตัวของเด็กเอง

ขั้นตอนที่ 2 การเล่นในโลกเล็ก ๆ ของเด็กเอง คือเด็กจะเล่นกับของเล่น และวัตถุต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก

ขั้นตอนที่ 3 การเล่นในสังคม การเล่นขั้นนี้จะเริ่มเมื่อเด็กมีอายุระดับที่จะเข้าสู่สถานศึกษาปฐมวัย เด็กจะเริ่มเล่นกับบุคคลอื่น

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

พ็อลเจต์ (Piaget) อธิบายการเล่นว่า เป็นกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญา ซึ่งกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาและลักษณะของการเล่นนั้นจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การเล่นของเด็กจะเริ่มจากการเล่นโดยใช้ประสาทสัมผัส (Sensory Motor Play) ซึ่งจะมีพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นการสำรวจจับต้องวัตถุ นับว่าเป็นการฝึกเล่นและพัฒนาการการเล่นควบคู่ไปกับพัฒนาการทางสติปัญญา การเล่นชนิดนี้จะยุติลงเมื่อเด็กมีอายุประมาณ 2 ขวบ ต่อมาเด็กจะเริ่มเล่นเกี่ยวกับการสร้าง (Construction Play) เด็กจะเริ่มรู้จักนำเอาสิ่งของมาสร้างให้เป็นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งนับว่าเป็นการเล่นที่มีวัตถุประสงค์ ส่วนการเล่นโดยใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Play) จะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็กมีอายุปลาย ๆ 2 ขวบ และจะพัฒนาเต็มที่เมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 3-4 ขวบ การที่เด็กจะเล่นโดยใช้สัญลักษณ์นี้ได้ ก็ต่อเมื่อสติปัญญาของเด็กได้พัฒนาอย่างเป็นระบบระเบียบแล้ว

ซัทตัน สมิทท์ (Sutton - Smith) และ เอลลิส (Ellis) (อ้างถึงใน เลขา ปิยะอัจฉริยะ 2537 : 7) กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ว่า การเล่นเป็นการเรียนรู้ การเล่นมีพัฒนาการเกิดขึ้นด้วยกระบวนการเดียวกันกับการเรียนรู้คือ การเล่นเกิดขึ้นในสภาพที่ผู้เล่นมีโอกาสสนองตอบต่อสิ่งเร้า และถ้าการสนองตอบ ได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนมากขึ้นเท่าใด ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองก็จะยิ่งแน่นแฟ้นถาวรขึ้นเท่านั้น การเล่นเป็นการเรียนตามหลักเชื่อมโยงนี้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมี 1. สิ่งเร้าในสิ่งแวดล้อม คุณสมบัติของสิ่งเร้าที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และดึงดูดใจผู้เล่นคือความใหม่ ความซับซ้อนที่ท้าทายให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ และความไม่ตรงกันหรือขัดแย้งกันของข้อมูลกับสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดปัญหาท้าทายขึ้นมา 2. โอกาสที่ผู้เล่นได้กระทำบ่อย ๆ 3. การได้รับรู้และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนพฤติกรรมที่ถูกต้องเป็นที่พอใจ

เลขา ปิยะอัจฉริยะ (2523 : 8) ได้อ้างถึงการแบ่งพฤติกรรมการเล่นของเด็กโดย Sutton - Smith ไว้ว่า พฤติกรรมการเล่นของเด็กแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ การเลียนแบบ (Imitation) การสำรวจ (Exploration) การทดสอบ (Testing) และการสร้าง (Construction)

การเล่นเลียนแบบ (Imitation) เป็นการสะท้อนให้ผู้อื่นเห็นและทราบถึงการรับรู้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของผู้เล่นในด้านที่เกี่ยวกับตัวผู้เล่นหรือเด็ก การเล่นเลียนแบบช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งรอบตัวต่าง ๆ ที่ได้รับรู้ผ่านเข้าไปทางประสาทสัมผัส แต่จะยังไม่อาจเข้าใจหรือรู้ความหมายได้ทันทีที่รับรู้ แต่จะผสมกลมกลืนหรือปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ใหม่ ให้สอดคล้องกับสิ่งที่เด็กเรียนรู้แล้ว

การสำรวจ (Exploration) เด็กอายุ 3-6 ปี เป็นวัยที่มีความสนใจสงสัย และกระตือรือร้นใคร่รู้ในสิ่งรอบตัวต่าง ๆ ซึ่งเป็นรากฐานของการเล่นแบบสำรวจ ในการเล่นแบบสำรวจเด็กจะได้ใช้ประสาทรับความรู้สึกของเขามากกว่าการสัมผัสหรือจับต้อง หรือคุ้ยเขี่ย เด็กจะจิกจี้ ไซของเล่น กลิ้งไปมา ลองคม ลองคุ้ย ลองฟังเสียงว่ามาจากส่วนไหนของของเล่น การเล่นสำรวจนี้ จะเป็นพฤติกรรมขั้นที่นำไปสู่การค้นพบ และแก้ปัญหาสิ่งหรือสถานการณ์ที่เด็กไม่เคยเรียนรู้และมีประสบการณ์มาก่อน

การทดสอบ (Testing) ในการเล่นแบบทดสอบเด็กจะอาศัยความรู้ใหม่ที่ได้จากการสำรวจศึกษาแล้ว มาทดสอบดูว่า คุณสมบัติของของเล่น และวิธีการเล่นที่วางไว้จะเป็นไปตามที่เขาคิดไว้หรือไม่ อย่างไร เช่น ถ้าเอาแท่งไม้มาตั้งต่อกันจะได้สูงแค่ไหน จะนำมาตั้งเป็นรูปอะไรได้บ้าง คุณค่าของการเล่นแบบทดสอบนี้จะส่งเสริมพัฒนาการการรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล เหตุและผลนั้นจะได้รับการสรุปกฎเกณฑ์ จากปรากฏการณ์ที่เกิดจากการทดสอบ

การสร้าง (Construction) การเล่นสร้าง หมายถึงการที่ผู้เล่นสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ เช่น การจัดทำของเล่น โดยการเอาก้านกล้วยมาหักส่วนบนลง ตกแต่งทำเป็นหัวแล้วใช้ชี้เล่น การสร้างสถานการณ์การเล่นโดยการสร้างเรื่อง และเล่นตามเรื่องโดยกำหนดบทบาทของผู้เล่นใหม่หรือเปลี่ยนจากเดิม เป็นต้น การเล่นสร้างเป็นการเล่นที่เด็กสามารถแยกสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ออกได้ เด็กจะเริ่มใช้อารมณ์และความคิดเห็นของเด็กออกมาเป็นการกระทำ ซึ่งตัวเด็กเองสามารถควบคุมได้ การเล่นสร้างนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของเด็กในการรวบรวมอารมณ์ ซึ่งตัวเด็กเองสามารถควบคุมได้

ฉวีวรรณ จึงเจริญ (2527) ได้เสนอกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็กอายุ 12-36 ปี ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทไว้ดังนี้

อายุ 12-18 เดือน

- การเล่นตามคำสั่ง ได้แก่ เกมส์ไซมอนด์เซย์ (Simond Says)
- การเล่นทาส-ซ่อนหา ได้แก่ จ๊ะเอ๋ ทาสเสียงสัตว์
- การเล่นบทบาทสมมติ ได้แก่ เล่นตุ๊กตา แต่งตัว
- การเล่นเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดรวบยอด ได้แก่ เล่นน้ำ เล่นทราย
จับคู่ของที่มีขนาดรูปร่างเหมือนกัน หักลากเส้น

อายุ 18-24 เดือน

- การสนทนา ได้แก่ สอนคำพูด
- การออกกำลัง ได้แก่ เล่นกลางสนาม
- การทำศิลปะ ได้แก่ เล่นขีดเขียน, เล่นกับสี

- การเล่นเพื่อส่งเสริมทักษะและความคิดรวบยอด ได้แก่ หยอดรูปร่าง
เรขาคณิตลงกล่อง จับคู่รูปร่างภาพเหมือน เล่นบล็อก

อายุ 24-38 เดือน

- การสนทนา ได้แก่ การพูดคุยกัน การฟังนิยาย
- การเล่นเกมบทบาทสมมติ ได้แก่ เล่นกระจก ทำหน้าตาให้เหมือนที่
แม่ทำ, แต่งตัวตุ๊กตา
- การเล่นที่มีบทหรือประกอบ ได้แก่ การเล่นไทย การตบมือเป็นจังหวะ
- การเล่นเกมปัญหา ได้แก่ อะไรเอ้อ เกมกระชิบ
- การทำศิลปะ ได้แก่ การตัดปะ การลากเส้น
- การออกกำลัง ได้แก่ การวิ่ง การกระโดด
- การเล่นเพื่อส่งเสริมทักษะและความคิดรวบยอด ได้แก่ จับคู่ภาพ ภาพ
ตัดต่อ, แยกกลุ่มสิ่งของ

จะเห็นได้ว่า เด็ก ๆ มีกิจกรรมการเล่นเพิ่มขึ้นตามอายุและพัฒนาการของเด็ก

แต่การเล่นก็ไม่ต่างกัน คือ การเล่นต้องสนุกสนานและทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด การเล่นก็ต้องคำนึงถึงความสนุกสนานที่จะได้รับรวมถึงการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นจากการเล่นด้วย

1.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับศิลปะ

ศิลปะสำหรับเด็กช่วยให้เด็กเกิดประสบการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ ในส่วนวัตถุประสงค์ ประสบการณ์ด้านวัตถุประสงค์นี้ เป็นการอ้างการทดลอง ค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะและเมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมศิลปะจากวัตถุประสงค์ไม่ก็อย่างไปสู่ วัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เด็กก็จะได้รับประสบการณ์กับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ศิลปะยังช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยด้วย ลินเดอร์แมน (Earl W, Linderman, 1977) ใน เลิศ อานันตะ (2525) ได้กล่าวถึงผลดีในการสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กไว้ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ศิลปะเป็นการช่วยพัฒนาทักษะโดยใช้วัตถุประสงค์ทางศิลปะ ผ่านการทดลองค้นคว้า การชักย้ายถ่ายเท และการปฏิบัติ

2. การสร้างสรรค์งานศิลปะของเด็กช่วยให้เกิดการซาบซึ้งต่อการทำงาน
ของศิลปินผลงานศิลปะ และสิ่งต่าง ๆ ที่มีความประณีตงดงาม
 3. การสร้างสรรค์ศิลปะอย่างต่อเนื่อง และด้วยวิถีทางที่มีเสรีภาพ ย่อม
ช่วยให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิสัยสร้างสรรค์
 4. การสร้างสรรค์ศิลปะนำมาซึ่งความคิดอ่าน และการปฏิบัติที่ยืดหยุ่น
เหมาะสมและมีความเชื่อมั่นในตนเอง
 5. การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็ก ช่วยกระตุ้นให้เด็กเป็นคนที่มีความคิดอย่าง
ชัดเจน หรือเป็นรูปธรรมต่อสิ่งต่าง ๆ และมีความคิดคำนึงที่แน่นอน
- ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถจัดแบ่งตามช่วงอายุได้ดังนี้ คือ 0-2, 2-4,
4-7 ปี โดยมีขั้นตอนพัฒนาการทางศิลปะของเด็กดังนี้

ขั้นตอนพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก (Victor Lowenfeld, 1976) ใน
วิรุณ ตั้งเจริญ (2528)

1. ระดับอายุ 0-2 ปี

ศิลปะของเด็กเริ่มเมื่อเด็กมีประสาทสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม และตอบสนองต่อ
ประสบการณ์ทางด้านประสาทสัมผัสนั้น ซึ่งเป็นพื้นฐานอันสำคัญสำหรับการผลิตงานศิลปะ

2. ระดับอายุ 2-4 ปี

ในวัยนี้อยู่ในขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) ในขั้นนี้เด็กเริ่มจะมี
พัฒนาการและการแสดงออกที่มากมาย เด็กสนุกกับการเคลื่อนไหวภาพ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น

2.1 เส้นที่ขีดเขียนออกมาโดยไม่สามารถบังคับได้ (Disordered scribbles) เด็กในช่วง 1-2 ปี ลักษณะของเส้นที่แสดงออกมาอย่างไม่มีทิศทางที่แน่นอน

2.2 ขั้นขีดเขียนที่สามารถควบคุมได้ (controlled scribbles) เด็ก
สามารถบังคับมือได้ เด็กสนใจที่จะขีดเขียนมากขึ้น บางครั้งอาจมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เห็นและ
สิ่งที่ประทับใจ เด็กผ่านขั้นขีดเขียนที่สามารถควบคุมได้ เด็กจะมีพฤติกรรมที่ควบคุมไปด้วยคือ
การให้ชื่อ (Name of scribbling) ผู้ใหญ่สามารถเข้าใจภาพที่เด็กวาดได้โดยการที่เด็ก
เล่าเรื่องราว

ในขั้นนี้ เด็กจะสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ภาพที่ออกมาเริ่มเป็นแบบแผนของตัวเอง เป็นการเริ่มคิดสร้างรูปแบบที่สัมพันธ์กับโลกรอบตัว นับเป็นการสื่อสารด้วยภาพ (Graphic communication)

ดังนั้น การจัดกิจกรรมศิลปะให้กับเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งสำคัญซึ่งเด็กได้แสดงออกตามลักษณะเฉพาะตัว โดยการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม การสร้างเสริมประสบการณ์ที่กว้างขวาง การกระตุ้นบุคลิกภาพด้วยวิธีต่าง ๆ รวมทั้งการโยงความคิดไปสู่ประสบการณ์สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมอันดีงาม นับเป็นผลพลอยได้จากการจัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติ

กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมกับเด็ก

กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมกับเด็กสามารถแบ่งเป็น 5 สาขาใหญ่ ๆ ดังนี้

1. กิจกรรมวาดเส้น (Drawing) เป็นภาพที่เกิดจากการขีดเขียน การวาดเส้นของเด็กเล็กพื้นฐานสำคัญอยู่ที่ ความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ และความสามารถในการควบคุมเนื้อที่ตามต้องการได้

2. กิจกรรมระบายสี (Painting) ได้แก่ การเขียนภาพระบายสีด้วยสีเทียน สีโปสเตอร์ กิจกรรมโดยให้เด็กเขียนภาพตามความต้องการ, การเขียนภาพผนัง โดยใช้กระดาษติดไว้ที่ผนังจัดเป็นระบากลุ่มให้เด็กช่วยกันเขียน, การเขียนภาพละเลงด้วยนิ้วมือ โดยผสมสีฝุ่นกับกาว แล้วใช้มือระบาย

3. กิจกรรมภาพพิมพ์ (Print Making) เหมาะสมกับเด็กมา โดยใช้แม่พิมพ์นูน (Relief Printing) ได้แก่ วัสดุที่มีผิวนูนต่าง ๆ เช่น ใบไม้, ลูกกุหลาบ, สดางค์ เป็นต้น

4. กิจกรรมประติมากรรม (sculpture) ได้แก่ การปั้นด้วยแป้ง, ดินน้ำมัน ดินเหนียว นอกจากนี้ก็มีการทอวัสดุต่าง ๆ

5. กิจกรรมประดิษฐ์ตกแต่ง (crafts) ได้แก่ ภาพปะติด, ฉีกกระดาษ, ตัดกระดาษ หรือเศษผ้า ทากาวแล้วสร้างเป็นภาพ, งานพับกระดาษ

2. ความสำคัญของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กปฐมวัย

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 คำว่า

พ่อ หมายถึง ชายผู้ให้กำเนิดลูก

แม่ หมายถึง หญิงในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูก

พ่อแม่ หมายถึง ผู้ให้กำเนิดลูก

ผู้ปกครอง หมายถึง พ่อแม่หรือบุคคลอื่นอาจจะเป็นญาติมิตรหรือผู้อื่น ซึ่งพ่อแม่ไว้วางใจ ที่มีหน้าที่อบรมเลี้ยงดู ตลอดจนให้การศึกษากับเด็ก

แม้ว่า พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะตระหนักในหน้าที่สำคัญของคนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก แต่ก็มีน้อยคนที่จะพบว่าตนควรทำอย่างไรที่จะเลี้ยงลูกให้ถูกวิธี คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษากำหนดว่า การศึกษาในระดับก่อนวัยเรียนนี้ควรจะ "ถือหลักการพัฒนาผู้ปกครองควบคู่ไปกับการพัฒนาเด็ก" (สมาคมผู้บริหารแห่งประเทศไทย 2518 : 16)

อารี รังสินันท์ (2524 : 165-177) กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครอง ที่มีต่อพัฒนาการเด็กดังนี้

1. การตอบสนองความต้องการทางสรีรวิทยา
2. การตอบสนองความต้องการของเด็กทางจิตวิทยา
3. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม
4. การปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีให้แก่เด็ก
5. การอบรมมารยาทของสังคม
6. การปลูกฝังเจตคติที่ถูกต้องให้แก่บุตร
7. การส่งเสริมความสนใจของเด็ก
8. การส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา

พุทธทาสภิกขุ (2514 : 490-491) ได้ให้ข้อคิดของบทบาทพ่อแม่ตามหลักพุทธศาสนา คือ

พ่อแม่เป็นพรหมของลูก เป็นอาจารย์คนแรกของลูกและเป็นอรหันต์ของลูก เพราะพ่อแม่เป็นผู้ให้ชีวิต เป็นที่ให้เกิดบุญแก่ลูก มิใช่เป็นเพียงพ่อพันธ์ แม่พันธ์ เท่านั้น และ

ในระยะเบ็บบของ พุทธศาสนิกชน ได้กำหนดให้พ่อแม่เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำการดำเนินชีวิต ให้แก่ลูก พร้อมทั้งจะยกย่องสรรเสริญลูกผู้ทำดี และให้อภัยความผิดพลาดของลูกเมื่อลูกสำนึกผิด หากชาวพุทธปฏิบัติได้เช่นนี้ เยาวชนของชาติจะเป็นเด็กดีและไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม (พระราชสุทศเวที 2518 : 15)

นิภา ทองไทย (2525 : 25-27) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพ่อแม่ตาม สังคมวิทยาว่า พ่อแม่ทำหน้าที่เบื้องต้นในการฝึกหัดเด็กให้รู้จักมีความคิด และการกระทำที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก และให้การศึกษาส่งเสริมพัฒนาการของลูก และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 บัญญัติไว้ว่า บิดามารดาต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้ การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ และบิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้

สรุปแล้วผู้ที่เป็นพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ต้องปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ด้วยความ เข้าใจในการเลี้ยงดูเอาใจใส่ให้เขาเติบโตเป็นบุคคลที่สมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา พร้อมทั้งจะเผชิญโลกกว้างได้อย่างเต็มภาคภูมิ

แต่อย่างไรก็ตาม ความเจริญงอกงามจะเกิดขึ้นได้และเกิดขึ้นต่อเนื่องกันไปก็ด้วย การที่บุคคลปรองดอง สร้างเสริมประสบการณ์ของตน "ประสบการณ์" เป็นกฎแจดอกสำคัญที่จะไปสู่ความรู้และความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ของบุคคล เด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในวัยที่ เรียนรู้จากประสบการณ์ในบ้านเป็นสำคัญ โดยพ่อแม่เป็นผู้จัดประสบการณ์นั้น เพื่อช่วยให้เด็ก ได้พัฒนาทั้งทาง กาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งเป็นความสามารถพื้นฐานที่สำคัญต่อการ เรียนในโรงเรียน และยังเป็นตัวหล่อหลอมให้เด็กมีพัฒนาการไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย (วรรณวดี ม้าลำพอง 2527 : 164) นั่นก็คือ การที่เด็กเจริญเติบโตในสิ่งแวดล้อมอย่างไร ก็จะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่เช่นนั้น ฉะนั้นควรที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง พึงสังวรระวังเกี่ยวกับสภาพ แวดล้อมของเด็กด้วย

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2525 : 74-75) ได้กำหนดลักษณะของเด็กตามการ อบรมเลี้ยงดูต่าง ๆ กัน ได้ 23 ลักษณะดังนี้

1. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการดูค่า จะกลายเป็นคนที่หยาบค้าย
2. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการตีเคียน จะเป็นคนที่ไม่ฮากทำควมดี
3. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความมุงร้าย จะกลายเป็นคนโหดเหี้ยม
4. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความบีบคั้น จะเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย
5. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการสาปแช่ง จะกลายเป็นคนเลวร้าย
6. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการแก่งแย่ง จะกลายเป็นคนใจแคบ
7. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการคั่นรน จะกลายเป็นคนชอบค่อสู้
8. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการกลั่นแกล้ง จะกลายเป็นคนขี้ระเวง
9. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการล้อเลียน จะกลายเป็นคนขี้อาย
10. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความกลัว จะกลายเป็นคนขาดเหตุผล
11. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการขาดเหตุผล จะกลายเป็นคนเจ้าอารมณ์
12. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการประคมประหมง จะกลายเป็นคนหนัก
คนหนักไม้เอาเบาไม้สู้
13. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการตามใจ จะกลายเป็นคนเอาแต่ใจ
คนเอาแต่ใจตนเอง
14. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความสงบ จะกลายเป็นคนที่สุ่มเขือกเขิน
15. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการอธิบายให้เข้าใจ จะกลายเป็นคนที่มี
เหตุผล
16. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความอ่อนหวาน จะกลายเป็นคนพูดจา
ไพเราะ
17. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความเป็นธรรม จะกลายเป็นคนที่มีความ
ยุติธรรม
18. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการให้อภัย จะกลายเป็นคนมีความเมตตา
19. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความเป็นกันเอง จะกลายเป็นคนรักพวก
รักพ้อง

20. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการให้กำลังใจ จะกลายเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
 21. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการอดทน จะกลายเป็นคนที่มีความพากเพียร
 22. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางการยกย่อง จะกลายเป็นคนไม่ชอบทำ ความชั่ว
 23. เด็กที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความรัก จะกลายเป็นคนที่มองโลกในแง่ดี
- จะเห็นได้ว่า จากลักษณะการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 23 ลักษณะนี้ เป็นการอบรมเลี้ยงดูที่ก่อให้เกิดพัฒนาการที่ดีและไม่ดีต่อเด็กเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นสำคัญที่จะจัดสภาพแวดล้อมแก่เด็ก

2.2 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก

2.2.1 ความหมายของปฏิสัมพันธ์ การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนั้น จะต้องอาศัยกระบวนการสื่อความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งมีขึ้นโดยผ่านสื่อทางสัญลักษณ์ระหว่างบุคคล อาจจะใช้ภาษาหรือท่าทางขณะที่เผชิญหน้ากันหรืออาจผ่านสื่อสัญลักษณ์อื่นในทางอ้อม ทั้งนี้ต่างส่งผลต่อพฤติกรรมซึ่งกันและกันทั้งสิ้น กระบวนการดังกล่าวเรียกว่า ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) (อัมราพร โปธัแดง 2529 : 9)

มีนักการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์ไว้ดังนี้

วรวิทย์ วสินสรากร (2510 : 124 อ้างถึงใน อัมราพร โปธัแดง 2529 : 9) สรุปว่า ปฏิสัมพันธ์คือการปะทะกัน การกระทำต่อกัน ระหว่างของสองสิ่ง

กองวิจัยการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2521:99) ให้คำนิยามของปฏิสัมพันธ์ไว้ว่าหมายถึง การกระทำระหว่างกัน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อกัน

เพจ (Page 1977) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึงอิทธิพลที่มีต่อกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งโดยทั่วไปมักเน้นพฤติกรรมทางสังคมและอารมณ์

จากพจนานุกรมของ Webster (Webster's New Twenty Century Dictionary of English Language 1980:955) ปฏิสัมพันธ์หมายถึง การกระทำที่เป็นสื่อและการกระทำต่อบุคคลอื่น การกระทำต่อกันและกันหรือการส่งผลกระทบต่อกันและกัน

ทวิบุค และ แคลลี (Thibaut and H.H., Kelly 1959

อ้างถึงใน อัมราพร โปธัแดง 2529 : 10) ได้สรุปว่า ปฏิสัมพันธ์หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีความสัมพันธ์กัน การกระทำของฝ่ายหนึ่งจะมีปฏิริยาต่อการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการตอบสนอง การเตรียมการ การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการทำงานร่วมกัน

จากคำนิยามข้างต้นนี้สรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือระบบตั้งแต่สองระบบขึ้นไป ในความสัมพันธ์นั้น พฤติกรรมของแต่ละฝ่ายต่างมีอิทธิพลและได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ในขณะที่มีความสัมพันธ์กันต่างฝ่ายต่างรับและส่งอิทธิพลต่อกันและกัน

วิธีการศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน

ระเบียบวิธีในการศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนระหว่างครูกับนักเรียน ได้เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1939 โดซ เอช เอช แอนเดอร์สัน (H.H. Anderson) ได้ศึกษาพฤติกรรมของครูและนักเรียน ทั้งในระดับปฐมวัยและประถมศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นแบบบันทึกพฤติกรรมการสอนของครูทั้งทางท่าทางและทางวาจา มีทั้งหมด 26 พฤติกรรม ในพฤติกรรมทั้ง 26 พฤติกรรมนี้ได้จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การใช้อำนาจควบคุม (dominative) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ
 - 1.1 การใช้อำนาจข่มขู่ขณะที่มีข้อขัดแย้ง
 - 1.2 การใช้อำนาจข่มขู่ขณะที่ปราศจากข้อขัดแย้ง
 - 1.3 การใช้อำนาจข่มขู่ขณะที่มีการทำงานร่วมกัน

2. การสร้างความพึงพอใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับนักเรียน (integrative) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การสร้างความพึงพอใจขณะที่นักเรียนทำงานร่วมกัน

2.2 การสร้างความพึงพอใจขณะที่นักเรียนไม่ได้ทำงานร่วมกัน

ผลการศึกษาค้นคว้าของแอนเดอร์สัน ได้แสดงให้เห็นว่า บุคลิกภาพของครูมีแนวโน้มที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียนในชั้นเรียนของตน พบว่า ครูที่ใช้อำนาจควบคุม จะทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และไม่เป็นมิตรต่อครูและเพื่อน ส่วนครูที่สร้างความพึงพอใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนักเรียน จะทำให้เด็กรู้สึกพึงพอใจ มีความเป็นเพื่อนมีความร่วมมือกันและมีพฤติกรรมแบบพึงตัวเอง

จากผลงานของแอนเดอร์สันนี้เอง ได้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาระบบทางด้านอารมณ์และสังคมของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และได้มีการพัฒนาแบบบันทึกพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนออกไปอย่างแพร่หลาย จนกระทั่งปี ค.ศ. 1949 วิกฮอลล์ (Withall) ได้ศึกษาถึงบรรยากาศทางด้านอารมณ์และสังคมในสภาพการเรียนการสอนโดยมุ่งศึกษาเฉพาะพฤติกรรมของครูเท่านั้น โดยกำหนดให้พฤติกรรมทางวาจาเป็นตัวแทนของพฤติกรรมทั้งหมดของครู วิกฮอลล์ได้แบ่งพฤติกรรมของครูออกเป็น 7 หัวข้อพฤติกรรมคือ

1. การยอมรับความรู้สึกของนักเรียน
2. การยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน หรือทำความเข้าใจนั้นให้กระจ่างขึ้น
3. การตอบคำถาม
4. การเป็นกลาง ไม่แสดงการยอมรับหรือใช้อำนาจ
5. การให้แนวทาง
6. การปฏิเสธไม่ยอมรับ
7. การใช้อำนาจ

จะเห็นได้ว่า เครื่องมือของวิกฮอลล์ มีข้อจำกัดมาก เพราะไม่อาจใช้สังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในห้องเรียนได้อย่างครอบคลุม และไม่สามารถอธิบายผลกระทบระหว่างพฤติกรรมของครูและนักเรียนที่มีต่อกันได้ ด้วยเหตุนี้ ในปี ค.ศ. 1959 แพลนเดอร์ส (Flander 1959) จึงใช้เครื่องมือของวิกฮอลล์ เป็นหลักในการพัฒนาแบบสังเกตของเขาขึ้นใหม่

ตามเป้าหมายที่จะตรวจสอบผลของบรรยากาศทางด้านอารมณ์และสังคมต่อทัศนคติและการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเพิ่มส่วนที่เป็นพฤติกรรมของนักเรียนและปรับปรุงหัวข้อพฤติกรรมให้กระจ่างและสมบูรณ์ขึ้น รวมเป็นพฤติกรรมทั้งหมด 10 ประเภท ประเภทที่ 1-7 เป็นการพูดของครู ประเภทที่ 8-9 เป็นการพูดของนักเรียน และประเภทที่ 10 เป็นการเงี่ยหรือสับสน การพูดของครูประกอบด้วยอิทธิพลทางอ้อม 4 ประเภท และอิทธิพลทางตรง 3 ประเภท อิทธิพลทางอ้อมเป็นพฤติกรรมที่มีแนวโน้มเพื่อเร่งให้นักเรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างอิสระ ครูจะกระทำโดยการยอมรับความรู้สึกของนักเรียน ยกย่องหรือสนับสนุนนักเรียนยอมรับและนำความคิดเห็นของนักเรียนไปใช้และชักชวนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ส่วนอิทธิพลทางตรงเป็นการกำหนดและจำกัดการมีส่วนร่วมของนักเรียนโดยการบรรยาย ให้คำแนะนำ ปฏิเสธพฤติกรรมของนักเรียน และใช้การตัดสินโดยอำนาจของครู ส่วนการพูดของนักเรียนนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ นักเรียนพูดตอบสนองครู และนักเรียนพูดริเริ่ม ระบบใหม่นี้ แพลนเคอร์สให้ชื่อว่าเป็นแบบวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของแพลนเคอร์ส (Flanders' Interaction Analysis Categories) แบบวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของแพลนเคอร์ส (Flanders' Interaction Analysis Categories) มีรายการพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ดังนี้

1. การยอมรับความรู้สึกของนักเรียน
2. การชมเชยหรือสนับสนุนให้กำลังใจ
3. การยอมรับหรือนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้
4. การถามคำถามของครู
5. การบรรยายของครู
6. การให้แนวทาง
7. การวิจารณ์หรือการใช้อำนาจของครู
8. นักเรียนพูด-ตอบคำถามของครู
9. นักเรียนพูดริเริ่ม
10. การเงี่ยสับสนวุ่นวาย

จากรายการพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทั้ง 10 รายการนี้สามารถนำมาเสนอเป็นตารางประกอบตัวอย่างพฤติกรรม และสถานการณ์ ได้ดังนี้

หัวข้อพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์	ตัวอย่างพฤติกรรม	สถานการณ์
1. การยอมรับความรู้สึกของนักเรียน	พฤติกรรมทางวาจา เช่น ผู้สอนตอบว่าได้ ไม่ได้, ไม่เป็นไร พฤติกรรมทางท่าทาง เช่น ชอบ แสดงอาการ การปลอบโยน พฤติกรรมที่เกิดขึ้นทาง วาจาและท่าทาง	เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรม เกี่ยวกับ ความรู้สึกของตน เองและเมื่อเกิดเหตุการณ์ ที่ไม่คาดคิดเช่น ของเล่น ตก
2. การยกย่องชมเชยหรือ สนับสนุนให้กำลังใจ	พฤติกรรมทางวาจา เช่น เก่ง ถูกต้อง พฤติกรรมทางท่าทาง เช่น การตบมือ, ยิ้ม พยักหน้า พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม กันทั้งทางวาจาและทาง ท่าทาง	เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรม, ตอบคำถาม
3. การยอมรับหรือนำความคิดเห็น ของผู้เรียนไปใช้	พฤติกรรมทางวาจา เช่น ผู้สอนบอกว่า ใช่ หรือพูดซ้ำ ความคิดเห็น ของผู้เรียน พฤติกรรมทางท่าทาง เช่น พยักหน้า แสดง	เมื่อผู้เรียนแสดงความคิด เห็น ตอบคำถามเกี่ยวกับ ความคิดแล้วแนะแนวความคิด วิธีเริ่ม

- อุปกรณ์ประกอบคำตอบ
ของนักเรียน
พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม
กันทั้งทางวาจาและทาง
ท่าทาง
4. การถามคำถามของครู ผู้สอนถามคำถามนักเรียน
- คำถามต้องการคำตอบ นกมีกี่ขา
 - คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ พร้อมหรือยัง ครูจะเล่า
นิทานให้ฟัง
 - คำถามที่ให้ผู้เรียนวิเคราะห์
หรือแสดงความคิดเห็น ผลไม้อะไรบ้างที่นักเรียน
ชอบ
5. การบรรยายของครู โดย ขณะดำเนินการทำกิจกรรม
อธิบาย สรุป เล่าเรื่อง พฤติกรรมทางวาจา ร่วมกัน
สำคัญกิจกรรม แนะนำ เช่น ผู้สอนกำลังอธิบาย
ว่านกมี 2 ขา
- พฤติกรรมทางท่าทาง
เช่น ผู้สอนใช้อุปกรณ์
ประกอบการบรรยาย
พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม
กันทั้งทางวาจาและทาง
ท่าทาง
6. การให้แนวทาง ขณะดำเนินการทำกิจกรรม
- พฤติกรรมทางวาจา เช่น ควรจะวางไว้
ตรงนี้
พฤติกรรมทางท่าทาง
เช่น ชี้ให้ดู

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม
กันทั้งทางวาจาและทาง
ท่าทาง

7. การวิจารณ์หรือการใช้อำนาจ
โดยใช้คำสั่งทางตรงและทาง
อ้อม

พฤติกรรมทางวาจา
เช่น นั่งลงเดี๋ยวนี้
พฤติกรรมทางท่าทาง
เช่น ใช้มือเรียกให้มา
ทางนี้

เมื่อต้องการให้ผู้เรียนปฏิบัติ
ตาม

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม
กันทั้งทางวาจาและทาง
ท่าทาง

8. นักเรียนพูดหรือตอบคำถาม
ของครู

พฤติกรรมทางวาจา
เช่น ตอบว่าใช่คะ
พฤติกรรมทางท่าทาง
เช่น พยักหน้า สิ้นศรัทธา
พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อม
กันทั้งทางวาจาและทาง
ท่าทาง

เมื่อผู้เรียนตอบคำถามของ
ครู

9. นักเรียนพูดริเริ่ม

พฤติกรรมทางวาจา
เช่น ถามผู้สอนว่า
นี่เหมือนกับ:.....

ขณะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

พฤติกรรมทางท่าทาง
เช่น การเบี่ยงตา การ
แสดงสีหน้าท่าทางที่คิด
ขึ้นเอง

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	พฤติกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกันทั้งทางวาจาและทางท่าทาง	
10. การเงยสับสนุ่นว้าย	เรียนสับสนุ่นว้าย	ขณะเปลี่ยนกิจกรรม หรือ การที่ผู้สอน ไม่ได้กำหนดกิจกรรมให้เด็กทำ

จากการศึกษาวิจัยวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทั้งหมดนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการสร้างเป็นแบบทดสอบการวิเคราะห์พฤติกรรมระหว่างผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย โดยยึดหลักของแฟลนเคอร์ส เป็นเกณฑ์ในการนำหัวข้อรายการไปปรับปรุงให้เหมาะสมกับเนื้อหาและสถานการณ์

2.3 บทบาทของผู้ปกครอง

ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่เด็กเข้าร่วมเป็นสมาชิก เด็กปฐมวัยใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวเกือบทั้งหมด ดังนั้นครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งพ่อแม่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของลูก และท่าทีของลูกในการโต้ตอบพ่อแม่ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมพ่อแม่ด้วย

ปุย โรจนบุรานนท์ (2515:31-37) แนะนำให้พ่อแม่รู้จักให้ความรักที่ถูกต้องโดยการช่วยเหลือลูกตามความสามารถ ให้รู้จักชมเชย ให้กำลังใจ ยอมรับในสภาพของคน ยกย่องในความสามารถเห็นใจเมื่อผิดพลาด ไม่เขอะเขี้ยวกับถม ถ้าเด็กได้ความรักจะรู้จักสร้างความรักให้กับครอบครัวของตนต่อไป ถ้าไม่สนใจปรับปรุงความสัมพันธ์ในครอบครัวปล่อยให้เด็กเจริญเติบโตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ผิดปกติ ย่อมนำไปสู่การแปรปรวนในสภาพจิตใจของเด็กต่อไป

พานิช ภักตร์เจริญ (2520:46-48) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความอบอุ่น ว่าเป็นบทบาทที่แท้จริงของพ่อแม่และเสนอวิธีที่จะเข้าใจลึกซึ้งเพื่อเข้าใจลูกเป็นต้นว่า ติดต่อพ่อแม่ของเพื่อนลูก รับประทานอาหารพร้อม ๆ กันทั้งครอบครัว ช่วยให้เด็กมีงานอดิเรกที่เหมาะสม พุดจาหยอกล้อกับลูก นอกจากนี้เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว

สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2514:25-29) ได้เสนอบัญญัติสิบประการขึ้น ดัง
เช่นอย่างทะเลาะเบาะแว้งต่อหน้าลูก ให้ความเอาใจใส่ลูกอย่างเท่าเทียมสม่ำเสมอ ต้อง
ประคองกันเป็นมิตรกัน ไม่ตำหนิเด็กต่อหน้ามิตรสหาย

ผู้ใหญ่นอกจากจะมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูให้การศึกษาแล้ว ยังมีอีกหลาย ๆ ด้าน
ที่เอื้อให้ผู้ใหญ่ได้มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 บทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมภาษา

- ผู้ใหญ่ควรสนทนากับทารกถึงสิ่งของที่ทารกสนใจอยู่ในขณะนั้น
- ผู้ใหญ่ควรเปล่งเสียงเป็นคำพูดให้เด็กได้ยินอย่างชัดเจน เพื่อ
ตอบสนองต่อการฟัง และความพยายามที่จะพูดของเด็ก
- ผู้ใหญ่ควรชมเชยเมื่อทารกภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง
- ผู้ใหญ่ควรรำนาถหนังสือภาพ และนิทานง่าย ๆ มาเล่าให้เด็กฟัง
โดยการสนทนากับเด็ก ถึงชื่อ สิ่งของในหนังสือหรือแม้กระทั่ง
อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
- ผู้ใหญ่ควรให้เด็กได้เริ่มมีประสบการณ์เกี่ยวกับหนังสืออย่างสนุก-
สนานเพื่อให้เกิดความประทับใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการอ่าน-
หนังสือโดยคิดนิสัยรักการอ่าน

2.3.2 บทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเล่นของเด็ก

- ผู้ใหญ่ควรจะได้มีส่วนในการดูแลและเตรียมของเล่นและ
การเล่นต่าง ๆ ให้กับเด็ก
- ผู้ใหญ่ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการเล่นของเด็ก พร้อมทั้งแนะนำ
การเล่นต่าง ๆ ให้กับเด็ก
- ผู้ใหญ่ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นเอง จากประสบการณ์ของตัวเอง
เด็กเอง
- ผู้ใหญ่ควรสร้างสภาพการณ์เล่นและสนับสนุนให้เด็กเล่น

- ในการเล่นบางครั้งมีทั้งเด็กชาย เด็กหญิง เล่นปนกันในระหว่าง พี่ ๆ น้อง ๆ ผู้ใหญ่ควรจะมีบทบาทในการให้เด็กรู้จักการแยกแยะบทบาททางเพศด้วยตัวของเขาเอง
- ผู้ใหญ่ควรให้เด็กได้มีโอกาสแสดงการเล่น ในสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้
- ผู้ใหญ่ควรเลือกเวลาที่เหมาะสมในการเล่นให้กับเด็กว่าเวลาใดที่ควรจะให้เด็กเล่น เวลาใดควรจะเป็นเวลาส่วนตัวของเด็ก
- การช่วยเหลือของผู้ใหญ่นั้นจำเป็นต่อการเล่นของเด็ก แต่ไม่ควรจะเป็นการช่วยโดยตรง เพราะอาจจะทำให้เด็กมีความรู้สึกไม่อิสระ

2.3.3 บทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมศิลปะสำหรับเด็ก

- จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ไม่ขัดขวางเด็ก ควรเตรียมกระดาษแผ่นใหญ่ ๆ สำหรับเด็ก สีเทียนแท่งพอเหมาะ ดินน้ำมัน หรือแป้ง เพื่อให้เด็กได้มีความเพลิดเพลิน และสนุกในการทำงาน
- สนับสนุนให้เด็กเขียนหรือสร้างงานตามวิถีทางเฉพาะตัวของเขาด้วยตัวเขาเอง
- กระตุ้นการสร้างสร้งงานศิลปะของเด็ก ด้วยการเพิ่มพูนประสบการณ์ และความคิด เช่น ประสบการณ์ตรง, หนังสือ, ภาพยนตร์, ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
- ไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์การทำงานที่ผิดพลาดของเด็ก เพราะจะทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นผลเสียกับทัศนคติต่อศิลปะ

2.4 โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการให้ความรู้ผู้ปกครองทั้งไทยและต่างประเทศ
รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาเด็กเล็กให้ได้คุณภาพ แต่ในทางปฏิบัติการจัดตั้ง

ศูนย์ยังทำได้ไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในชนบท เด็กส่วนใหญ่ขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนา ประกอบกับผู้มีส่วนรับผิดชอบในการเลี้ยงดูและอบรมเด็กโดยตรง ได้แก่ พ่อแม่และผู้ปกครอง ยิ่งขาดความรู้ความเข้าใจและขาดการสนับสนุนในทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเรียน จึงเป็นผลให้วัตถุประสงค์ในการพัฒนาคุณภาพของประชากรไม่บรรลุจุดมุ่งหมายเท่าที่ควร ผู้เป็นพ่อแม่หรือผู้ที่จะเป็นพ่อแม่ในอนาคต ควรได้รับความรู้เบื้องต้นในการเลี้ยงดู และอบรมสั่งสอนลูกของตน จากความจำเป็นที่พ่อแม่ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนี้เอง จึงมีการผลิตเอกสารและหนังสือแนะนำวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนแพร่หลายมาก ซึ่งอยู่ในวงจำกัดของผู้ที่อยู่ในเมืองและผู้ที่มีหนังสือเท่านั้น ส่วนพ่อแม่ในชนบท และในท้องถิ่นห่างไกลความเจริญที่สื่อมวลชนยังเผยแพร่ความรู้ได้ไม่ทั่วถึง ต้องอบรมเลี้ยงดูลูกตามการบอกเล่าของผู้ใหญ่ และตามธรรมเนียมปฏิบัติโดยที่เด็กจะเจริญเติบโตตามสภาพธรรม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงได้มีหน่วยงาน องค์กรของรัฐบาลและเอกชนจัดตั้งโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งเป็นการช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองของลูกที่ด้อยโอกาสได้รับประสบการณ์ และความรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสม

บรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner, 1974:29) มีแนวคิดสอดคล้องกับคำกล่าวข้างต้นว่า โครงการเด็กปฐมวัยมีผลต่อเด็กชาวจนในระยะยาว ถ้ามีการเสริมแรงจากสิ่งแวดล้อมทางบ้านของเด็กเอง ก็จะช่วยให้เด็กเหล่านั้นได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัยของตน

การให้การศึกษาแก่พ่อแม่และผู้ปกครอง โดยทางบ้านเป็นแหล่งความรู้ จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการเรียนรู้ของเด็กและมีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้สอน ก็สามารถที่จะช่วยเด็กให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ได้ แต่ในการจัดการศึกษารูปแบบนี้ควรมีหลักการที่แน่ชัด ดังต่อไปนี้

4.1 หลักการและแนวคิดในการให้การศึกษาแก่ผู้ปกครอง

หลักการหรือแนวความคิดเรื่องการศึกษาแก่ผู้ปกครองนั้น เบอร์เกอร์ (Berger, 1981 : 150-151) ได้วิเคราะห์แนวความคิดเชิงทฤษฎีและเชิงปรัชญาต่าง ๆ สรุปออกมาเป็นหลักการดังนี้

1. ผู้ปกครองมีแหล่งที่จะให้ความรู้ และความคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เป็นอย่างดี และผู้ปกครองจะได้รับการฝึกอบรมให้ทำตามความรู้และความคิดนั้น ๆ เด็กที่ไม่ได้ไปโรงเรียนอนุบาล เด็กก็จะขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาให้เป็นเด็กที่เจริญเติบโตอย่างเหมาะสมตามวัยได้ กรมการพัฒนาชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นในเรื่องนี้ จึงได้มีนโยบายขยายขอบเขตการดำเนินงานพัฒนาเด็ก จากที่ดำเนินการเฉพาะในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ออกมาสู่เด็กในตำบล หมู่บ้าน ที่อยู่นอกศูนย์ให้ได้ มีโอกาสได้รับการพัฒนาเช่นเดียวกันอย่างทั่วถึง ถึงกลุ่มบุคคล เป้าหมายที่สำคัญในการที่จะรับผิดชอบในการพัฒนาเด็กก็คือ ผู้นำชุมชนพ่อแม่ และผู้ปกครองของเด็ก บุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ที่เลี้ยงดูใกล้ชิดกับเด็ก โดยการกระตุ้นให้บุคคลดังกล่าวเห็นความสำคัญ และความรับผิดชอบต่อตนเองที่จะต้องร่วมมือกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน เพื่อให้เด็กเหล่านั้น ได้รับการเลี้ยงดูและพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสม และเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต

องค์การยูนิเซฟซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเด็กของกรมการพัฒนา ชุมชนมาโดยตลอด โดยเฉพาะการดำเนินงานในพื้นที่อำเภอเป้าหมาย พื้นที่จากจน 38 จังหวัด เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 17 จังหวัด ภาคเหนือ 16 จังหวัด (ยกเว้น จังหวัดนิจิตร) และภาคใต้ 5 จังหวัด (จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี พัทลุง และสตูล) ได้ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ เครื่องเล่นสำหรับเด็กโดยตรง การสร้างคู่มือการผลิต และใช้สื่อเพื่อพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้นำ พ่อ แม่ ได้รู้จักผลิตสื่อของเล่นต่าง ๆ ให้เด็ก และเล่นกับเด็ก การให้การสนับสนุนการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ใน การดำเนินงาน ขณะเดียวกันก็ได้จัดทำหนังสือคู่มือในการพัฒนาเด็กชั้นอีก 1 ชุด เรียกว่า "คู่มือสอนลูกให้ฉลาด" เป็นคู่มือที่ให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ใช้เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการ พัฒนาเด็กที่บ้านยามว่างในชีวิตประจำวัน โดยที่บ้านเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่เด็ก คู่มือดังกล่าว ประกอบด้วยหนังสือ 2 เล่ม เป็นคู่มือสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครองใช้เป็นแนวทางในการสอน ลูก 1 เล่ม อีก 1 เล่ม เป็นแบบฝึกสำหรับลูก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง หรือผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดกับเด็กใช้แนวทางในหนังสือคู่มือฯ สอนลูกหลานอยู่กับบ้านยามว่างในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กวัย 2 ขวบครึ่ง - 6 ขวบ ซึ่งเป็นวัยที่เด็กกำลังเรียนรู้จากภาษาและการเลียนแบบ

3. เพื่อเปลี่ยนลักษณะนิสัยของแม่ พ่อ ญาติพี่น้อง หรือผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดกับเด็กในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ให้ใช้วิธีที่ถูกต้องตามแนวทางในหนังสือคู่มือฯ โดยการพูดคุย ทำของเล่นให้ ชื่อของเล่นให้ ให้กำลังใจ พาเที่ยว ปกป้อง โยน บอกเหตุผล ชักถาม ใช้สอองานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ และฝึกลักษณะนิสัยที่ดีให้ลูกหลาน

4. เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของลูกให้เป็นเด็กกล้าพูด หูตักถ้อยชัดคำ พูดจาอ่อนโยน สุขภาพ ช่างซักถาม สามารถเล่าเรื่องได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออก ช่วยตัวเองได้ กระตือรือร้นสนใจที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ช่วยงานบ้านได้ เคลื่อนไหว คล่องแคล่ว มีอารมณ์ดี มีน้ำใจ มีจิตเมตตา และสังคมดี

5. เพื่อเป็นการช่วยเด็กก่อนวัยเรียนในตำบลหมู่บ้านชนบท ให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาความพร้อมอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่

4.3 โครงการให้ความรู้พ่อแม่และผู้ปกครองในต่างประเทศ

ได้มีผู้จัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อนำผู้ปกครองเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน และให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองในประเทศสหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ และอิสราเอล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ น.ป.ป. : 168-193) ได้แก่

4.3.1 โครงการโฮมสตาร์ท (Home Start Program) โครงการโฮมสตาร์ทเป็นโครงการสาธิตการนำ พ่อ แม่ ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนในการศึกษาเด็กเล็ก โครงการหนึ่งในหลาย ๆ โครงการที่อยู่ภายใต้โครงการใหญ่ชื่อ เฮดสตาร์ท (Head Start) ของสหรัฐอเมริกา เป้าหมายสำคัญของโครงการโฮมสตาร์ท ก็คือ เพิ่มความสำนึกให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครอง เกี่ยวกับความสำคัญของคนที่มีต่อเด็ก รวมทั้งการสร้างสำนึกให้แก่เด็ก

วิชาชีพทั้งหลายด้วยว่า หน้าที่อันสำคัญประการหนึ่ง คือ ช่วยเหลือสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถดูแลเด็กได้อย่างถูกต้อง และมีสมรรถภาพอีกด้วย

4.3.2 โครงการการศึกษาสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองที่ฟลอริดา (Florida Parent Education Program) โครงการนี้นับเป็นโครงการทดลองของโครงการเฮดสตาร์ท อีกโครงการหนึ่งที่ได้ประสบความสำเร็จมากที่สุด ในการนำเอาพ่อแม่เข้ามาร่วมในโครงการการศึกษาเด็กเล็ก ควบคู่ไปกับการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ โดยอาศัยพื้นฐานทางธรรมชาติที่ว่า "พ่อแม่ย่อมรักลูกของตน และต้องการที่จะทำอะไรให้แก่ลูกของตนอยู่แล้ว"

4.3.3 โครงการเพลย์เซ็นเตอร์ ในประเทศนิวซีแลนด์ (Play Centers) โครงการนี้นับเป็นโครงการที่กล่าวได้ว่า พ่อแม่เข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทั้งหมด นับตั้งแต่การจัดตั้งการบริหาร และการดำเนินงาน โดยมีการควบคุมมาตรฐานที่รัฐบาลระดับชาติของนิวซีแลนด์รับรอง และสามารถจัดบริการให้แก่เด็กเล็กได้ถึงประมาณหนึ่งในสามของเด็กที่มีอายุก่อนวัยเรียนทั้งหมดของประเทศ ปรัชญาเบื้องหลังโครงการดังกล่าวนี้คือ "พ่อแม่คือครูคนแรกและครูที่ดีที่สุดของลูก"

4.3.4 โครงการศูนย์การศึกษาสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองในประเทศนิวซีแลนด์ (The Family Education Center) โครงการนี้นับเป็นอีกโครงการหนึ่งของนิวซีแลนด์ที่ให้พ่อแม่และผู้ปกครองและชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในเรื่องการศึกษาของเด็กเล็กในชุมชน เป็นโครงการที่ริเริ่มสำหรับกลุ่มชนเมารีโดยเฉพาะ แนวนโยบายที่สำคัญของโครงการนี้ก็คือ ทุกอย่างที่ทำดำเนินการไปจะถูกกำหนดหรือตัดสินใจโดยพ่อแม่ ของเด็กที่มาใช้บริการ และโดยชุมชน ไม่ว่าจะเป็เป้าหมายหรือวิธีดำเนินการ นอกจากนี้ยังถือนโยบายว่า "เคารพในความคิดเห็นของพ่อแม่ และยอมรับภาษาและวัฒนธรรมที่เด็กใช้และคุ้นเคยมาจากที่บ้าน"

4.3.5 โครงการให้การศึกษาและความร่วมมือจากผู้ปกครองของประเทศอิสราเอล เนื่องจากประเทศอิสราเอลเป็นประเทศที่ประกอบด้วยพลเมืองที่อพยพมาจากประเทศต่าง ๆ มากมาย ทำให้ประสบปัญหาค่านิยมวัฒนธรรมเศรษฐกิจและสังคม การให้การศึกษาแก่เด็กแต่เพียงอย่างเดียว จึงไม่ประสบความสำเร็จ จึงได้มีความพยายามที่จะส่งเสริมความร่วมมือและให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองชั้นหลายวิถี โดยเน้นให้ผู้ปกครองมีบทบาทในการให้การ

ช่วยเหลือลูกของคนที่บ้าน โครงการดังกล่าวชื่อโครงการ KEDMA

จากการศึกษาโครงการให้ความรู้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศแล้ว สรุปได้ว่า โดยเป้าหมายของทุกโครงการ มุ่งพัฒนาพ่อแม่ผู้ปกครองควบคู่กับการพัฒนาเด็ก และส่วนมากจะมุ่งที่ประชากรในกลุ่มด้อยโอกาสเหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันที่วิธีการให้ความรู้ของแต่ละโครงการ ซึ่งสรุปวิธีการจัดได้ดังนี้

1. จัดการสนทนาระหว่างผู้ปกครองและครูเดือนละครั้ง โดยมุ่งให้ครูเรียนรู้จากผู้ปกครองเกี่ยวกับตัวเด็ก ทำให้ครูเข้าใจถึงวัฒนธรรม กศนคติ และความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับตัวเด็ก ส่วนผู้ปกครองก็จะเข้าใจบทบาทของโรงเรียน และทราบว่าตนจะช่วยเหลือลูกได้อย่างไรบ้าง

2. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียน เพื่อดูความเป็นอยู่ของเด็กที่โรงเรียน

3. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองที่มีเวลาว่างมากมายเป็นผู้ช่วยสอนของครูและเล่นเกมกับเด็ก

4. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองรวบรวมวัสดุเหลือใช้มาให้โรงเรียนเพื่อทำอุปกรณ์

5. สอนวิธีเล่นเกมให้กับผู้ปกครอง เพื่อดับไปเล่นกับเด็กที่บ้าน

6. แนะนำวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูก โดยมีเอกสารประกอบ พร้อมทั้งสื่อการเรียนในห้องเรียน

7. จัดการอบรมเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยเทคนิควิถีกลุ่มสัมพันธ์

เป็นต้น

ซึ่งวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลดีในแต่ละโครงการที่กล่าวมาแล้ว

สรุปได้ว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็กมีผลต่อการพัฒนาการทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจกันระหว่างผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย ในการกำหนดส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับลูกของตัวเอง การให้ความรู้พ่อแม่ผู้ปกครองจึงเป็นสิ่งจำเป็น โรงเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสื่อมวลชนทั้งหลาย มีบทบาทในการส่งเสริมการให้ความรู้พ่อแม่และผู้ปกครองด้วย เพื่อเพิ่มคุณภาพเด็กปฐมวัยของไทยในทุกๆระดับ

3. ความสำคัญของห้องสมุดของเล่น

การจัดห้องสมุดของเล่นเป็นของใหม่ที่นักการศึกษาและผู้บริหารโรงเรียน ควรนำมาจัดดำเนินการในศูนย์เด็กหรือในโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้ได้รับความรู้ในเรื่องราวการจัดหาวัสดุการเล่นให้เหมาะสมกับวัย โดยให้เห็นคุณค่าการใกล้ชิดกับลูกในขณะที่เล่นด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและลูก

โครงการจัดห้องสมุดของเล่นก็เป็นวิธีการดำเนินการทางการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ ในเรื่องการทำรู้จักเลือกของเล่นต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ โดยเน้นให้พ่อแม่เห็นคุณค่าของการเล่นของเด็กว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาสติปัญญา เพราะในกิจกรรมการเล่น เด็กจะมีความสามารถในทักษะพื้นฐานด้านต่าง ๆ มีความรู้สึกนึกคิด การใช้สติปัญญา การใช้กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ตลอดจนการเคลื่อนไหวเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวเด็ก ที่สำคัญก็คือได้พัฒนาสังคมนิสัยใน

การรู้จักเล่นร่วมกันกับเพื่อน ๆ ตัวอย่างการจัดห้องสมุดของเล่นใน Brookline Toy-Lending Library เป็นตัวอย่างที่ดีของเมือง Brookline ในมลรัฐแมสซาชูเซต และที่ Leichard Town Hall Corner of Norton and Marion Street ในเมืองซิดนีย์ประเทศออสเตรเลีย ก็เป็นโครงการที่จัดให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมาชมของเล่นครั้งละ 2 ชนิดไปเล่นกับลูกที่บ้าน (ฉวีวรรณ จึงเจริญ, 2527, 19)

การที่เด็กก่อนวัยเรียนได้มีโอกาสฟังนิทานและเล่นเกมต่าง ๆ เป็นการฝึกหัดการใช้กล้ามเนื้อนิ้วมือ การร้องรำทำเพลง หรือแม้แต่การเล่นหุ่นการหนังสือการ์ตูน ในช่วงของการจัดบริการห้องสมุดจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเองเร็วขึ้น (Mrs. S Oniechowsha: 1961)

สภาคองเกรส ในสหรัฐอเมริกา (อ้างถึงใน ฉวีวรรณ จึงเจริญ, 2527, 103) เห็นความสำคัญของการจัดห้องสมุดของเล่น โดยกล่าวถึงวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ

1. เพื่อช่วยผู้ปกครองเข้าใจถึงธรรมชาติความต้องการของเด็ก และยอมรับว่าสุขภาพทางกายใจและความสนุกสนานเบิกบานแห่งวัยเด็กนั้นต้องการการเล่น และเครื่องเล่น

2. เพื่อช่วยเหลือน้องแม่ ผู้ปกครองให้เข้าใจว่าการที่จะพัฒนาสติปัญญาเด็กให้เฉลียวฉลาดนั้น เด็กมีความจำเป็นต้องมีวัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ในการเล่น เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในการพัฒนาโครงสร้าง ความคิด สติปัญญาอันเหมาะสมกับวัยพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ฉะนั้นอุปกรณ์การเล่นที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้กับเด็กจึงมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทักษะเฉพาะอย่างหรือพัฒนาโครงสร้างความคิดหรือช่วยสอนให้เด็กใช้ความสามารถในเชิงฝึกให้เด็กรู้จักการแก้ปัญหาจากสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เด็กได้เล่นหรือทดลองกับของเล่นของตน

3. เพื่อช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดคลุกคลีของตน คอยเอาใจใส่ชี้แนะแนวทางเพื่อฝึกความเฉลียวฉลาดทางสติปัญญาให้แก่ลูกของตน โดยเห็นคุณค่าการใกล้ชิดการเล่นร่วมกับลูก ๆ และเพื่อช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครองในการตัดสินใจเวลาที่จะเลือกของเล่น จัดหาของเล่นหรือซื้อของเล่นให้แก่ลูกในปกครองได้อย่างเหมาะสมกับเงินที่เสียไป เพื่อประโยชน์และคุณค่าทางการศึกษาของเด็ก

3.1 ความหมายของห้องสมุดของเล่น

มินซ์ (Minz 1990 : 46) กล่าวว่าไว้ว่า ห้องสมุดของเล่น หมายถึง สถานที่ซึ่งส่งเสริมการพัฒนาเด็กและครอบครัวด้วยการจัดบริการให้ยืมหนังสือและของเล่นแก่เด็ก เพื่อนำกลับไปใช้ที่บ้าน และนำมาคืนเมื่อถึงเวลาที่กำหนด

พิกุล ประเสริฐศรี (2527 : 40-48) ได้ให้ความหมายของห้องสมุดของเล่นไว้โดยมีวัตถุประสงค์ทั่วไป คือ

1. ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง เข้าใจถึงความต้องการ ธรรมชาติ ชั้นตอน พัฒนาการเด็ก ตลอดจนสุขภาพกายและจิตใจ
2. ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตระหนักถึง คุณค่า การเล่นและการจัดกิจกรรมการเล่นด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก
3. รวบรวมและคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์ ของเล่น และวัสดุทางการศึกษา ซึ่งเน้นการกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก
4. ช่วยพ่อแม่ และผู้ปกครองในเรื่องการคัดเลือกของเล่นและวัสดุสำหรับการเล่นอย่างเหมาะสมกับเด็กในแต่ละวัย

5. ช่วยให้ผู้ปกครองและเด็กได้มีโอกาสมีของเล่นไปใช้ที่บ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระด้านการเงิน

6. ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง และโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษา

7. ช่วยส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และเด็ก เกิดปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

8. ช่วยสร้างความเข้าใจ และกระตุ้นพัฒนาการ ทั้งทางร่างกายอารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตใจ ให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสมตามวัย (พิกุล ประเสวีศรี 2527 : 40 - 48)

การจัดห้องสมุดอาจจัดไว้เป็นห้องอิสระแบบเอกเทศ เพื่อรวบรวมและคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์ของเล่นและวัสดุทางการศึกษา โดยเน้นการกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ภายใต้กฎเกณฑ์ของการใช้ห้องสมุดเพื่อเป็นข้อตกลงสำหรับผู้ใช้

จะเห็นได้ว่าห้องสมุดของเล่นนั้นมีความสำคัญและมีความหมายสำหรับนักการศึกษา เด็กปฐมวัย และ ผู้ปกครองเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการกระตุ้นพัฒนาการให้กับเด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและบุตร นอกจากนี้ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดดำเนินการเกี่ยวกับห้องสมุดของเล่น ยังมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับเด็กและกับผู้ปกครอง รวมถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านกับโรงเรียนด้วย

โรงเรียนต่าง ๆ ที่เห็นความสำคัญจึงได้จัดห้องสมุดของเล่นขึ้น ตัวอย่างของห้องสมุดของเล่นตามโรงเรียนต่าง ๆ มีดังนี้

3.2 ตัวอย่างห้องสมุดของเล่นในประเทศไทย จาก โรงเรียนอนุบาล 4 แห่งในกรุงเทพมหานครการศึกษาคุณาน ๗ สถานที่นั้น ๆ

การจัด	การดำเนินงาน
1. ร.ร. อนุบาลละอออุทิศ	- จัดเป็นห้องเอกเทศ
	- จัดชั่วโมงบริการให้กับเด็ก
	เข้ามาใช้ตามตารางที่กำหนด
	- วัสดุอุปกรณ์ ได้แก่
	- มีบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินการ

หนังสือนิทานต่าง ๆ
 ของเล่น, เครื่องเล่น
 สมมติได้แก่ เสื้อผ้าซึ่ง
 แสดงอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ
 เครื่องดนตรี, เครื่อง
 เคาะ, เครื่องตัด
 เครื่องตี นิทรรศการ
 ทางวิทยาศาสตร์
 การเจริญเติบโตของ
 พืช (นิทรรศการนี้
 เปลี่ยนแปลงเดือนละ
 1 ครั้ง)

2. ร.ร. อนุบาลเทพสุนิศา - จัดเป็นห้องเอกเทศ - จัดชั่วโมงบริการให้กับเด็ก
 เข้ามาใช้ตามตารางที่กำหนด
 - วัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ - มีบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินการ
 หนังสือนิทานต่าง ๆ - จัดบริการยืมหนังสือและของ
 ของเล่น ตุ๊กตา เล่นโดฮให้ยืมหนังสือครั้งละ 1
 เล่ม ส่วนของเล่นยืมออกไม่ได้
3. ร.ร. อนุบาลหนูน้อย - จัดเป็นห้องเอกเทศ - จัดชั่วโมงบริการให้กับเด็ก
 เข้ามาใช้ตามตารางที่กำหนด
 - วัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ - มีบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินการ
 หนังสือ ของเล่น - จัดบริการยืมหนังสือ โดฮให้
 เกมการศึกษา ยืมครั้งละ 1 เล่ม
 อุปกรณ์ศิลปะ

4. ร.ร. อนุบาลสามเสน - จัดเป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุดกลางของโรงเรียน
- จัดชั่วโมงบริการให้กับเด็กเข้ามาใช้ตามตารางที่กำหนด
 - มีบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินการ
 - ไม่มีบริการยืม-คืน หนังสือ หนังสือ เกมการศึกษา และของเล่น

3.3 ตัวอย่างห้องสมุดของเล่นในต่างประเทศ

ประเทศอังกฤษ

เริ่มจัดห้องสมุดสำหรับเด็กตั้งแต่ ปีค.ศ. 1850 โดยมีวัสดุอุปกรณ์คือ หนังสือ สำหรับอ่านในห้องสมุดเท่านั้น ต่อมาก็เปิดบริการให้ยืมหนังสือออกได้ และได้ขยายการจัดห้องสมุดสำหรับเด็กไปจัดในโรงเรียน จนกระทั่งปีค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ได้พัฒนาห้องสมุดสำหรับเด็กเป็นห้องสมุดของเล่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก และการให้ความรู้ผู้ปกครอง ห้องสมุดของเล่นนี้ได้ขยายไปตามโรงเรียน ห้องสมุดโรงพยาบาล และจัดเป็นห้องสมุดของเล่นเคลื่อนที่ด้วย ปัจจุบันมีห้องสมุดของเล่นประมาณ 1,100 แห่ง ในประเทศอังกฤษ

ประเทศสวีเดน

เริ่มจัดตั้งห้องสมุดของเล่นขึ้นตั้งแต่ ปีค.ศ. 1963 จนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้ข่าวสาร ข้อมูล คำแนะนำแก่ครอบครัวของเด็กพิเศษ ในวัยก่อนเรียน
2. ให้ความรู้ในการยืมของเล่นและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
3. ให้คำปรึกษาแก่สถานรับเลี้ยงเด็กที่เป็นสมาชิก
4. สนับสนุนและประเมินผล วัสดุอุปกรณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสม

ปัจจุบันมีห้องสมุดของเล่น จำนวน 15 แห่ง

ประเทศแคนาดา

เริ่มจัดตั้งห้องสมุดของเล่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 จนถึงปัจจุบัน

โดยวัตถุประสงค์ คือ

1. ส่งเสริมวัสดุอุปกรณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสม
2. ส่งเสริมการให้ความรู้ผู้ปกครอง
3. ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก
4. ส่งเสริมความใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองและบุตร
5. จัดการให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง
6. จัดหาข้อมูลการบำบัดและแนวคิดสำหรับพัฒนาทักษะเฉพาะ และการใช้วัสดุอุปกรณ์

ห้องสมุดของเล่นในแคนาดานี้ขยายไปยังศูนย์สื่อสำหรับครอบครัวผู้ปกครอง และเด็กอย่างกว้างขวาง

ประเทศออสเตรเลีย

เริ่มจัดตั้งห้องสมุดของเล่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 จนถึงปัจจุบัน

โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. การจัดโอกาสที่จะส่งเสริมการเล่นด้วยวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
2. การจัดกิจกรรม การให้คำแนะนำ การให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง
3. สนับสนุนให้ตระหนักถึงความต้องการของเด็ก
4. การจัดกิจกรรมพิเศษสำหรับเด็กและผู้ปกครอง
5. ให้บริการแก่ศูนย์ของชุมชน ผู้เชี่ยวชาญ

ปัจจุบันมีห้องสมุดของเล่นประมาณ 600 แห่ง และเป็นห้องสมุดเคลื่อนที่

ประมาณ 50 แห่ง

ประเทศฝรั่งเศส

เริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1964 โดยเริ่มจัดเป็นห้องสมุดสำหรับเด็ก โดยได้จัดวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ หนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งจัดเป็น ชั่วโมง เรียกว่า ชั่วโมงแห่งความสนุกก็ประกอบไปด้วย หนังสือ, การฟังนิทาน, การอ่านหนังสือ, เทศกาลร้องเพลง นิทรรศการ สำหรับเด็ก จนกระทั่งได้พัฒนามาเป็น ศูนย์ฮิมของเล่นสำหรับเด็ก

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ห้องสมุดของเล่นในสหรัฐอเมริกาได้จัดโปรแกรมการให้ผู้ปกครอง และเด็กฮิมของเล่นจากห้องสมุดนี้ ได้ริเริ่มจัดตั้งขึ้นโดยแผนกการศึกษาปฐมวัย ของห้องปฏิบัติการ ฟาร์เวสต์ (Farwest) เพื่อการวิจัยและพัฒนาการศึกษา (The Early Childhood Division of the Far West Laboratory for Educational Research and Development) ซึ่งอยู่ในเมืองซานฟรานซิสโก รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา โปรแกรมห้องสมุดของเล่นเพื่อการฮิมของผู้ปกครองและเด็กนี้ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อที่จะให้บริการแก่ผู้ปกครองที่มีระดับรายได้เกินกว่าที่จะส่งลูกเข้ารับการศึกษาคอร์ส (Head Start) แต่ไม่มากพอที่จะส่งลูกเข้าโรงเรียนเด็กเล็กของเอกชน (Private nursery school)

โปรแกรมนี้มุ่งไปที่เด็กอายุ 3 - 9 ขวบ โดยการฝึกพ่อแม่ให้สามารถใช้อุปกรณ์ของเล่นเพื่อการศึกษาที่มีอยู่ในจำนวนจำกัดกับบุตรของตน เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนาทักษะเฉพาะต่าง ๆ ความคิดรวบยอดพื้นฐาน การฝึกแก้ปัญหา และภาษา การฝึกจะใช้เวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง ในการฝึกนั้นมุ่งแสดงให้พ่อแม่เห็นว่าตนจะใช้อุปกรณ์ของเล่นเหล่านี้ไปช่วยการพัฒนาการเรียนของเด็กอย่างไร โดยมีครูหรือผู้ช่วยครู 1 คน ซึ่งได้รับการฝึกมาโดยเฉพาะ ทำหน้าที่สอนพ่อแม่ ตลอดจนทำหน้าที่ควบคุมห้องสมุด

3.4 หลักการในการจัดระบบของห้องสมุดของเล่น

การจัดระบบสำหรับห้องสมุดเป็นประโยชน์ต่อการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ ทำให้ทราบว่ามียะไรบ้างและจำนวนเท่าใด ถึงแม้จะเป็นเพียงห้องสมุดเล็ก ๆ การจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ให้เป็นระบบจะช่วยให้การดำเนินงานของห้องสมุดสะดวก และรวดเร็วขึ้น โดยการจัดทำทะเบียนรายการของสิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ไว้ให้เป็นหลักฐาน ส่วนการจำแนกหมู่หนังสือ การทำ

เลขหนังสือ นั้น ไม่จำเป็นสำหรับห้องสมุดขนาดเล็ก สำหรับของเล่นนั้น การทำเลขทะเบียน จะช่วยให้ทราบจำนวนของที่มีอยู่ ส่วนการจัดประเภทของเล่นนั้น ทำให้สามารถจัดของเล่นเข้า จำพวกเดียวกันได้และง่ายต่อการหยิบใช้ (กลุ่มจิตต์ พลาชเวช)

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดทำตารางเลขหมู่หนังสือระบบทศนิยมของคิวอี้ (Dewey) โดยจัดหนังสือจำพวกนิทานต่าง ๆ ไว้ในหมวด 390 ขนบธรรมเนียมประเพณี และคติชนวิทยา (Customs, etiquette, folslore) และ แบ่งเป็นหมวดย่อย ๆ ดังนี้

398.3 นิทานพื้นเมือง วรรณกรรมพื้นเมือง

398.8 เพลงกล่อมเด็ก

398.9 สุภาษิต คำพังเพย

นอกจากนี้ได้มีการใช้เลขหมู่ที่จัดไว้สำเร็จแล้ว โดยจัดทำเป็นคู่มือการใช้เลข หมู่หนังสือตามระบบทศนิยม (สมบูรณ์ แก่นตะเคียน, 2519) ซึ่งแบ่งหมวดหมู่ของหนังสือนิทาน ไว้อย่างละเอียด โดยจัดตัวเลขทศนิยมหลังเลขหมู่ ไว้ดังนี้

398 คติชาวบ้าน

398.01 ทฤษฎี ปรัชญา คติชาวบ้าน

.04 เรื่องทั่วไป

.1 ความเป็นมาล

.16 สัญลักษณ์

.2 นิทานชาวบ้าน

.232 เรื่องเล่าสถานที่จริง

.24 เกี่ยวกับเรื่องต้นไม้ สัตว์

.242 นิทานเกี่ยวกับต้นไม้

.245 สัตว์

.25 ผี

.26 ร่างกาย คิน น้ำ ลม ไฟ

- .27 เรื่องชีวิตประจำวัน
- .31 เกี่ยวกับร่างกาย ชนรรมชาติ
- .32 เกี่ยวกับ สถานที่
- .33 เกี่ยวกับ เวลา
- .35 เกี่ยวกับ มนุษย์
- .354 ความรัก เกิด แก่ เจ็บ ตาย
- .355 ชีวิตประจำวัน
- .36 เกี่ยวกับ ปรัชญาการล่มประหลาด
- .362 เรื่องเกี่ยวกับ สวรรค์
- .364 เกี่ยวกับ ไฟ น้ำ
- .365 เพชร นิล จินดา
- .4 เกินจริง เกินชนรรมชาติ
- .41 เรื่องความเชื่อ
- .42 เกี่ยวกับ สถานที่
- .45 เกี่ยวกับ เทวดา ผี นางฟ้า ยักษ์
- .46 เกี่ยวกับ ต้นไม้ประหลาด, สัตว์ประหลาด
- .469 ความเชื่อเรื่องต่าง ๆ
- .47 สถานที่เกี่ยวกับ ผี
- .8 โคลง, กลอน
- .9 สุภาษิต คำพังเพย
- .368 เกี่ยวกับ ต้นไม้
- .369 เกี่ยวกับ สัตว์

ในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือ ก็จะประกอบด้วย เลขทะเบียน เลข

เลขทะเบียน แสดง ลำดับก่อนหลังของหนังสือ ซึ่งจะเขียนบอกไว้หน้าแรกของหนังสือ และ
หน้าสุดท้ายมุมขวาบนของ บัตรสำหรับยืมหนังสือ ถ้าซ้ำเล่มกันใช้คำว่า ฉบับ ใช้อักษรย่อ "ฉ"
เลขหมู่ แสดง หมวดหมู่ของหนังสือ
เลขหนังสือ แสดง พัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่ง และพัญชนะตัวแรกของชื่อเรื่อง ตามแบบ
ของสถาบันวิทยบริการ

สำหรับหนังสือภาษาไทย ใช้ตัวอักษรย่อ ท

สำหรับหนังสือภาษาอังกฤษ ใช้ตัวอักษรย่อ R แทนคำว่า Rhythme book

ตัวอย่าง หนังสือภาษาไทย

398. 369	บ้านเจ้าอยู่ไหนกัน	398. 21	รองเท้าแดง
ป 15 บ	ปณิตดา เลิศล้ำอำไพ	น 16 ร	นพดล จันทรเพ็ญ
ท. 0001		ท 00004	
		(ท 00005 ฉ.2)	

สำหรับหนังสือภาษาอังกฤษสำหรับเด็ก โดยมากหนังสือภาษาอังกฤษ จะไม่ปรากฏชื่อ
ผู้แต่ง แต่ปรากฏสำนักพิมพ์ ดังนั้นจึงทำเฉพาะเลขทะเบียนหนังสือ
ตัวอย่างหนังสือภาษาอังกฤษ

00031	Railway Train	398.8	Nursery Rhymes
-------	---------------	-------	----------------

P1		R1	
----	--	----	--

00037

(00038 R2)

ในการจัดทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักดังกล่าวเป็นหลักในการ
จัดหนังสือเข้าห้องสมุดของเล่น

ในการจัดทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับของเล่นได้ใช้หลักของ จอห์นสัน (Johnson,
1918 : 199) โดยจัดหมวดหมู่ของเล่นตามคุณสมบัติของเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กดังนี้

100	ความคิดสร้างสรรค์	200	สติปัญญา และ สัญลักษณ์
110	เครื่องเล่น	210	การสื่อสาร
	บทบาทสมมติ	211	ภาษา พัฒนาการ ความ
120	เครื่องดนตรี		พร้อมทางภาคในการพูด
			อ่าน เขียน
130	อุปกรณ์ศิลปะ	212	อวัจนภาษา
140	การแก้ปัญหา	213	ความจำ
141	พัฒนาการการรับรู้	220	คณิตศาสตร์
144	เกม	221	พีชคณิต
145	ปริศนา	223	การนับ
300	สังคม และ อารมณ์	230	วิทยาศาสตร์
	การเล่น	231	นิลิกส์ : คาราศาสตร์,
320	บทบาทสมมติ		ชีววิทยา, เคมี, นิลิกส์
330	พัฒนาการทางมโนทัศน์	232	สังคม
332	ความรู้สึก และอารมณ์	233	ชบวนการคิดทางวิทยา-
			ศาสตร์
341	การแต่งกาย	240	การแยกแยะ
342	การกิน	241	การจัดหมวดหมู่
350	สถาบันสังคม		
351	ชุมชน		
352	ครอบครัว		
353	อาชีพ		
400	ประสาทสัมผัส และการรับรู้	242	การสะกด
410	การมองเห็น	243	การจับคู่

411	สี	244	ชนิดทั่วไป
412	การจำสัญลักษณ์	250	น้ำหนัก และการวัด
420	การได้ยิน	251	ระยะทาง
430	กลิ่น	252	เวลา
450	สัมผัส	253	ขนาด
460	การรับรู้ / กล้ามเนื้อ	254	ของแห้ง, ของเหลว
470	ความสัมพันธ์ระหว่างมือตา	255	น้ำหนักทั่ว ๆ ไป
500	พัฒนาการทางกายภาพ	290	อื่น ๆ ที่ไม่สามารถจัด
510	ความสัมพันธ์		เข้ากันได้แต่เกี่ยวเนื่อง
520	การ		กับการพัฒนาสติปัญญา
530	เกม		
540	สุขภาพ และโภชนาการ		
550	เครื่องเล่นสัมผัส กล้ามเนื้อใหญ่เล็ก		
560	การเคลื่อนไหว		
570	ล้อ		

ผู้วิจัยได้ใช้การจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับของเล่นตามวิธีดังกล่าวเป็นหลัก และใช้อักษร

ย่อ ข. แทนคำว่า ของเล่น ถ้ามีของเล่นซ้ำกัน ใช้เลขไทยแทน

410 Lacing Match

252 Shape sorter clock

ข. 00014

ข₁ 00003

ข₂ 00015

นอกจากนี้ได้จัดทำบัตรรายการหนังสือ และบัตรรายการของเล่นไว้เพื่อความสะดวกในการตรวจการยืม-คืน หนังสือ และของเล่นด้วย โดยใช้กระดาษขนาด 3 X 5 นิ้ว ในการทำบัตรรายการ

บัตรรายการหนังสือ ประกอบด้วย ชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์, ปีพิมพ์

บัตรรายการของเล่น ประกอบด้วย เลขหมู่ของเล่น ชื่อของเล่น วันเดือนปีที่
ซื้อของเล่น สถานที่ซื้อของเล่น ราคาของเล่น โดย เลขทะเบียนของเล่นนี้จะติดอยู่กับของ
เล่นชิ้นนั้น ๆ

การชิม-คืน หนังสือ และของเล่น จอห์นสัน (Johnson 1978) ได้กล่าวถึง
ระบบการชิม - คืนไว้ว่า

"ระบบการชิม-คืน ควรเลือกให้เหมาะสมกับห้องสมุดของเล่นโดยทำให้สะดวก และ
ง่ายสำหรับผู้ชิม และการตรวจหนังสือของเล่นที่ถูกชิม และที่มีอยู่ภายในห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพ
มากที่สุด"

ห้องสมุดของเล่นแห่งชาติ ประเทศอังกฤษ ได้เสนอระบบการชิม-คืน ไว้ดังนี้

- การใช้บัตรรายการ ประกอบด้วย ก่อง 2 ก่อง

ก่องที่ 1 สำหรับของเล่นที่มีอยู่ในห้องสมุด

บัตรรายการจะระบุชื่อ ผู้ชิม วันที่ชิม วันกำหนดส่ง ชื่อของเล่น เมื่อของเล่นถูกชิมออก
ก็จะต้องใส่ ชื่อผู้ชิม วันที่ชิม วันกำหนดส่ง ชื่อของเล่นลงในบัตรรายการแล้วนำบัตรนี้ไป
ใส่ในก่องที่ 2 สำหรับผู้ชิมก็จะต้องใส่ชื่อของเล่นลงในช่องรายการของบัตรห้องสมุด แล้ว
นำมาประทับตราวันที่ชิม และวันกำหนดส่ง

ก่องที่ 2 สำหรับของเล่นที่ชิมออก

บัตรรายการ สำหรับของเล่นที่ชิมออกก็จะนำมาใส่ไว้ในก่องนี้ เมื่อถึงกำหนดส่งบัตรราย
การก็ถูกประทับตราแล้วนำไปใส่ในก่องที่ 1 อย่างเดิม

- จดหมาย ประกอบด้วย ผู้ชิมแต่ละคนมีจดหมาย ของเล่นแต่ละชิ้นก็จะอยู่ในรายการ จดหมาย
นี้ถูกเรียงตามตัวอักษรของผู้ชิม ๆ จะใช้จดหมายนี้จากห้องสมุด และเลือกของเล่นจาก
ห้องสมุด และเลือกของเล่นจากรายการของเล่น
- รายการข้อมูล ประกอบด้วย สมุดรายการของเล่นที่ระบุของเล่นที่มีอยู่ในห้องสมุดในแต่ละ
หน้าจะมีเลขทะเบียนของเล่นกำกับไว้ ผู้ชิมสามารถเลือกของเล่นได้จากสมุดนี้ และเมื่อ
ได้ของเล่นแล้วก็สามารถลองเล่นกับลูกหรือลูกมีโอกาสร่วมกันเลือกกับผู้ปกครองด้วย

- คอมพิวเตอร์ การจัดเก็บบัตรรายการลงในคอมพิวเตอร์ สำหรับผู้พิมพ์ได้เลือกจากคอมพิวเตอร์ ซึ่งไม่จำเป็นนัก เนื่องจากต้องศึกษาลักษณะของชุมชนในเขตที่ตั้งของห้องสมุดว่า มีความรู้ และคุ้นเคย กับเรื่องคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมหรือไม่ ถ้าคอมพิวเตอร์ขัดข้อง ผู้พิมพ์กล้าที่หยิบของเล่นออกไปจากห้องสมุดเลยหรือไม่ และจะป้องกันอย่างไรถ้าเด็กใช้เครื่องคอมพิวเตอร์แล้วทำให้ข้อมูลในคอมพิวเตอร์สับสน

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกระบบการพิมพ์-คั่น หนังสือและของเล่น โดยการใช้บัตรรายการ เนื่องจากสะดวกและง่ายต่อการใช้ โดยประกอบด้วย

- บัตรรายการหนังสือ บัตรรายการของเล่น กล่อง 2 กล่อง แบ่งเป็น 2 ส่วน สำหรับหนังสือและของเล่น กล่องที่ 1 สำหรับหนังสือและของเล่นที่มีอยู่ในห้องสมุด กล่องที่ 2 สำหรับหนังสือและของเล่นที่ถูกยืมออกนอกห้องสมุด

- บัตรสำหรับผู้พิมพ์ แบ่งเป็น 3 ส่วน สำหรับ หนังสือ ของเล่น และกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครอง กำหนดวันไว้เรียบร้อย เพื่อความสะดวกในการจัดกิจกรรม ส่วนของหนังสือและของเล่นประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เลขทะเบียน รายการของเล่น กำหนดส่ง วันส่ง

ส่วนที่ 2 เลขทะเบียน รายการของเล่น กำหนดส่ง วันส่ง

ส่วนที่ 3 รายการกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครอง วันที่ทำกิจกรรม วันส่ง

- บัตรทะเบียนสำหรับหนังสือและของเล่น บัตรทะเบียนหนังสือจะประกอบด้วย ช่องสีน้ำตาล บัตรทะเบียน สำหรับหนังสือติดอยู่ปกในของหนังสือ ระบุเลขหมู่หนังสือ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง บนช่องสีน้ำตาล มุมขวาบนจะเป็นเลขทะเบียน บัตรระบุผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ช่องที่ 1 วันกำหนดส่ง 2 ผู้พิมพ์ 3 วันส่ง ตามลำดับ

บัตรทะเบียนสำหรับของเล่น เลขหมวดของเล่น เลขทะเบียน ชื่อของเล่น บนช่องสีน้ำตาล บัตรระบุ เลขหมวดของเล่น เลขทะเบียนที่มุมขวา ชื่อของเล่น จำนวนชิ้น วันกำหนดส่ง ผู้พิมพ์ วันส่ง

การเลือกเก็บข้อมูลแบบนี้ ทำให้งานในการตรวจตราวัสดุอุปกรณ์สะดวกยิ่งขึ้นทำให้ทราบหนังสือเล่มใดที่อยู่ในห้องสมุดและหนังสือเล่มใดที่ถูกใครยืมออกไป และต้องนำมาคืนเมื่อใด เช่นเดียวกับของเล่น สำหรับของเล่นนี้ถ้าชำรุดเสียหาย ก็ทำให้ตามผู้ที่ยืมไปเพื่อรับผิดชอบได้

4. ความเหมาะสมของการเลือกวัสดุอุปกรณ์เพื่อจัดห้องสมุดของเล่น

การเลือกวัสดุอุปกรณ์เพื่อจัดห้องสมุดของเล่น เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องคำนึง โดยเฉพาะวัยและความสามารถของเด็ก เพื่อจะกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเต็มที่ สิ่งที่มีความจำเป็นในห้องสมุดก่อนอื่นก็คือ วัสดุครุภัณฑ์ กลุ่มจิตต์ พลอยเวซ (2526) ได้เสนอเกี่ยวกับ วัสดุครุภัณฑ์ไว้ดังนี้

ชั้นหนังสือหรือกระบะเป่าผนัง ชั้นหนังสือมีไว้เพื่อใช้เก็บหนังสือให้เป็นระเบียบเป็นชั้นเตี้ย ๆ สูงไม่เกิน 3 ฟุต อาจจะทำด้วยเหล็กหรือไม้ก็ได้ บางครั้งชั้นหนังสืออาจจะเป็นส่วนล่างของป้ายนิทรรศการ หรือทำจากผ้าเรียกว่า "กระบะเป่าผนัง" ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าดึงดูดใจทำได้ง่ายและประหยัด

- ฉากหรือฉากพับ ฉากใช้กันห้องนิยมใช้ฉากพับ ซึ่งพับเก็บได้ เมื่อกางออกมาจะเป็นที่แสดงหนังสือ โดยแสดงหน้าปกให้ดึงดูดสายตาผู้อ่าน

- โต๊ะ เก้าอี้ เสื่อ โต๊ะควรเป็นโต๊ะเตี้ย ๆ ตามขนาดของเด็ก นิยมใช้โต๊ะกลม เพราะไม่มีเหลี่ยมไม่มีมุมเป็นโต๊ะขนาดใหญ่กว่าปกติ เพราะหนังสือสำหรับเด็กเป็นหนังสือภาพที่มีขนาดใหญ่ เมื่อเปิดออกจะใช้เนื้อที่มาก เก้าอี้มีขนาดเล็กพอเหมาะแก่ตัวเด็ก อาจจะออกแบบเป็นพิเศษเป็นเก้าอี้ครึ่งวงกลมสีต่าง ๆ เหมือนลูกกวาด อาจจะเป็นเบาะนั่งกับพื้นหรือใช้เสื่อพื้นบ้านปูหนึ่ง โดยเฉพาะคอนมิจกกรรมรวมกลุ่ม เช่น เล่านิทาน เล่นเกม

- แผ่นป้ายนิทรรศการ แผ่นป้ายนิทรรศการเป็นสิ่งจำเป็น เป็นสื่อกลางระหว่างครูกับนักเรียน และเป็นส่วนหนึ่งในการดึงดูดการเข้าใช้มุมหนังสือ นิทรรศการควรเกี่ยวกับหนังสือและกิจกรรมของศูนย์หนังสือ ถ้าจัดนิทรรศการดี ๆ ไม่เพียงแต่เด็กสนใจ ผู้ปกครองก็สนใจด้วย

- รูปภาพ รูปภาพเป็นสิ่งที่ขยายประสบการณ์ของเด็ก อาจจะใช้ในการเล่า นิทาน จัดนิทรรศการ หรือให้มโนคติ รูปภาพได้มาจากวารสาร แมกกาซีนเก่า ๆ หนังสือพิมพ์

สมุดแบบฝึกหัด หรือวาดขึ้นเอง หรือเป็นรูปสวยงามขนาดใหญ่ที่คิดไว้ตามผนังในระดับสายตาของเด็ก ภาพที่ดัชนีหนึ่งก็คือภาพผลงานศิลปะของเด็กนั่นเอง

วัสดุอุปกรณ์นี้เป็นส่วนประกอบสำหรับการจัดวัสดุอุปกรณ์ไว้ในห้องสมุด วัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาจัด ได้แก่ หนังสือ ของเล่น และอุปกรณ์ศิลปะ ซึ่งต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการจัด และการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการมากที่สุด

4.1 หนังสือ

หนังสือสำหรับเด็กเล็กมักเรียกรวมกันว่า "หนังสือภาพ" (picture book) ทั้งนี้เพราะเรื่องและภาพในหนังสือมีความสำคัญที่สัมพันธ์กัน เด็กจะมีความสุขที่ได้นั่งฟังและดูหนังสืออยู่บนตัก และอยู่ในอ้อมแขนอันอบอุ่นของพ่อแม่ เนื้อหาของหนังสืออาจเป็นบทกลอนกล่อมเด็กที่ไม่มีเนื้อหาสาระหรืออาจเป็นนิทานสั้น ๆ ง่าย ๆ เด็กจะมีโอกาสได้ชี้ภาพที่ตนรู้จัก และสามารถบอกได้ว่าเป็นภาพของอะไร เป็นการพัฒนาความรู้ด้านคำศัพท์ของเด็กด้วย ลักษณะรูปเล่มควรแข็งแรงทนทาน มีภาพง่าย ๆ ชัดเจนมีขนาดใหญ่และสีสดใส คำบรรยายจะมีหรือไม่มีก็ได้ เพราะเด็กวัยนี้ส่วนใหญ่ยังไม่อ่านหนังสือไม่ออก เด็กจึงอ่านเรื่องจากภาพไม่ใช่อ่านจากตัวอักษร

เด็กที่มีโอกาสได้หยิบจับหนังสือหรือเห็นการอ่านหนังสือของผู้ใหญ่ จะมีประสบการณ์ในการอ่าน คือ รู้จักหนังสือและการอ่านก่อนที่จะสามารถอ่านได้เอง พ่อแม่จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเตรียมความพร้อมในการอ่านของเด็กก่อนเข้าเรียน ด้วยการเท่กล่อมอ่านดัง ๆ และเล่านิทานให้เด็กฟังพร้อมทั้งหาหนังสือมาให้เด็กด้วย การที่เด็กได้ดูได้เห็นหนังสือจะช่วยให้เด็กค่อย ๆ เข้าใจในเรื่องของหนังสือและการอ่าน คือเข้าใจว่าจะต้องอ่านจากซ้ายไปขวา จากหน้าไปหลังและจากบนลงล่าง (กลุ่มจิตต์ พลอยเวช, 2526)

วิริยะ สิริสิงห์ (ใน เขาวพา เฉชาคุปต์, 2527) เสนอว่า หนังสือสำหรับเด็กเป็นสิ่งที่เด็กจะได้ดู ฟัง เรียนรู้และได้รับความสนุกสนาน หนังสือสำหรับเด็กมี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. Fiction นวนิยายให้ความเพลิดเพลิน
2. Non Fiction หนังสือสารคดี ให้ความรู้และความเพลิดเพลิน
3. Poetry ร้อยกรอง บทกลอน คำโคลง มีคำคล้องจอง สนุกสนาน

1. นวนิยาย (Fiction) แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1.1 การเล่าเรื่อง (Story) เป็นการเล่าเรื่อง เล่านิทาน เรื่องที่เล่า อาจจะเป็นเรื่องของผู้อื่น เป็นเรื่องที่มีคุณลักษณะที่ดี ไม่ใช่เรื่องของความโหดร้ายทารุณ ความไม่ซื่อตรง จะสอนบางสิ่งบางอย่างก็ไม่ควรสอนอย่างชัดเจนลงไป เรื่องที่เล่าควรเป็นเรื่องที่มีความสุขและความพอใจในตอนจบ

1.2 บทละคร (Play) ในบทละครจะมีเรื่องราวต่าง ๆ และมีบทเจรจาที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงบนเวที โดยสามารถที่จะแสดงท่าทางและให้ความสนุกสนาน

2. หนังสือสารคดี (Non Fiction)

หนังสือสารคดีจะให้ความรู้และข้อเท็จจริง และเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับเด็ก การเขียนสารคดี ยากกว่าการเขียนนวนิยาย เพราะจะต้องมีเนื้อหาสาระมีความรู้และข้อเท็จจริง ที่ตรงกับความเป็นจริง ต้องศึกษาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น ทีวี หนังสือ ต้องมีแหล่งความรู้ไว้อ้างอิง

เด็ก ๆ ชอบหนังสือชีวประวัติ ที่แตกต่างไปจากหนังสือชีวประวัติที่เป็นหนังสือเรียน เพราะหนังสือสารคดีประเภทชีวประวัติ เป็นหนังสือที่ให้ความรู้และให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย

หนังสือสารคดีเหมาะกับเด็กทุกวัย แต่ขึ้นอยู่กับผู้เขียนว่าสามารถเขียนสารคดีให้เหมาะสมกับเด็กในวัยใด อาจจะทำเป็นแบบหนังสือรูปภาพที่เรียกร้องให้เด็ก ๆ สนใจได้

3. บทหรือขรอน (Poetry หรือ Verse)

บทหรือขรอนอาจจะแบ่งเป็น 2 อย่างคือ

3.1 บทกลอนหรือบทหรือขรอนสำหรับเด็ก (Nursery Rhymes)

3.2 บทหรือขรอนสำหรับเด็กวัยรุ่น (Poetry for Young Reader)

เด็กเล็กชอบหนังสือเล่มใหญ่ เมื่อโตขึ้นเด็กจะชอบขนาดเล็กลง สามารถจะถือไปไหนมาไหนได้ เด็กเล็กชอบหนังสือรูปภาพมาก เมื่อโตขึ้นจะสนใจภาพน้อยลง แต่สนใจในเนื้อหามากขึ้น

ความเหมาะสมของหนังสือสำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 12-36 เดือน ได้แก่

1. หนังสือภาพ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

- หนังสือภาพที่ไม่มีคำบรรยาย เหมาะสำหรับการเริ่มต้นการอ่านที่ดี เด็กจะสนุกที่ได้เรียนรู้ หลักเบื้องต้นของคำว่า หนังสือ โดยการรู้จักชื่อหนังสือ ตัวละครในหนังสือ การเปิดหนังสือจากซ้ายไปขวา การดูจากบนลงล่าง หนังสือประเภทนี้เป็นการเตรียมความพร้อมในการอ่านของเด็ก

- หนังสือภาพประกอบคำบรรยาย ควรเป็นหนังสือที่ใช้คำศัพท์ง่าย ๆ ประโยคสั้น ๆ มีจำนวนคำไม่มากนัก

2. หนังสือประเภทกลอนกล่อมเด็ก

3. หนังสือที่ทำด้วยผ้า

4. เนื้อเรื่องของหนังสือเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวเอง สัตว์ ธรรมชาติ เรื่องราวที่ใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อม

5. ภาพประกอบ สีสวยงาม แสดงการเคลื่อนไหว ขนาดภาพใหญ่

6. จำนวนหน้า ขึ้นอยู่กับความยาวของเค้าโครงเรื่อง โดยมากประมาณ 4-5 หน้า

ของเล่น

ของเล่นมีความจำเป็นต่อการพัฒนาของเด็กเป็นอย่างมากในทุกด้าน พัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม เด็กแต่ละวัยมีพัฒนาการที่ต่างกัน ดังนั้นของเล่นที่เหมาะสมกับวัยจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้เป็นอย่างดี นอกจากของเล่นจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กแล้ว ในขณะที่เด็กเล่นกับอุปกรณ์หรือผู้ที่ใกล้ชิด ก็ยังช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างบุคคลในครอบครัว

การเลือกซื้อของเล่นควรคำนึงถึงการเลือกของเล่นด้วย โดยมีเกณฑ์การเลือกของเล่น ดังนี้

เกณฑ์การเลือกของเล่นเด็ก

1. แข็งแรง
2. ทนทาน

3. ทำความสะอาดได้ง่าย
4. เป็นของเล่นที่เด็กเล่นได้อย่างปลอดภัย
5. ใช้งานได้หลาย ๆ อย่าง
6. เป็นของเล่นที่เล่นตามลำพังหรือเล่นเป็นหมู่ได้
7. เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

การเลือกของเล่นเด็กต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. เป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้ในเรื่องขนาด รูปร่าง ในหรือนอกอาคารสำหรับการเรียนรู้ และการเล่นเมื่อสนุกเท่านั้น ยังต้องคำนึงถึง
 - ความสนใจเด็ก
 - ปรับให้ใช้ได้มากกว่าความมุ่งหมายข้อเดียว เช่น นอกจากจะเป็นตุ๊กตาแล้วยังใช้ทำเป็นหุ่นได้ด้วย
 - ทนทานต่อการใช้
 - ได้มาตรฐานในเรื่องอนามัยและความปลอดภัย
 - ส่งเสริมการกระทำที่ทำให้สำเร็จได้ในเวลารวดเร็ว สำหรับเด็กที่อายุน้อย และเด็กที่โตกว่าเกิดความพอกเพียรที่จะเล่น
 - รวมของเล่นที่ประดิษฐ์ขึ้นเองโดยใช้วัสดุดิบ
 - ให้ของเล่นอย่างหนึ่ง เล่นได้สำหรับเด็กหลายวัย
2. ช่วยเด็กให้มีสมรรถภาพที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในโลกโดย
 - สร้างความเข้าใจต่าง ๆ ตามระดับของเด็กแต่ละคน
 - ส่งเสริมทักษะในการ อ่าน เขียน และเล่น เหมาะสมกับความจำเป็น ความสนใจและความสามารถของเด็ก ช่วยให้เกิดพร้อมสำหรับความเจริญเติบโตในระดับถัดไป
 - เชื้อเชิญให้ออกสำรวจทั้งในด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์
 - ส่งเสริมกำลัง ทักษะและช่วยให้ตาและมือประสานกัน

3. ส่งเสริมความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ
 - ให้ออกาสที่จะปรึกษา พูดโต้ตอบกับคนอื่น ๆ
 - ให้ออกาสเป็นกลุ่มหรือเล่นคนเดียวได้
4. ปลุกเร้าความประหลาดใจ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
 - มีเส้น สี สักส่วน การออกแบบทั่ว ๆ ไปดี น่าจับต้อง
 - ส่งเสริมให้แสดงความรู้สึก (ความคิดและความคิดเห็น)
 - ช่วยเด็กให้มีประสบการณ์แจ่มแจ้ง
 - ทำให้เด็กมีโอกาสดูรู้สึกว่ามีชิ้นดินเหนียวทดลอง

นอกจากจะเลือกของเล่นให้ได้คุณภาพตามต้องการแล้ว การที่เด็กมีวัยต่างกันของเล่นก็จะแตกต่างกันตามพัฒนาการในแต่ละวัย ในที่นี้ได้เสนอข้อมูลเกี่ยวกับของเล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยทารก และวัยเตาะแตะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ของเล่นสำหรับเด็กวัยทารก

- ของเล่นที่ดึงดูดความสนใจจากการมองหรือช่วยให้ออกเสียงออกมาไปไขว่คว้า
- เชือกเป็นสี ๆ ลูกบอลพลาสติก
- หลอดค้าย หรือกระดุมเม็ดใหญ่
- ระฆังกระดิ่งเล็ก ๆ หรือเป็นสายห้อยจากเปลหรือที่นอน
- วงกลมพลาสติกใหญ่ ๆ
- เครื่องเล่นลอยน้ำ

เมื่อเด็กสามารถนั่งได้แล้วในระหว่าง 8 เดือน ขึ้นไป ของเล่นที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่นั่งได้แล้วก็คือ

- เครื่องเล่นนุ่ม ๆ สำหรับโยน
- พลาสติกแท่ง
- ตุ๊กตาที่เป็ยกน้ำได้และไม่แตกหัก
- กระดิ่งสำหรับสั่นออกเสียง เครื่องทำเสียงดนตรี
- ตัวสัตว์ที่ออกเสียงร้องได้

- บล็อกที่ดึงออกจากกัน แล้ววางเข้าด้วยกัน
- ภาชนะเปล่า ๆ ที่มีฝาเพื่อเปิดปิดได้
- ของเล่นในหีบหรือตะกร้าเพื่อโยกออก และเก็บใส่เข้าไปใหม่
- สัตว์ที่ลอยน้ำได้
- สมุดภาพที่มีเรื่องราวใกล้ตัวเด็กทำจากผ้าหรือพลาสติกสามารถลอยน้ำได้

ของเล่นสำหรับเด็กวัย 12 - 36 เดือน

ของเล่นประเภทแรก

- เพื่อส่งเสริมกล้ามเนื้อให้แข็งแรง
ล้อเลื่อน 4 หรือ 6 ล้อ ที่ค่อนข้างแข็งแรงทนทานเล่นในริมและกลาง-
แจ้งก็ได้
- ของเล่นเป็นป้ายกลางแจ้ง มีรูปร่างโค้งคล้ายผ้าชีโป่ง ๆ เด็กสามารถ
เป็นป้ายได้ของเล่นในร่ม
- กระดานคำขาหยั่งขนาด 4 x 4 ฟุต หรือใหญ่กว่านี้ ใช้กับชอล์คสี
ต่าง ๆ เด็กจะได้ขีดขีดเขียนเล่นเพลิน ๆ ทำให้เด็กเกิดการคุ้นเคย
ก่อนจะถึงเวลาเข้าโรงเรียน
- โต๊ะและเก้าอี้เขียนหนังสือเล็ก ๆ ซึ่งใช้ได้ทั้งเขียนวาดรูปและเก็บของ
หรือเครื่องเขียนของเขาเอง
- แผ่นป้ายสาไล หรือแผ่นโฟม สำหรับคิดรูป ภาพวาดหรือภาพที่เขาสนใจ
ของเล่นที่ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เช่น
- กระดาษต่าง ๆ หลาย ๆ ขนาด หลายรูปทรง ทั้งบาง หนา หยิบ
ขรุขระ และเรียบเพื่อให้เด็กได้เล่นตามใจ อาจจะฉีก ฉีก อย่างไร
ก็ได้
- ดินน้ำมัน
- สีต่าง ๆ เช่น สีแท่ง สีเทียน สีที่ใช้นิ้วลงสำหรับวาดรูปได้

(FINGER PAINTING)

- เครื่องเล่นประเภทพลาสติก
- บล็อกไม้สี่เหลี่ยมลูกบาศก์ อาจเป็นไม้แข็งหรือไม้อ่อนก็ได้

ของเล่นประเภทมีเสียงดนตรี

- ฆ้องวง - กลอง ฉิ่ง
- ประเภทที่มีเสียงพิเศษ เช่น ระนาดไม้แบบไทย
- เครื่องเสียงและแผ่นเสียง

ของเล่นเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ

- บล็อกสำหรับต่อเป็นรูปเล่น ชนิดง่าย ขึ้นเริ่มต้นที่จัดทำไว้เป็นชุด ๆ เรียกว่า เลโก้ (Lego)
- หุ่นรูปสัตว์เหมือนของจริงและสัตว์ปีก
- หุ่นรูปคน อาชีพต่าง ๆ อินเดียนแดง ชาวเขา และทหารเหล่าต่าง ๆ
- เครื่องเล่นประเภทชิงช้า ม้าโยกที่ห้อยโหนได้ชนิดไม่สูงมาก และต้องแน่นหนาพอเพื่อฝึกการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ การทำงานของมือและตา

ของเล่นที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์

- ดินสอแท่งใหญ่ ๆ
- แปรงระบายสี
- วัสดุสำหรับทาสีด้วยมือ ทำขนม
- ดินเหนียวสำหรับปั้น
- บล็อกกองเข้าด้วยกัน ๆ ลูกบอลโต ๆ
- เครื่องเล่นที่ลากได้
- ลูกบิดไม้โต ๆ เป็นสี ๆ
- หนังสือภาพปกผ้า
- หนังสือสำหรับกล่อมเด็ก และนิทานง่าย ๆ
- หีบเครื่องแต่งกาย เช่น หมวก, กระเป๋าถือ

- ม้าไม้ ม้าตัวเล็ก ๆ ที่โยกได้
- เก้าอี้โยก
- กระดานรูกที่มีไม้ไว้ให้ทุบลงในช่องแน่น ๆ
- หีบดนตรี

นอกจากนี้ เบลล์ (Bell, 1987) ได้แบ่งของเล่นเป็น 4 ชนิด คือ

ของเล่นในเตียง เป็นของเล่นสำหรับเด็กทารกเล็ก ๆ ของเล่นชนิดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าความสามารถในการมองเห็นและการได้ยิน การฝึกกล้ามเนื้อ ของเล่นประเภทนี้ควรเปลี่ยนบ่อย ๆ เพื่อเป็นการจัดสิ่งเร้าหลากหลาย

ของเล่นสำหรับเด็กที่สืบคลานได้ ของเล่นควรเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาการฟัง การมองเห็น และกิจกรรมการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ซึ่งเด็กในวัยนี้มีความสามารถที่จะเลียนแบบแผ่นกระดาษ จับถือของได้แน่น ฟังเป็นและตอบสนองสิ่งเร้าประเภทต่าง ๆ ได้

ของเล่นที่สอนให้รู้จักสี ตัวเลข และตัวพยัญชนะ ของเล่นจำนวนนี้สอนเอกลักษณ์ของสี จำนวนเลขต่าง ๆ และมโนทัศน์เกี่ยวกับจำนวนและตัวพยัญชนะ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความคิดรวบยอดและช่วยให้เกิดความสนุกสนานในการเล่น

ของเล่นที่สอนเกี่ยวกับ การมอง การได้ยิน และการสัมผัส ของเล่นพวกนี้ช่วยทำให้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ มีความฉับไวขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไปจนถึงจุดที่เด็กมีความพร้อม ของเล่นเหล่านี้ประกอบด้วยรูปภาพต่าง ๆ สิ่งของที่มีรูปร่างต่างกันและแบบฝึกเพื่อพัฒนาประสาท เป้าหมายของการใช้ของเล่นเหล่านี้ให้เกิดผลสำเร็จก็คือ การสอนให้เด็กสนุกกับการเรียนรู้

จากหลักการดังกล่าว ของเล่นที่นำมาจัดห้องสมุดจึงต้องคำนึงถึง ความสามารถ และการพัฒนาประสาทสัมผัสทั้ง 5 ให้กับเด็ก และเป็นของเล่นที่ช่วยส่งเสริมมโนทัศน์ในเรื่อง สี ตัวเลข รูปร่าง และขนาด

4.3 อุปกรณ์ศิลปะ

อุปกรณ์ศิลปะ เป็นสิ่งเร้าที่ช่วยให้เด็กได้พัฒนาทางด้านความคิดรวบยอดในแต่ละเรื่องเพื่อนำไปควบคุมเส้นที่ขีดเขียนออกมา ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล (2532)

ได้กล่าวถึงวัสดุอุปกรณ์ศิลปะไว้ดังนี้

วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมสำหรับการเตรียมไว้ให้เด็กใช้ ได้แก่

ประเภทสี : สีน้ำ สีโปสเตอร์ สีเทียนแท่งใหญ่ ๆ สีเมจิก
แท่งใหญ่

ประเภทสำหรับขีดเขียน : พู่กันเบอร์ใหญ่ ปากกาปลายสักหลาด

ประเภทกระดาษ : กระดาษขาว กระดาษสี กระดาษแก้ว

ประเภทปั้น : ดินน้ำมัน

ประเภทปะติด : กาว แป้งเปียก กรรไกรปลายมน

นอกจากนี้ควรมีเสื้อคลุมกันเปื้อนสำหรับเด็กไว้เพื่อป้องกันไม่ให้เสื้อผ้าเปอะเปื้อน เสื้อคลุมที่หาได้ง่ายที่สุด คือ เสื้อเชิ้ตเก่า ๆ ของผู้ใหญ่ โดยเวลาเด็กใช้ให้ใส่กลับด้านหลังมาอยู่ด้านหน้า ภายในห้องควรมีบริเวณสำหรับเก็บหรือตากผลงานที่ยังไม่แห้ง โดยทำเป็นราวตากภาพ

4.4 กิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครอง

บ้านเป็นสถานที่แรกสำหรับการเจริญเติบโตและการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก ผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดนั้นก็จะมีผลสำคัญมาก ผู้ปกครอง พ่อ แม่ หรือญาติผู้ใหญ่ ที่เด็กมีโอกาสดูแลปฏิสัมพันธ์ด้วย จะช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การละเล่นในสมัยก่อนที่ผู้ใหญ่เล่นกับเด็ก ตัวอย่างเช่น จำใจ บทเห่กล่อม เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเกิดความอบอุ่น สนุกสนานเพลิดเพลิน ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนไป ลูกเล็ก ๆ มิได้อยู่ในความดูแลใกล้ชิดกับญาติผู้ใหญ่ หรือพ่อแม่ผู้ปกครองมากนัก การจัดกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครองจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้เด็ก กับผู้ปกครองมีโอกาสใกล้ชิดกันมากขึ้น

เบลล์ (Bell 1973 อ้างถึงใน บูหงา วัลนะ และคณะ ม.ป.ป.) เชื่อว่า การศึกษาในระดับปฐมวัยควรจะจัดให้ที่บ้าน โดยพ่อแม่ซึ่งเปรียบเสมือนครูคนแรกของเด็กเป็นผู้มอบให้แก่เด็ก ซึ่งความรักของพ่อแม่ถือเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ของการศึกษาในระยะแรกของเด็กงานหรือกิจกรรมส่วนใหญ่ที่เด็กควรเรียนรู้ได้แก่ งานประจำภายในบ้าน ในขณะที่กิน เล่น ช่วยเหลืองาน และการร่วมกิจกรรมในครอบครัว เครื่องใช้และของเล่นภายในบ้าน จะถูกนำมา

เป็นอุปกรณ์การสอนให้แก่เด็ก พ่อแม่ควรวีเวลากับลูกให้มากขึ้น พ่อแม่ ผู้ปกครองควรเป็น
ผู้ร่วมเล่นกับเด็กโดยตรงโดยคำนึงถึงความสนใจไม่รู้ของเด็กเป็นสำคัญ และให้การเรียนรู้เป็น
ไปตามธรรมชาติ รวมทั้งให้การเสริมแรงที่เหมาะสม วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เลือกมาใช้ควรมี
ลักษณะที่ท้าทายความสนใจ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการใช้ประสาทสัมผัส

โชนิค Honig (1987) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการให้ความรู้ผู้ปกครอง ดังนี้

1. ผู้ปกครองเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนให้มีพัฒนา
การด้านต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์
2. ผู้ปกครองต้องรู้จักฝึกประสาทสัมผัสทั้งห้าอย่างเหมาะสม โดยการเลือก
ของเล่น และของใช้ที่เหมาะสมกับเด็ก
3. ผู้ปกครองจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัยเพื่อให้
เกิดความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ด้านของเด็ก
4. ผู้ปกครองต้องการเครื่องมือทางภาษา ซึ่งเป็นความจำเป็นในการสื่อสาร
ทางภาษากับเด็กที่ยังไม่รู้ภาษามากนัก เครื่องมือสื่อสารทางภาษาจะช่วยในการเรียนรู้ของเด็ก
ให้เด็กสนุกกับการเรียนรู้และมีทัศนคติที่ดี
5. ทักษะในการสังเกตทำให้ผู้ปกครอง มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการ
สังเกตการเจริญเติบโตของเด็กในทุกด้าน โดยเฉพาะการสังเกตความสามารถของเด็ก
6. บ้านเป็นแหล่งประสบการณ์ที่สำคัญ การจัดกิจกรรมประจำวันภายใน
บ้านเป็นประโยชน์แก่เด็กในการกระตุ้นการเรียนรู้ และการแก้ปัญหา รวมทั้งเป็นการให้
ประสบการณ์ทางสังคม เช่น การทำอาหาร การจับคู่ถุงเท้า ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือ
ในการช่วยพัฒนาเด็กได้

กอร์ดอน (Gordon, 1969) ได้เสนอแนวคิดแก่ผู้ปกครองไว้ว่าผู้ปกครองเป็นผู้มี
ส่วนร่วมในการศึกษาเบื้องต้นของเด็กในฐานะเป็นผู้ชม เป็นที่ฟัง เป็นครู เป็นผู้ช่วยเหลือ เป็น
ผู้สนับสนุนในการจัดหาอุปกรณ์ และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของเด็กจะเห็นได้ว่ากิจกรรม
การให้ความรู้ผู้ปกครองนี้จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ปกครองตระหนักถึงบทบาทหน้า
ที่ของตนเองในการส่งเสริมการเจริญเติบโตของบุตร ทั้งทางร่างกายและจิตใจให้งอกงาม

เหมาะสมกับวัย

ความเหมาะสมของกิจกรรมการให้ความรู้ผู้ปกครองที่จัดขึ้นในห้องสมุดของเล่นเพื่อการทำวิจัยครั้งนี้ จึงจัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัยของเด็กและมุ่งส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับเด็กด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการละเล่นไทย การเล่านิทาน การเล่นของเล่น และการทำงานศิลปะ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษา

พรณี ชูทัย (2513) ได้สร้างแบบทดสอบความพร้อมในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยทำการทดสอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 169 คน แบ่งแบบทดสอบเป็น 4 ภาคคือ

1. วัดความสามารถในการจำแนกเสียงที่ได้ยิน
2. วัดการรู้จักพยัญชนะ
3. วัดการรู้จักสระและวรรณยุกต์
4. วัดอัตราการเขียนคำ

ผลการวิจัยพบว่า แบบทดสอบความสามารถในการจำแนกเสียงมีความสามารถในการทำนายผลการเรียนมากที่สุด และแบบทดสอบการรู้จักสระและวรรณยุกต์มีความสามารถในการทำนายผลการเรียนน้อยที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนที่ได้คะแนนทดสอบความพร้อมสูง จะมีสัมฤทธิ์ผลในการอ่านสูงด้วย

ชัยยุทธ บุณย์สวัสดิ์ (2515) ได้สร้างแบบทดสอบความพร้อมในการอ่านด้านความสามารถจำแนกด้วยสายตาของเด็กก่อนเข้าเรียน ทำการทดลองกับนักเรียนระดับอนุบาลในกรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน อายุระหว่าง 3 ปีครึ่ง ถึง 5 ปีครึ่ง แบ่งแบบทดสอบเป็น 5 ภาค คือ

1. วัดศัพท์และความเข้าใจศัพท์
2. วัดการรู้จักหาสิ่งที่ขาดหายไป
3. วัดการรู้จักแยกความเหมือน

4. วัดการรู้จักแยกความต่าง

5. วัดการเชื่อมโยงความคิด

ผลการวิจัยพบว่า ได้แบบทดสอบจำนวน 100 ข้อ มีระดับความยากระหว่าง 14% ถึง 94% อำนาจจำแนกระหว่าง .20 ถึง .80 และค่าความเชื่อถือได้ของแบบทดสอบ เป็น .80

จวิทยา เกียรติภิญญ์ (2511) ทำการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับทักษะในการเขียนตัวเลขของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร ต้องการศึกษารูปแบบองค์ประกอบที่จะส่งผลต่อทักษะการเขียนของนักเรียน 3 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านการรับรู้ทางสายตา (Visual perception) ด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial relation) และด้านการประสานงานของกล้ามเนื้อและตา (Motor coordination) แบ่งแบบทดสอบเป็น 5 ภาคคือ

1. วัดการรับรู้ทางสายตา มุ่งวัดความสามารถทางด้านสายตาของเด็กว่าสามารถที่จะรับรู้ถึงการแยกภาพที่เหมือนและต่างกันออกหรือไม่
2. วัดมิติสัมพันธ์ มุ่งวัดความสามารถของการรับรู้ เรื่องขนาด ความยาว และปริมาตร โดยให้หาภาพที่มีขนาดเท่าภาพตัวอย่าง
3. วัดการประสานงานของกล้ามเนื้อและตา มุ่งวัดความสามารถในการบังคับกล้ามเนื้อในการเขียนของนักเรียน โดยให้ลากเส้นตามในกรอบที่กำหนดให้โดยไม่ยกดินสอหรือใช้อุปกรณ์อื่นช่วย
4. วัดความสามารถในการเขียนตัวเลข ซึ่งให้เขียนเลขไทยและอารบิกตั้งแต่หนึ่งถึงศูนย์ ภายในเวลาที่กำหนด
5. วัดลีลาในการเขียนตัวเลขของนักเรียนโดยมีตัวเลขที่เขียนเป็นจุดประไว้ แล้วให้นักเรียนระบุจุดเริ่มต้นของเลขแต่ละข้อด้วยวิธีลากเส้นกับจุดของตัวเลข

ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการเขียนตัวเลขของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับความสามารถในด้านการรับรู้ทางสายตา ทางมิติสัมพันธ์และทางการประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อและตา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ประเทิน มหาพันธ์ (2506) ได้ศึกษาความสามารถในการเขียนพยัญชนะไทยของ เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 357 คน โดยสร้างแบบทดสอบการประสานงานของมือ และตา และสร้างแบบสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับตัวเด็กผลการวิจัยพบ ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างการประสานงานระหว่างมือและตา กับความสามารถในการเขียนของเด็ก คือ เด็กที่มีการประสานงานของมือและตาคดี ก็จะมีความสามารถในการเขียนดีด้วย เพศไม่มีอิทธิพลต่อการเขียนของเด็ก ยิ่งอายุมากเด็กจะยิ่งมีการประสานงานของตากับมือมากขึ้น และมีความสามารถในการเขียนดีขึ้น

พนัส สุข บุณย์สวัสดิ์ (2515) ได้ทำการวิจัยผลการเขียนอักษรไทยสำหรับเด็กเริ่มเรียน โดยศึกษาลักษณะของเส้นแบบต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเขียนอักษรไทยของเด็กเริ่มเรียน โดยกำหนดเวลาที่นักเรียนชายหญิงต้องใช้ในการขีดเส้นแต่ละเส้น รวมทั้งจัดลำดับความยากง่ายของเส้นเรียงจากง่ายไปหายาก ผู้วิจัยได้รวมเส้นที่เป็นส่วนประกอบของอักษรไทย แล้วนำมาสร้างแบบทดสอบมีภาพประกอบ นำไปวัดเวลาเขียนแต่ละเส้น โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของโรงเรียน 5 แห่ง จำนวนแห่งละ 20 คน รวม 100 คน แบ่งเป็นชายหญิงจำนวนเท่า ๆ กัน อายุระหว่าง 3 - 5 ปี พบว่า เส้นที่ง่ายที่สุดได้แก่ เส้นตรง

อาร์มสตรองและฮาร์เกรฟ (Armstrong and Hargrave, 1951) พบว่า สาเหตุของความยุ่งยากในการอ่านของเด็ก เกิดจากปัญหาทางร่างกาย อารมณ์และสติปัญญา การศึกษา และสิ่งแวดล้อม เด็กจะมีทักษะในการอ่านอย่างดียิ่งเมื่อเด็กถึงระยะที่เรียกว่า "พร้อม" ในช่วงนี้ เด็กจะมีสภาพเหมาะสมที่เรียนอ่านได้ดี อันเนื่องมาจากองค์ประกอบหลายอย่างในตัวเด็กที่ได้พัฒนาความสามารถที่จะช่วยการอ่านของเด็กในระยะเริ่มเรียนหลายประการ ได้แก่

1. ความสามารถในการจำสิ่งที่คิด
2. ความสามารถในการจำสิ่งที่เห็น
3. ความสามารถในการจำสิ่งที่ได้ฟัง
4. ความสามารถในการสรุปความคิดต่าง ๆ

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง

สุธรรม จันทร์หอม (Sutham Janhom 1983:5-9) พบว่า องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมภายในบ้านมีผลต่อการพัฒนาเด็ก คือ

1. ฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว ได้แก่ รายได้ของครอบครัว จำนวนสมาชิกขนาดของบ้าน อาหารและการพักผ่อน
2. ประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ทางสังคม เช่น การเล่นและการทัศนศึกษา ซึ่งเป็นการช่วยเพิ่มจำนวนคำศัพท์
3. การอบรมเลี้ยงดูและภาษาพูด โดยเฉพาะอิทธิพลด้านภาษาที่ได้รับจากบิดามารดา
4. ทัศนคติต่อการเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอ่านของบิดามารดา และจำนวนหนังสือที่มีในบ้าน
5. ลักษณะชีวิตครอบครัว ความสัมพันธ์ของบิดามารดา มีผลต่อความมั่นคงทางจิตใจ และการสร้างเสริมบุคลิกภาพของเด็ก

อัญชลี สรีษากรณ์ (2521:13) พบว่า เด็กไทยมีพัฒนาการด้านความพิถีพิถันของเด็กในวัฒนธรรมตะวันตกหนึ่งปี โดยเฉพาะเด็กไทยในต่างจังหวัดจะมีพัฒนาการด้านความคิดช้ากว่าเด็กในวัฒนธรรมตะวันตกถึงสองปี สาเหตุเพราะครอบครัวไทย โดยเฉพาะในชนบทยังขาดความรู้ด้านโภชนาการที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางสมองล่าช้ากว่าเด็กในวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งได้รับการเลี้ยงดูในด้านโภชนาการที่ถูกต้อง

ฉิลปชัย เทศนา (2527 : 78-80) ได้ศึกษาเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเรียน" พบว่า

1. ผู้ปกครองมีจำนวนน้อยที่เคยได้รับแจกเอกสาร คำแนะนำ จากโรงพยาบาลหรือหน่วยงานของรัฐ
2. ผู้ปกครองนอกเขตเทศบาลส่วนใหญ่ไม่เต็มใจเข้ารับการอบรม ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาว่าง

3. ผู้ปกครองได้รับความรู้จากสื่อมวลชน เช่น หนังสือ วิทยุ และโทรทัศน์น้อย เพราะระดับการศึกษาต่ำ ฐานะทางเศรษฐกิจ และการคมนาคมไม่สะดวก หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาชนบทควรให้ความร่วมมือกันอย่างจริงจัง

ประคินันท์ อูปรนัย (2524:32) กล่าวว่า ครอบครัวที่พ่อแม่เป็นผู้เลี้ยงดูลูกด้วยตนเอง ช่วยกันเอาใจใส่ลูกร่วมกัน ลูกจะมีความรู้สึกอบอุ่นใจ และครอบครัวในลักษณะเช่นนี้ พ่อ แม่ กับลูก จะมีปฏิสัมพันธ์กันมากที่สุด

หากจะศึกษาให้ลึกซึ้งตั้งแต่วัยทารก ในระยะแรกของลูกในด้านความผูกพันกับแม่ จะเป็นเรื่องความผูกพัน (Attachment) เพราะลูกที่ติดแม่นั้นถือเป็นพฤติกรรมสำคัญของลูกที่จะต้องเกิดขึ้นในส่วการพัฒนาบุคลิกภาพต่อไป

ตั้งแต่แรกเริ่มคลอดเป็นต้นมา ทารกมีความสามารถที่จะสื่อสารสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ เคย์ (Kaye, 1977 อ้างถึงใน โยธิน ศันสนียุทธ 2525 : 9) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมของแม่และลูก ขณะที่แม่กำลังให้ลูกดูดนม เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นคล้ายคนสองคนสนทนากัน เคย์ พบว่า แม่มักจะปฏิบัติต่อลูกในจังหวะที่สอดคล้องกัน เป็นแบบแผนของพฤติกรรมการดูดและการหยุดดูด เหมือนการพูด การหยุดพูด ในระหว่างการสนทนากันเช่นเดียวกับจังหวะการออกเสียง ทั้ง ๆ ที่ทารกยังพูดไม่ได้ คือ การสนทนากันระหว่างแม่กับลูก

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าทั้งการดูดและการออกเสียงนั้นเริ่มจากพฤติกรรมต่อเนื่องของทารก ส่วนแม่ซึ่งมีความรู้สึกไวต่อการแสดงออกของทารก จัดการตอบสนองต่อพฤติกรรมเหล่านั้น ทำให้เกิดการสลับแลกเปลี่ยนการตอบสนองซึ่งกันและกัน (โยธิน ศันสนียุทธ 2525:10)

จากการศึกษาของ Collis and Schaffer (1975:16) ได้ศึกษาถึงการตั้งใจมองสิ่งเร้าร่วมกันของแม่และเด็ก พบว่า มีแนวโน้มที่แม่และลูกสนใจสิ่งเร้าเดียวกัน ในเวลาเดียวกัน (Visual-Co-orientation) ส่วนใหญ่ทารกจะแสดงความสนใจก่อนและนำไปให้แม่มองตาม ก่อให้เกิดความสนใจร่วมกัน กลายเป็นขั้นแรกของการพูดคุยกันในสิ่งนั้น และเล่นสิ่งนั้นด้วยกัน

จากตัวอย่างของการศึกษาเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของแม่และเด็กนั้น ทารกมิใช่เป็นฝ่ายนิ่งเฉย หรือเป็นเพียงผู้รับจากแม่เท่านั้น แต่ทารกจะ

เป็นผู้ริเริ่มและแม่เป็นฝ่ายจัดการตอบสนองให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและระดับความสามารถของลูกจึงทำให้เกิดการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขึ้น และความไวต่อการปรับตัวของแม่ต่อเด็กนั้นจะกระทำได้ดีเมื่อแม่จับตาดูการกระทำของลูกอย่างใกล้ชิด และมีความสามารถในการตอบสนองอันจะทำให้ลูกตอบสนองกลับมาต่อเนื่องกันไป ซึ่งสภาวะนี้เป็นพื้นฐานของการเกิดและการพัฒนาปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างแม่กับทารก แต่หากเป็นในกรณีที่แม่เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมและต้องการให้เด็กเป็นผู้กระทำตามบ้าง แม่ย่อมมีจุดมุ่งหมายและเป้าหมาย ตลอดจนความต้องการส่วนตัวที่ต้องการถ่ายทอดมายังเด็ก และคาดหวังให้เด็กกระทำให้เหมาะสมกับความคาดหวังนั้น ดังจะเห็นได้จากการควบคุมของแม่ (โธซิน คีนส์นุทท และคณะ 2525:13)

ในปีแรกวิถีการควบคุมของแม่ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบไม่ใช้วาจา แต่ใช้การกระทำควบคุมเด็กและสิ่งแวดล้อมของเด็ก Schaffer และคณะ (1977 อ้างถึงใน โธซิน คีนส์นุทท 2525:13) ได้ศึกษาวิถีการควบคุมพฤติกรรมเด็กของแม่ พบว่า พฤติกรรมของแม่มีทั้งการใช้วาจา และไม่ใช้วาจาเท่า ๆ กัน การควบคุมโดยใช้วาจานั้นมีทั้งการแนะนำและห้ามปรามในรูปแบบการสั่ง ชักชวน อธิบาย และตักเตือนสั้น ๆ ส่วนการควบคุมโดยไม่ใช้วาจานั้น มีทั้งการใช้คำสั่ง และการห้ามปราม ในรูปแบบของการใช้ท่าทางและการลงมือจัดการ

5.3 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานห้องสมุด

องค์การยูเนสโก (Unesco, 1959:109 ใน นงนุช พิเศษรัตน์ 2529) ได้มีการประชุมเรื่อง พัฒนาการห้องสมุด ณ กรุงเคลลี ประเทศอินเดีย ได้ความว่าการให้บริการงานห้องสมุดสำหรับเด็กควรจัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดนิสัยรักการอ่าน ให้เด็กได้รับความเพลิดเพลินในมรดกทางวัฒนธรรม มีการพัฒนามาตรฐานของการอ่านส่งเสริมการมีรสนิยม และวิจาร์ณาณในการอ่าน ในลักษณะทางบริการห้องสมุดสำหรับพลเมืองในระบบประชาธิปไตย และเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ จะต้องมีการดูแลการจัดและให้บริการห้องสมุดอย่างใกล้ชิดในด้านความกระตือรือร้น ความร่วมมือกันทั้งในครอบครัวและโรงเรียน

ดักลาส (Douglass 1961:1 ใน กฤติยา อัทธการ, 2522) ได้กล่าวถึงความสำคัญของห้องสมุดสำหรับเด็กไว้ว่า ห้องสมุดเป็นสถานที่ซึ่งนักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมที่มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมาก จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนที่

จะขาดเสียไม่ได้

สมจิตร์ สร้อยสุริยา (2500) ศึกษาถึงการจัดห้องสมุดสำหรับเด็กในโรงเรียน ประถมศึกษาโดยกล่าวถึงประโยชน์ที่เด็กได้รับจากห้องสมุดมีดังนี้

- ห้องสมุดมีความสำคัญในการอำนวยความสะดวกทั้งด้านการเรียน การทำกิจกรรม และความเพลิดเพลินของเด็ก

- ห้องสมุดให้ประสบการณ์แก่เด็กหลายด้าน ช่วยพัฒนาลักษณะนิสัยในการรักการอ่าน ลักษณะนิสัยทางสังคมในการเล่นร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน และการใช้ของร่วมกัน

ได้พัฒนาทักษะเฉพาะต่าง ๆ ได้แก่ ภาษา ฟิสิกส์ปัญหา ความคิดรวบยอดพื้นฐาน ผลที่ได้รับคือ แม้มีปฏิสัมพันธ์ที่ติดกับลูก มีความมั่นใจในตนเองในการช่วยให้บุตรเกิดการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ

เอเธนส์ คลาร์ก รีซอร์ส เซ็นเตอร์ (Athens-Clarke Resource Center) ในเมืองเอเธนส์ รัฐจอร์เจีย เป็นแหล่งให้บริการที่มีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพทางด้านการดูแลเด็กเล็ก โดยจัดโปรแกรมที่เปิดโอกาสให้ทั้งครูและเด็กได้ใช้อุปกรณ์ในศูนย์ มีบุคลากรประจำศูนย์ทำหน้าที่สาธิตและอธิบายการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้กับครูที่มาขอืมเพื่อนำไปประกอบการสอน ลักษณะการจัดกิจกรรมของศูนย์เช่นนี้ทำหน้าที่คล้ายเป็นศูนย์ฝึกอบรมครูด้วย

บรูคลิน โปรแกรมการศึกษาปฐมวัย (The Brookline Early Education Project) รัฐแมสซาชูเซตส์ เป็นกรณี จัดให้มีบริการด้านการตรวจทั้งปัญหาทางด้านการแพทย์ และการเรียนรู้แก่เด็กในชุมชน โดยมีพื้นฐานทางปรัชญาว่า ถ้าต้องการจะให้ความช่วยเหลือแก่เด็กเพื่อให้บังเกิดผลดีและคงทนถาวรตลอดไปนั้นต้องเริ่มทำตั้งแต่เกิด หรือก่อนหน้านั้น ของเล่นที่จงคัดเลือกเป็นพิเศษ เพื่อพัฒนาความคิดรวบยอดและทักษะทางด้านต่าง ๆ ของเด็กในทุกวัยและทุกขั้นตอนของพัฒนาการและพบว่าถึงแม้จะจัดของเล่นตามกลุ่มอายุก็ตาม แต่ก็มีนำมาใช้อีกหลายครั้งสำหรับเด็กในวัยต่าง ๆ กัน

สำหรับประเทศไทยได้มีผู้เชี่ยวชาญจากอิสราเอล คือ Mrs. Bracha Weigrrod และ Mrs. Hannah ได้มาบรรยายในการสัมมนาประชุมปฏิบัติการเรื่อง การพัฒนาการเรียนการสอนระดับอนุบาลศึกษา ณ วิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์พิจารณาแนวทางการดำเนินงานโดยกลุ่มวิทยาลัยครูเป็นผู้เสนอแนวคิดโดยแบ่งเป็น 6 กลุ่ม

1. กลุ่มภาคเหนือ ประกอบด้วยวิทยาลัยครูเชียงใหม่ พิบูลสงคราม นครสวรรค์ และกำแพงเพชร ได้กำหนดนโยบายที่จะจัดให้บริการทั้งในวิทยาลัยและบริการชุมชนนอกวิทยาลัย และจัดจำแนกอุปกรณ์สื่อของเล่นดังนี้

1.1 ประเภทของเครื่องเล่น

1.1.1 เครื่องเล่นประเภทต่าง ๆ

1.1.2 หนังสือเด็ก

1.1.3 นิทานซึ่งจัดในรูปแบบ เทป สไลด์ และวีดีโอ

1.1.4 วัสดุอื่น ๆ ที่หาได้ง่าย ๆ หรือผู้สอนผลิตขึ้นได้เอง

1.2 การแบ่งหน่วยงานในห้องสมุด แบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย คือ

1.2.1 ฝ่ายจัดหาวัสดุอุปกรณ์ของเล่น

1.2.2 ฝ่ายผลิต

1.2.3 ฝ่ายจัดหมู่ ทำบัตร

1.2.4 ฝ่ายบริการ

1.3 รูปแบบของบัตรรายการ ทำเป็นบัตรรายการ ประกอบด้วย ชื่อของเล่น
แหล่งผลิต จำนวนชิ้น ราคา

2. กลุ่มภาคใต้ ประกอบด้วยวิทยาลัยครูภูเก็ต ยะลา สงขลา นครศรีธรรมราช
ได้กำหนด

2.1 นโยบายที่จะจัดห้องสมุดของเล่นขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ

2.1.1 จัดบริการให้เด็กในศูนย์ของวิทยาลัย

2.1.2 จัดบริการเพื่อใช้เป็นแหล่งประกอบการเรียนการสอนนักศึกษา
ในวิทยาลัย

2.1.3 เพื่อบริการแก่ชุมชน

2.2.4 จัดเป็นห้องสมุดของเล่น ตัวอย่างของชุมชน

2.2 การจัดวัสดุในห้องสมุดของเล่น จัดเป็น 3 ประเภท ดังนี้คือ

2.2.1 จัดแบ่งตามประเภทและลักษณะของวัสดุ

2.2.2 จัดตามวัยของเด็ก

2.2.3 จัดตามประโยชน์

2.3 การทำทะเบียนของวัสดุ

2.3.1 ทำทะเบียนวัสดุที่มีอยู่ในชั้น

- ทำสัญลักษณ์ตามวัยของเด็ก

- ทำบัตรรายการของวัสดุทุกประเภท

2.3.2 ทำทะเบียนวัสดุไว้ที่เจ้าหน้าที่โดยแยกประเภท ลักษณะ ขนาด จำนวน ประโยชน์ และแบ่งตามตัวอักษรของชื่อของเล่น โดยระบุวัยของเด็กด้วย

3. กลุ่มภาคกลาง ประกอบด้วย วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลัยการณธ์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยครูจันทบุรี วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา

3.1 แนวความคิดของวิทยาลัยครูภาคกลาง ได้เสนอแนวทางของการจัดห้องสมุดของเล่นเด็กออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

3.1.1 จัดเป็นห้องอยู่กับที่

3.1.2 จัดเป็นหน่วยงานเคลื่อนที่เพื่อให้ บริการเด็ก-พ่อแม่ ผู้ปกครองในหมู่บ้าน หรือโรงเรียนหรือศูนย์เด็ก

สำหรับวัสดุอุปกรณ์สื่อต่าง ๆ ในห้องสมุดของเล่นนั้น ควรจัดหาทั้งหนังสือเด็ก ของเล่นเด็กประเภทต่าง ๆ เช่น เกม ของเล่นเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ของเล่นเลียนแบบ หุ่น เทปนิทาน วีดีโอ สไลด์ ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องเล่นดนตรี และพลานามัย

3.2 การทำบัตรรายการ

3.2.1 แบ่งประเภทตามชนิดของเล่น

3.2.2 การทำบัตรรายการควรระบุ

ชื่อของเล่น

ชื่อบริษัทผู้ผลิต

จำนวนชิ้น

วัสดุที่ผลิต

วัน เดือน ปีที่ซื้อ

3.2.3 จัดให้มีสมุดทะเบียน

3.2.4 ทำบัตรติดชื่อของเล่น วิธีเล่น ประโยชน์ของเล่น ติดไว้ที่
ฝากล่อง หรือภาชนะบรรจุของเล่น

4. กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันตก ได้แก่ วิทยาลัยครูนครปฐม วิทยาลัยครูเพชรบุรี
วิทยาลัยครูกาญจนบุรี วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ได้สรุปแนวความคิดในการจัดดำเนินงานห้องสมุดของ
เล่นในวิทยาลัยครู ดังต่อไปนี้

4.1 รูปแบบการจัด ควรจัดเป็น 2 รูปแบบ คือ

4.1.1 จัดในมุมใดมุมหนึ่งของห้องสมุดกลาง

4.1.2 จัดเป็นห้องเฉพาะคือเป็นห้องสมุดของเล่น

4.2 ประเภทวัสดุ แบ่งวัสดุออกเป็น 8 ประเภท

4.2.1 ของเล่นประเภทส่งเสริมความสัมพันธ์และการพัฒนากล้ามเนื้อ
เล็ก

4.2.2 ของเล่นประเภทส่งเสริมพัฒนาทางด้านการรับรู้

4.2.3 ของเล่นประเภทส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

4.2.4 ของเล่นประเภทส่งเสริมพัฒนาการ และความสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่

4.2.5 ของเล่นประเภทส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคม

4.2.6 ของเล่นประเภทส่งเสริมทางด้านการแสดงออกเกี่ยวกับการ
แสดงหรือนาฏการ

4.2.7 ของเล่นประเภทโสตทัศน

4.2.8 ของเล่นประเภทเบ็ดเตล็ด

4.3 การจัดหมู่และทำบัตรรายการ การจัดหมู่รายการวัสดุ จัดตามลักษณะ
ของเล่น 8 ประเภท และทำเลขหมู่โดยระบุ ชื่อของเล่น ลักษณะวัสดุที่ผลิตจำนวนชั้น บริษัท

ที่ผลิต ปีที่ชื่อ อายุเด็กที่เหมาะสมกับการเล่น และให้ใช้อักษรย่อประจำเลขหมวดหมู่ของเล่นทั้ง 8 ประเภท ดังนี้

- ก.ด. หมายถึงของเล่นประเภทส่งเสริมกล้ามเนื้อเล็ก
 - ก.ช. หมายถึงของเล่นส่งเสริมพัฒนาภาษา
 - ร.ร. หมายถึงของเล่นพัฒนาทางด้านการรับรู้
 - ก.ญ. หมายถึงของเล่นพัฒนาความสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่
 - ส.ค. หมายถึงของเล่นพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม
 - ส.ด. หมายถึงของเล่นพัฒนาความสัมพันธ์ทางการแสดง
 - ส.ท. หมายถึงของเล่นพัฒนาความสัมพันธ์ทางโสตทัศน
 - บ.ค. หมายถึงของเล่นเบ็ดเตล็ด
- เลขหมู่ที่เป็นอักษรย่อนี้ จะต้องเขียนติดไว้ที่ของเล่นหรือสะดวกในการ

จัดเก็บ

5. กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูสกลนคร วิทยาลัยครูอุบลราชธานี วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ ตามแนวคิดของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เสนอเกี่ยวกับการจัดห้องสมุดของเล่นไว้ดังนี้คือ

5.1 การแบ่งอายุเด็ก แบ่งเป็น 3 กลุ่มอายุ

5.1.1 การแบ่งอายุเด็ก 0-2 ปี

2-4 ปี และ 4-6 ปี

5.2 การแบ่งประเภทของเล่น

- 5.2.1 ของเล่นประเภทเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านภาษา
- 5.2.2 ของเล่นประเภทส่งเสริมทางด้านคณิตศาสตร์
- 5.2.3 ของเล่นประเภทส่งเสริมทางด้านกล้ามเนื้อใหญ่
- 5.2.4 ของเล่นประเภทส่งเสริมทางด้านกล้ามเนื้อเล็ก
- 5.2.5 ของเล่นประเภทส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

5.2.6 ของเล่นประเภทโสตทัศนอุปกรณ์

5.2.7 ของเล่นประเภทเบ็ดเตล็ด

5.3 การทำบัตรรายการให้ใช้ทั้งสัญลักษณ์สี บ่งบอกวัยของเด็ก คือ

5.3.1 สีแดง เป็นของเล่นเด็กวัย 0-2 ปี

5.3.2 สีเหลือง เป็นของเล่นเด็กวัย 2-4 ปี

5.3.3 สีเขียว เป็นของเล่นเด็กวัย 4-6 ปี

5.4 การจัดหมวดย่อยโดยใช้รหัสตัวหนังสือ ใช้ระบบตัวอักษร

ภษ. แทนหมวดของเล่นเสริมสร้างทางพัฒนาการภาษา

พค. แทนหมวดของเล่นเสริมสร้างทางพัฒนาคณิตศาสตร์

ก.ญ. แทนเสริมสร้างทางกล้ามเนื้อใหญ่

กข. แทนเสริมสร้างทางกล้ามเนื้อ (ย่อย) เล็ก

คส. แทนเสริมสร้างทางความคิดสร้างสรรค์

สก. แทนโสตทัศนอุปกรณ์

บค. แทนเบ็ดเตล็ด

5.5 การลงทะเบียนใช้ตัวเลข 4 หลัก คือ

0001 0005

0002 0006

0003 0007

0004 0008

5.6 การทำบัตรรายการ ประกอบด้วย ชื่อของเล่น บริษัทผู้ผลิต จำนวน
ชั้น ปีที่ซื้อ และหัวเรื่อง ๆ อักษรย่อตามประเภทของเล่น

6. กลุ่มวิทยาลัยครูนครหลวง

ในการประชุมกลุ่มวิทยาลัยครูนครหลวงตกลงจะใช้ชื่อว่า ห้องสมุดเด็กเล่น

6.1 กำหนดนโยบายเพื่อจะดำเนินงานเสริมสร้าง

- พัฒนาการเด็กทั้งทางร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา

- ส่งเสริมให้เด็กเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน
- ส่งเสริมให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านการใช้ภาษา
- ส่งเสริมฝึกทักษะที่คิดให้แก่เด็ก
- เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีวัฒนธรรม
- ให้ความรู้ผู้ปกครองเกี่ยวกับความเข้าใจในความสำคัญของเล่นเด็ก และการใช้บริการห้องสมุดเด็กเล่น
- ให้ความรู้หน่วยงานอื่น ๆ เห็นความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพเด็ก
- จัดเป็นศูนย์ตัวอย่าง

6.2 วิเคราะห์งาน แบ่งเป็น

6.2.1 งานทางด้านเทคนิค

6.2.2 งานทางด้านบริการ

กล่าวคือ งานทั้ง 2 อย่างให้มี

- การจัดหา อาจทำได้โดย ซื้อ รับบริจาค ผลิตขึ้นเอง และแลกเปลี่ยน
- การให้บริการ ให้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการมีชั่วโมงการใช้ห้องสมุด การบริการยืม-คืน

6.3 การลงทะเบียนหนังสือ ให้ยึดหลักการจัดหนังสือของห้องสมุดทั่วไปสำหรับ ของเล่น ให้แยกประเภทของเล่นโดยใช้สีต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์

การคิดเลขทะเบียน จะต้องติดที่กล่อง และควรคิดให้ได้รายละเอียดบ่งบอกวิธีใช้ จำนวนของที่กล่อง และใช้สัญลักษณ์สีระบุไว้ด้วยเพื่อให้ทราบหมวดหมู่ของเล่นนั้น ๆ

การทำบัตรรายการ ประกอบด้วย เลขทะเบียน ชื่อวัสดุ ความเหมาะสม ประโยชน์

การใช้บริการ 1. ให้บริการเล่นในห้องสมุด หรือบริเวณที่จัดไว้ โดยต้องทำบัตรสมาชิกก่อน

2. ให้อีหมักกลับบ้าน โดยจดในสมุดเป็นหลักฐาน
3. ให้บริการแลกเปลี่ยน
4. จัดนิทรรศการเป็นครั้งคราว
5. จัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสพิเศษ
6. จัดทำเอกสารเผยแพร่แก่ผู้สนใจ
7. จัดให้มีการสาธิตและฝึกอบรมการใช้ของเล่น

ลักษณะการบริหารงานห้องสมุด ควรแบ่งเป็น 3 ลักษณะรูปแบบ

1. จัดในรูปแบบห้องสมุดของเด็กเล่น
2. จัดเป็นมุมหนังสือในห้องใหญ่
3. จัดเป็นห้องสมุดในลักษณะเป็นศูนย์บริการชุมชน

จากงานวิจัยหรือโครงการที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าห้องสมุดของเด็กเล่นนั้นเป็นที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศและคุณค่าของงานห้องสมุดของเด็กเล่นนี้มีประโยชน์ต่อเด็กและผู้ปกครอง รวมถึงครูที่เข้ามาใช้บริการ ส่วนในประเทศไทยเรานี้ งานห้องสมุดของเด็กเล่นยังไม่เป็นที่แพร่หลายในด้านความคิด การดำเนินงาน แต่ทุกคนที่สนใจก็สามารถจัดได้ โดยส่วนใหญ่แล้ว โรงเรียนอนุบาลเอกชนเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ จึงสมควรจัดตามความเหมาะสมของแต่ละแห่งเพื่อก่อนให้เกิดประโยชน์และคุณภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย